

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

DeneySEL Psikoloji Bilim Dalı

**OLUMSUZ DUYGUSAL YÜK TAŞIYAN UYARANLARIN EŞİK
ALTI VE EŞİK ÜSTÜ SUNUMUNUN SİGARA
KULLANICILARINDA NİKOTİN STROOP TESTİ
PERFORMANSINA ETKİLERİ**

Zafer ÇILGIN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2015

OLUMSUZ DUYGUSAL YÜK TAŞIYAN UYARANLARIN EŞİK ALTI VE EŞİK ÜSTÜ
SUNUMUNUN SİGARA KULLANICILARINDA NİKOTİN STROOP TESTİ
PERFORMANSINA ETKİLERİ

Zafer ÇILGIN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

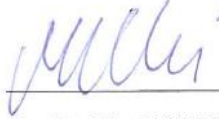
DeneySEL Psikoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2015

KABUL VE ONAY

Zafer ılın tarafından hazırlanan ‘‘Olumsuz Duygusal Yük Taşıyan Uyarıların Eşik Altı ve Eşik Üstü Sunumunun Sigara Kullanıcılarında Nikotin Stroop Testi Performansına Etkileri’’ başlıklı bu çalışma, 19.06.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mine MISIRLISOY (Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Levent ŞENYÜZ (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Zeynel BARAN

Yukarıdaki imzaların adı geçen ğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Yusuf ÇELİK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

19.06.2015

Zafer ÇILGIN

ÖZET

ÇILGIN, Zafer. *Olumsuz Duygusal Yük Taşıyan Uyarıların Eşik Altı ve Eşik Üstü Sunumunun Sigara Kullanıcılarında Nikotin Stroop Testi Performansına Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015.

Yüz doksan iki katılımcı ile yürütülen bu çalışmanın amacı, duygusal değeriğe sahip hazırlayıcı uyarıların farklı sunum düzeylerinde sunulduğu koşullarda sigara kullanan kişilerin Nikotin Stroop Testi (NST) performanslarının nasıl etkilendiğinin incelenmesidir. Ayrıca, sigara kullanıcılarının NST sonrasında sigara içme isteklerinin çalışmada kullanılan hazırlayıcı uyarıların duygusal değerliğine ve bu uyarıların sunum düzeyine göre nasıl etkilendiğinin ortaya konulması da amaçlanmaktadır. Farklı gruplara bu doğrultuda duygusal değeriği (olumsuz/nötr) iki yönde farklılaşan hazırlayıcı uyarılar katılımcılara eşik altı (20 ms) ve eşik üstü (1500 ms) sunum düzeylerinde sunulmuştur. Sigara kullanan ve kullanmayan katılımcılarda hazırlayıcıların hemen sonra sunulan hedef uyarılar (sigara ilişkili/ilişkisiz kelimeler) üzerindeki etkisi NST’den elde edilen doğru tepkiler için ortalama tepki zamanları ile değerlendirilmiştir. NST’den elde edilen veriler 2 (sigara kullanma durumu: kullanan, kullanmayan) X 2 (resimlerin sunum düzeyi: eşik altı, eşik üstü) X 2 (resimlerin duygusal değeriği: olumsuz, nötr) X 2 (kelime türü: sigara-ilişkili, -ilişkisiz) faktörlü, son faktörde tekrarlı ölçüm ANCOVA tekniği ile analiz edilmiştir. Eşik üstü sunum düzeyi ile olumsuz duygu durum gerçekleştirilen sigara kullanıcılarının sigara ilişkili kelimelere yönelik ortalama tepki zamanlarının daha yüksek olduğu; eşik altı sunum düzeyinde hazırlayıcıların duygusal değeriği farklılaşmasının ise kelime türünden bağımsız olarak ortalama tepki sürelerinde anlamlı bir farklılık meydana getirmediği bulunmuştur.

Ayrıca sigara kullanıcılarının NST sonrasında sigara içme isteğindeki olası değışmeler Sigara İçme İsteği Ölçeği (SİİÖ) ile değerlendirilmiştir. Sigara kullanıcılarının sigara içme isteğinin hazırlayıcı uyarıların duygusal değeriğine ve bu uyarıların sunum düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiş ve sigara kullanıcılarının eşik altı sunum düzeyinde maruz kaldıkları olumsuz duygusal değeriğe sahip resimlerle birlikte sigara içme isteklerinde bir artışın meydana geldiği saptanmıştır. Fakat bu istek sigara kullanıcılarının sigara ilişkili kelimelere yönelik dikkat yanlılığı sergilemesi sonucunda oluşmamıştır. Buna ek olarak, sigara kullanıcılarının eşik üstü sunum düzeyinde sunulan hazırlayıcı uyarı (olumsuz/nötr) farklılaşmasıyla sigara içme isteklerinde bir değışiklik de meydana gelmemiştir.

Anahtar Sözcükler

Sigara kullanımı, Olumsuz duygu durum, Eşik altı sunum, Eşik üstü sunum, Hazırlama etkisi, Dikkat yanlılığı, Nikotin Stroop Testi.

ABSTRACT

ÇILGIN, Zafer. *Effect of Subliminally and Supraliminally Presented Negative Valenced Stimuli On Nicotine Stroop Test Performance In Cigarette Smokers*, Master's Thesis, Ankara, 2015.

The purpose of this research in which 192 participants took part is to examine the effect of subliminally and supraliminally presented emotional stimuli on Nicotine Stroop Test performance in cigarette smokers. It is also aimed to reveal the cigarette smokers' craving just after taking NST in terms of which manipulated emotional valence of visual primes and these primes' presentation levels. In that sense, priming stimuli which has two distinct emotional valence (negative/neutral) were presented both subliminally (20 ms) and supraliminilly (1500 ms) to the participants. The effects of priming stimuli on following target stimuli (smoking related/nonrelated words) evaluated with mean time of true responses acquired by NST for all participants. The acquired data from NST were analysed by using a 2 (smoking condition: smoker, nonsmoker) X 2 (presentation level of prime: subliminal, supraliminal) X 2 (emotional valence of prime: negative, neutral) X 2 (word type: smoking-related and -nonrelated) factorial ANCOVA with repeated measures on one factor. Smokers who got negative affect through supraliminal way had higher mean time of true response to the smoking related words. On the other hand, it is also found that making changes on emotional valence of primes at subliminal level, without depending on the word type, did not differantiate remarkably mean response time.

Moreover, the potential alterations of smokers' craving right after taking NST were evaluated by Smoking Craving Scale (SCS), and it is investigated whether the changes in smokers' craving depends on the emotional valences of primes and presentation levels of these primes. At that point, smokers who were exposed to negative valenced picture at subliminal level increased their craving. However, this craving is not related with the smokers' attentional bias towards smoking related words. Also, smokers' craving did not show significant changes at the supraliminal level of presentation by manipulating the emotional valence of primes (negative and neutral).

Keywords

Cigarette smoking, Negative affect, Subliminal presentation, Supraliminal presentation, Priming effect, Attentional bias, Nicotine Stroop Test.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiv
EKLER DİZİNİ	xv
1. BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. SİGARA KULLANIMI	1
1.2. SİGARA KULLANIMIYLA İLİŞKİLİ UYARICILARA YÖNELİK DİKKAT YANLILIĞI	4
1.3. DUYGU DURUM VE SİGARA KULLANIMI	9
1.4. DUYGU DURUMUN YÖNETİCİ İŞLEVLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	11
1.4.1. Bilişsel Bir Yük Olarak Duygu Durum: Limitli Kapasite Kuramları	12
1.4.2. Bilgi Olarak Duygu Durum: Duygu Durumun İşleme Üzerindeki Motivasyonel Etkileri	12
1.4.3. Kolaylaştırıcı Olarak Olumlu Duygu Durum: Duygu Durum ve Bilişsel Esneklik	13

1.4.4. Olumlu ve Olumsuz Duygu Durumun Yönetici İşlevler Üzerindeki Etki Örüntüleri	14
1.5. DUYGU DURUM DEĞİŞİMLEMESİ GERÇEKLEŞTİRMEK İÇİN DUYGUSAL HAZIRLAMA ETKİSİ	17
1.6. AMAÇ VE ARAŞTIRMA SORULARI	21
2. BÖLÜM.....	22
YÖNTEM.....	22
2.1. DENEY.....	22
2.1.1. Katılımcılar	22
2.1.2. Veri Toplama Araçları	25
2.1.2.1. Demografik Bilgi Formu.....	25
2.1.2.2. Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ)	25
2.1.2.3. Ishihara Renk Körlüğü Testi	25
2.1.2.4. Nikotin Stroop Testi (NST).....	26
2.1.2.5. Fagerstörn Nikotin Bağımlılığı Testi (FNBT)	26
2.1.2.6. Sigara İçme İsteği Ölçeği (SİİÖ).....	26
2.1.2.7. Duygusal Resim Seti	27
2.1.2.8. Olumlu ve Olumsuz Duygu Ölçeği (Positive and Negative Affect Schedule-PANAS).....	29
2.1.2.9. E-Prime Uyarıcı Hazırlama ve Sunum Programı.....	29
2.1.3. Deney Deseni	29
2.1.4. İşlem Yolu.....	30

3. BÖLÜM	39
BULGULAR	39
3.1. ARAŞTIRMADA YER ALAN GRUPLARIN YAŞLARINA ve BECK DEPRESYON ÖLÇEĞİ PUANLARINA İLİŞKİN BULGULAR	39
3.2. ARAŞTIRMADAKİ SİGARA KULLANICISI KATILIMCILARIN FAGERSTÖRM NİKOTİN BAĞIMLILIĞI TESTİ PUANLARI, GÜNLÜK SİGARA TÜKETİM MİKTARLARI VE SİGARA İÇME İSTEĞİ ÖLÇEĞİ PUANLARINA İLİŞKİN BULGULAR	44
3.3. DUYGU DURUM DEĞİŞİMLEMESİNİN ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK ELDE EDİLEN PANAS ÖLÇEK PUANLARINA İLİŞKİN BULGULAR	51
3.3.1. P FARK ve N FARK Puanlarına İlişkin Bulgular	52
3.4. NİKOTİN STROOP TESTİ İLE ELDE EDİLEN SİGARA İLİŞKİLİ/İLİŞKİSİZ KELİMELERE YÖNELİK ORTALAMA TEPKİ ZAMANLARINA İLİŞKİN BULGULAR	65
3.5. EŞİK ALTI SUNUM DÜZEYİ DEĞİŞİMLEME KONTROLÜ ÇALIŞMASINA İLİŞKİN BULGULAR	77
4. BÖLÜM	78
TARTIŞMA	78
4.1. ARAŞTIRMA BULGULARININ ALANYAZIN BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	78
4.1.1. Katılımcılardan Elde Edilen Yaş ve BDÖ Bulgularının Değerlendirilmesi	78
4.1.2. Sigara Kullanıcısı Katılımcılardan Elde Edilen FNBT ve Günlük Sigara Tüketim Miktarlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	79
4.1.3. Katılımcılarından Elde Edilen P FARK ve N FARK Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi.....	80
4.1.4. Katılımcıların Nikotin Stroop Testi'ndeki Performanslarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi.....	82

4.1.5. Sigara Kullanan Katılımcıların Nikotin Stroop Testi Sonrasında Sigara İçme İsteklerinde Oluşan Farklılaşmalara İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	83
4.2. SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER.....	85
4.3. SONUÇ.....	86
KAYNAKÇA	87
EKLER.....	102

KISALTMALAR DİZİNİ

A. D.: Anlamalı Değil

ANOVA: Varyans Analizi

UDRS: Uluslararası Duygusal Resim Sistemi

S+: Sigara Kullananlar

S-: Sigara Kullanmayanlar

EA: Eşik Altı Sunum Düzeyi

EÜ: Eşik Üstü Sunum Düzeyi

NEG: Olumsuz Duygusal Değerlikteki Resim

NTR: Nötr Duygusal Değerlikteki Resim

BDÖ: Beck Depresyon Ölçeği

NST: Nikotin Stroop Testi

FNBT: Fagerstörn Nikotin Bağımlılığı Testi

PANAS: Positive and Negative Affect Schedule (Olumlu ve Olumsuz Duygu Ölçeği)

P FARK: Panas Ölçümlerinden Elde Edilen Olumlu Puanların Farkı

N FARK: Panas Ölçümlerinden Elde Edilen Olumsuz Puanların Farkı

SİİÖ: Sigara İçme İsteği Ölçeği

CRT: Cathode Ray Tube (Katot Işınlı Tüp)

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcıların Gruplara Göre Yaş ve BDÖ Puanları Ranjları, Ortalamaları ve Standart Sapmaları (SS)	24
Tablo 2. Deneysel Desen	30
Tablo 3. Sigara Kullanan ve Kullanmayan Katılımcıların Eşik Altı ve Eşik Üstü Sunum Düzeylerinde Nötr ve Olumsuz Duygusal Değerliklere Sahip Resimleri Görme Koşullarına Göre Yaş Ortalamaları ve Standart Sapmaları	41
Tablo 4. Yaş Dağılımlarına İlişkin 2 (sigara kullanma durumu) X 2 (resimlerin sunum düzeyi) X 2 (resimlerin duygusal değeri) Faktörlü ANOVA Özet Tablosu	42
Tablo 5. Sigara Kullanan ve Kullanmayan Katılımcıların Eşik Altı ve Eşik Üstü Sunum Düzeylerinde Nötr ve Olumsuz Duygusal Değerliklere Sahip Resimleri Görme Koşullarına Göre BDÖ Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	43
Tablo 6. BDÖ Puanlarına İlişkin 2 (sigara kullanma durumu) X 2 (resimlerin sunum düzeyi) X 2 (resimlerin duygusal değeri) Faktörlü ANOVA Özet Tablosu	44
Tablo 7. Sigara Kullanan Katılımcıların Eşik Altı ve Eşik Üstü Sunum Düzeylerinde Nötr ve Olumsuz Duygusal Değerliklere Sahip Resimleri Görme Koşullarına Göre FNBT Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	45
Tablo 8. FNBT Puanlarına İlişkin 2 (resimlerin sunum düzeyi) X 2 (resimlerin duygusal değeri) Faktörlü ANOVA Özet Tablosu	46
Tablo 9. Sigara Kullanan Katılımcıların Eşik Altı ve Eşik Üstü Sunum Düzeylerinde Nötr ve Olumsuz Duygusal Değerliklere Sahip Resimleri Görme Koşullarına Göre Günlük Sigara Tüketim Ortalamaları ve Standart Sapmaları	47
Tablo 10. Günlük Sigara Tüketim Miktarlarının Resimlerin Sunum Düzeylerine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	47
Tablo 11. Günlük Sigara Tüketim Miktarlarının Resimlerin Duygusal Değerliklerine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	47
Tablo 12. Günlük Sigara Tüketim Miktarlarının Resimlerin Sunum Düzeyi ile Resimlerin Duygusal Değeri Ortak Etkilerine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları	48

Tablo 13. Sigara Kullanan Katılımcıların Eşik Altı ve Eşik Üstü Sunum Düzeylerinde Nötr ve Olumsuz Duygusal Değerliklere Sahip Resimleri Görme Koşullarına Göre SİİÖ Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları	49
Tablo 14. SİİÖ Puanlarının Resimlerin Sunum Düzeylerine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları	50
Tablo 15. SİİÖ Puanlarının Resimlerin Duygusal Değerliklerine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları	50
Tablo 16. SİİÖ Puanlarının Resimlerin Sunum Düzeyi ile Resimlerin Duygusal Değerliği Ortak Etkilerine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları.....	51
Tablo 17. PANAS Fark Puanlarına İlişkin 2 (sigara kullanma durumu) X 2 (resimlerin sunum düzeyi) X 2 (resimlerin duygusal değeri) X 2 (olumlu-olumsuz fark puanı türü) Son Faktörde Tekrar Ölçümlü ANCOVA Özet Tablosu	55
Tablo 18. Resimlerin Sunum Düzeyi ve Fark Puanı Türü Ortak Etkisinin Resimlerin Sunum Düzeyine Göre <i>Post Hoc</i> Analizi Sonuçları.....	56
Tablo 19. Resimlerin Sunum Düzeyi ve Fark Puan Türü Ortak Etkisinin Fark Puanı Türüne Göre <i>Post Hoc</i> Analizi Sonuçları.....	57
Tablo 20. Resimlerin Duygusal Değerliği ve Fark Puanı Türü Ortak Etkisinin Resimlerin Duygusal Değerliklerine Göre <i>Post Hoc</i> Analizi Sonuçları	58
Tablo 21. Resimlerin Duygusal Değerliği ve Fark Puanı Türü Ortak Etkisinin Fark Puan Türüne Göre <i>Post Hoc</i> Analizi Sonuçları.....	58
Tablo 22. Sigara Kullanma Durumu, Resimlerin Sunum Düzeyi ve Fark Puanı Türü Ortak Etkisinin Fark Puanı Türüne Göre <i>Post Hoc</i> Analizi Sonuçları.....	61
Tablo 23. Sigara Kullanma Durumu, Resimlerin Sunum Düzeyi ve Fark Puanı Türü Ortak Etkisinin Resimlerin Sunum Düzeyine Göre <i>Post Hoc</i> Analizi Sonuçları.....	62
Tablo 24. Sigara Kullanma Durumu, Resimlerin Sunum Düzeyi ve Fark Puanı Türü Ortak Etkisinin Sigara Kullanma Durumuna Göre <i>Post Hoc</i> Analizi Sonuçları	63
Tablo 25. Sigara Kullanma Durumu, Resimlerin Duygusal Değerliği ve Fark Puanı Türü Ortak Etkisinin Fark Puanı Türüne Göre <i>Post Hoc</i> Analizi Sonuçları..	65

- Tablo 26.** Kelime Türüne Göre Alınan Tepki Zamanları Ortalamalarına İlişkin 2 (sigara kullanma durumu) X 2 (resimlerin sunum düzeyi) X 2 (resimlerin duygusal değeri) X 2 (sigara ilişkili-ilişkisiz kelime türü) Son Faktörde Tekrar Ölçümlü ANCOVA Özet Tablosu..... 68
- Tablo 27.** Resimlerin Sunum Düzeyi ve Resimlerin Duygusal Değeri Ortak Etkisinin İlişkisiz Örneklemeler *t*-testi Özet Tablosu..... 70
- Tablo 28.** Sigara Kullanma Durumu, Resimlerin Sunum Düzeyi ve Resimlerin Duygusal Değeri Değişkenlerinin Sigara İlişkili Kelimelere Verilen Tepki Zamanları Üzerindeki Ortak Etkisinin Resimlerin Duygusal Değerliklerine Göre *Post Hoc* Analizi Sonuçları 73
- Tablo 29.** Sigara Kullanma Durumu, Resimlerin Duygusal Değeri ve Resimlerin Sunum Düzeyi Değişkenlerinin Sigara İlişkili Kelimelere Verilen Tepki Zamanları Üzerindeki Ortak Etkisinin Resimlerin Sunum Düzeyine Göre *Post Hoc* Analizi Sonuçları 74
- Tablo 30.** Sigara Kullanma Durumu, Resimlerin Duygusal Değeri ve Resimlerin Sunum Düzeyi Değişkenlerinin Sigara İlişkili Kelimelere Verilen Tepki Zamanları Üzerindeki Ortak Etkisinin Sigara Kullanma Durumuna Göre *Post Hoc* Analizi Sonuçları 75
- Tablo 31.** Kelime Türlerinden Alınan Ortalama Tepki Zamanlarının *t*-testi Sonuçları . 76

ŞEKİLLER DİZİNİ

- Şekil 1.** Araştırmada Katılımcıların Deney Akışı İçerisinde Geçtikleri Aşamalar 32
- Şekil 2.** Resimlerin Sunum Düzeyi ve Sonrasında Sigara İlişkili/İlişkisiz Kelimelerin Sunum Sırası ve Sunum Süreleri 35
- Şekil 3.** Öncesinde Hazırlayıcı Bir Uyaran Sunulan Sigara İlişkili (12 adet) ve İlişkisiz (12 adet) Kelimelerin Bir Araya Gelerek İlgili Bir Bloğu Oluşturması 36
- Şekil 4.** Sigara İlişkili veya İlişkisiz Kelimelerden Oluşan 4 Bloğun Bir Araya Gelerek İlgili Setleri Oluşturması 36
- Şekil 5.** Değişimleme Kontrolü Gerçekleştirilirken Bir Döngü için Takip Edilen Sıra . 38
- Şekil 6.** Sigara Kullanma Durumu ile Resimlerin Sunum Düzeyi Ortak Etkilerinin P FARK ve N FARK Puanları Üzerine Etkisi (Dikey çizgiler ortalama fark puanlarının standart hatasını göstermektedir.)..... 60
- Şekil 7.** Sigara Kullanma Durumu ile Resimlerin Duygusal Değerliği Ortak Etkilerinin P FARK ve N FARK Puanları Üzerine Etkisi (Dikey çizgiler ortalama fark puanlarının standart hatasını göstermektedir.)..... 64
- Şekil 8.** Sigara Kullanmayanlarda Resimlerin Sunum Düzeyi ve Resimlerin Duygusal Değerliği Değişkenlerinin Sigara İlişkili/İlişkisiz Kelimelere Verilen Ortalama Tepki Zamanları Üzerindeki Ortak Etkisi (Dikey çizgiler ortalama tepki zamanlarının standart hatasını göstermektedir.)..... 72
- Şekil 9.** Sigara Kullananlarda Resimlerin Sunum Düzeyi ve Resimlerin Duygusal Değerliği Değişkenlerinin Sigara İlişkili/İlişkisiz Kelimelere Verilen Ortalama Tepki Zamanları Üzerindeki Ortak Etkisi (Barlar üzerindeki çizgiler ortalama tepki zamanlarının standart hatasını göstermektedir.) 72

EKLER DİZİNİ

EK. 1. EŞİK ALTI UYARAN GRUBU İÇİN GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU ..	102
EK. 2. EŞİK ÜSTÜ UYARAN GRUBU İÇİN GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU .	104
EK. 3. DEMOGRAFİK BİLGİ TOPLAMA FORMU	106
EK. 4. BECK DEPRESYON ÖLÇEĞİ	109
EK. 5. ISHIHARA RENK KÖRLÜĞÜ TESTİ TARAMA FORMU	110
EK. 6. ISHIHARA RENK KÖRLÜĞÜ TESTİ PUANLAMA FORMU	111
EK. 7. NİKOTİN STROOP TESTİ'NDE KULLANILAN SİGARA İLİŞKİLİ VE İLİŞKİSİZ KELİMELER	112
EK. 8. FAGERSTRÖM NİKOTİN BAĞIMLILIĞI TESTİ	113
EK. 9. SİGARA İÇME İSTEĞİ ÖLÇEĞİ (SİİÖ)	114
EK. 10. ÇALIŞMADA KULLANILAN RESİMİN IAPS KODLARI	115
EK. 11. DEĞİŞİMLEME KONTROLÜ ÇALIŞMASINDA KULLANILAN RESİMLERİN IAPS'DEKİ NUMARALARI VE ÇELDIRİCİ RESİMLER	116
EK. 12. OLUMLU VE OLUMSUZ DUYGU ÖLÇEĞİ (PANAS)	117
EK. 13. ETİK KURULU ONAYI	118
EK. 14. ORJİNALLİK RAPORU	119

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. SİGARA KULLANIMI

Dünyada insanoğlunun sağlığını tehdit eden en büyük problemlerden biri olan ve 1 milyardan fazla düzenli kullanıcısının olduğu bilinen sigara yılda yaklaşık olarak 6 milyon insanın ölümüne sebebiyet vermektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre, sigara içiminin ve dumana dolaylı olarak maruz kalınmasının 20. yy'da 100 milyon ölümlerle sonuçlandığı bilinmektedir. Yönelimin bu doğrultuda devam ettiği düşünülürse, 21. yy'da 1 milyar ölümlerle sonuçlanabileceği öngörülmektedir (WHO, 2014). Sigara, tütün üreticisi bir ülke olan Türkiye'de yılda tüm ölümlerin dörtte birine karşılık gelen yüz bin kişiden fazla ölüme neden olmaktadır (Bilir, Çakır, Dağlı, Ergüder ve Önder, 2009). Bununla birlikte, güncel araştırmalar sigara kullanan kişilerin yanlarında yaşayan kişilerde de ilişkili sağlık problemleri riskinin olduğunu öne sürmektedirler (Brandon, 1994).

Bu verilerden yola çıkarak sigara kullanımının önemli bir sağlık problemi olduğu bilinmektedir ve bu bağlamda sorulabilecek yapıcı nitelikteki sorulardan biri "insanoğluna bu kadar zarar veren bir alışkanlığın zararları bilinmesine rağmen bu alışkanlığın artan bir şekilde devam ettirilmesinin nedeni nedir?" sorusudur ve araştırmacıların bu doğrultuda ilerleyerek sigara kullanım olgusunun altında yatan mekanizmalara açıklık getirme çabasının sonuçlarının mevcut durumun değişmesine hatırı sayılır katkılar sağlayacağı aşikârdır.

Sigara dumanı nikotin de dâhil olmak üzere binlerce bileşenden oluşmaktadır (Swan ve Lessov-Schlaggar, 2007). Araştırmacılar, bu bileşenlerin öğrenme, kişilik özellikleri, sosyal ortamlar ve genetik gibi farklı alanlar üzerindeki nöropsikofarmakolojik etkilerini araştırmaktadırlar ve böylece sigara kullanımını belirleyen etkenlerin saptanması sürecinde kapsamlı bir şekilde olası açıklamalar öne sürmektedirler. Bu bağlamda, araştırmacılar (Lujic, Reuter ve Netter, 2005; Rose, 2006) sigara kullanımına yol açan nikotin-ilişkili (farmakolojik) faktörler ile nikotin-ilişkisiz (farmakolojik

olmayan) faktörleri birbirinden ayırarak konuya açıklık getirmeye çalışmaktadırlar. Lujic, Reuter ve Netter (2005) farmakolojik olmayan faktörlerin sigaraya başlamada, sigara kullanımının devam etmesinde ve bağımlılığa giden süreçlerde etkin rol oynadıklarını öne sürmektedirler. Bununla birlikte, özellikle de klasik koşullanma yolu ile oluşan öğrenmenin bir sonucu olarak, sigara kullanımının devam ettirilmesinde ve bırakma dönemindeki kullanıcıların tedavi sürecinde farmakolojik ve farmakolojik olmayan faktörlerin karşılıklı etkileşiminin etkin rol oynadığı görüşü de önemini korumaktadır (Rose, 2006; Solomon ve Corbit, 1974). Nikotin her ne kadar sigara kullanımının ilerlemesi ve sürdürülmesi için gerekli olsa da, nikotin bağımlılığı bir kere oluştuğunda, nikotin alımıyla ilişkili ipuçları kullanım durumuyla ilişkili davranışları kontrol etmede oldukça etkilidir (Baker, Brandon ve Chassin, 2004). Sigara kullanmaya yeni başlayan kullanıcılar sosyal güdülerin ve bağlamsal faktörlerin sigara kullanmalarında etkili olduğunu; ağır içiciler ise olumsuz duygu durumun ve içme isteğinin önemini ve sigara kullanımının otomatik bir şekilde gerçekleştiği gerçeğini vurgulamaktadırlar (Piper ve ark., 2004).

Farmakolojik faktörlerin etkilerinin belirlenmesi amaçlı yürütülen çok yönlü ve disiplinlerarası araştırmaların odak noktalarından bir tanesi de bilişsel süreçler ve bilişsel süreçler ile sigara kullanımı arasındaki karşılıklı ilişkidir. McClernon ve Gilbert'in (2004) belirttiği gibi, sigara dumanının içerisindeki nikotin, kolinerjik döngüyü etkileyerek dikkat, bellek, ödül ve algı gibi geniş bir yelpazede yer alan bilişsel süreçleri farklılaştırmaktadır. Bağımlılık yaratan bütün maddeler, nikotin de dâhil olmak üzere, beyinde duygunun, bilişin ve motivasyonun düzenlendiği bölgelerde bulunan nörotransmitter dopamin seviyesinde de değişiklik yaratarak beynin ödül sistemini etkilemektedirler (Domier, 2008). Bu bağlamda, aktif sigara kullanıcılarında alınan nikotinle birlikte zamanla, sigara kullanmayanlarla karşılaştırıldıklarında, dopamin taşıyıcısı bağlanmasında belirgin bir azalma olmaktadır (Newberg, Lerman, Wintering, Ploessl ve Mozley, 2007). Ayrıca, beyinde sigara dumanının solunmasıyla oluşan nörotoksisite sonucunda bu duruma bağlı olarak olası işlevlerde farklılaşma meydana gelmektedir. Metamfetamin, kokain ve çoklu uyuşturucu bağımlılarının beyin yapı ve kimyasında meydana gelen değişikliklere benzer bir şekilde sigara kullanıcılarında da, kullanmayanlarla karşılaştırıldığı durumda, beynin prefrontal, oksipital ve temporal loblarındaki gri madde hacminde ve yoğunluğunda azalma

saptanmıştır (Gallinat ve ark., 2006). Sonuç olarak, sigara kullanıcılarında beynin bilişsel işlevlerden sorumlu bölgelerinde, sigara kullanmayan bireylerle karşılaştırıldığında, farklılaşma meydana gelmektedir.

Nikotinin ve sigara içiminin bilişsel faaliyetler üzerindeki etkileriyle ilgili olarak yapılan çalışmalar öğrenme, dikkat, motor beceriler, algı ve bellek içeriklidirler. Örneğin, Heishman, Kleykamp ve Singleton (2010) nikotinin ve sigara içiminin uyarılma (alerting) ve yönelme (orienting) dikkati, motor beceriler ve episodik bellek ve çalışma belleği (ince motor becerileri, uyarılma dikkati doğruluğu ve tepki zamanı, yönelme dikkati doğruluğu ve tepki zamanı, kısa süreli ve uzun süreli episodik bellek doğruluğu ve çalışma belleği doğruluğu ve tepki zamanı) üzerindeki etkilerinin değerlendirildiği kapsamlı bir araştırma derlemişlerdir. Bununla birlikte, alanyazındaki çalışmaların büyük bir kısmı dikkat kapsamında yürütülmektedir. Dikkat bireyin çevresel olayları değerlendirmesine ya da devre dışı bırakmasına olanak sağlar (MacLeod ve MacDonald, 2000). Bağımlılık yapan maddelerin kullanılması hakkındaki kararlar bağımlılıkla-ilişkili uyarıcıların dikkati dağıtmasıyla etkilenir ve kullanıcı bu durumun farkında olmayabilir. Böylelikle, bağımlılar bağımlılıkla-ilişkili uyarıcılara maruz kaldıklarında, otomatik bilişsel süreçler harekete geçer ve bunlar madde kullanmayı motive ederler (Laberg, 1986; Tiffany, 1990). Ayrıca, bağımlılıkla ilişkili uyaranlara dikkatin yönlendirilmesi diğer bilişsel görevler için kaynak kullanımını sınırlar.

Tolerans, kullanım ve ara verme şeklinde kendini gösteren klasik özelliklere sahip prototipik bir hastalık olan sigara kullanımında bağımlılığı oluşturan nedensel mekanizmaların açıklanabilmesi diğer bağımlılık yapan maddelerle (uyuşturucu maddeler, alkol vs.) ilişkili rahatsızlıkların aydınlatılmasında da bir model olarak hizmet edeceği bilinmektedir (Baker, Brandon ve Chassin, 2004; Brandon, 1994). Bahsedilen nedensel mekanizmalar araştırılırken, sigara ilişkili uyarıcılara yönelik dikkat yanlılığı birçok araştırmacı tarafından, sağlayacağı katkıların önemi bilinerek, derinlemesine araştırılmaktadır.

1.2. SİGARA KULLANIMIYLA İLİŞKİLİ UYARICILARA YÖNELİK DİKKAT YANLILIĞI

Mevcut ekosistemde yaşamını devam ettiren birçok tür nesillerinin devamlılığını sağlamak ve doğada baskın olabilmek adına doğaya en iyi şekilde uyum sağlamaya çalışırlar. Bu bağlamda çevreden elde edilen verilerin çeşitliliği karşılaşılan problemlerin üstesinden gelme işlemini kolaylaştırır. Daha önceki bölümde de belirtildiği gibi, dikkat zihinsel yaşamımızın seçici yönlendirmesidir. Belirgin bir zaman diliminde bazı bilgilerin desteklenmesi ve geriye kalanların ise ketlenmesi sürecidir. Bu destekleme ve ketleme ileriki işlemlerin gerçekleşmesini sağlayacak bilgilerin varlığına olanak sağlar (Styles, 2006). Dikkat, özellikle, problem çözme, planlama ve karar verme gibi amaç güdümlü, karmaşık ve esnek davranışların isteğe bağlı olarak kontrol eden özel olarak konumlanmış duyu-motor ve duygusal birleşimin yeri olan prefrontal korteksin yönetici işlevlerinde arabulucu şeklinde ana bir rol üstlenmektedir (Baddeley, 1992; Knudsen, 2007; Miller ve Cohen, 2001). Bu bağlamda etkin yönetici işlevlerden biri de çalışma belleğidir. Çalışma belleği saniyeler içerisinde işlemlerin gerçekleştiği belleğin yüksek seviyede değişkenliğe sahip bir formudur ve detaylı bir inceleme için seçilmiş bilgileri geçici olarak depolamaktadır (Baddeley, 2003). Dikkat çalışma belleği döngüsüne ilerleyecek olan bilgileri seçer. Çalışma belleğine erişim ise bilginin rekabet eden temsillerinin göreceli sinyal güçlülüğü tarafından belirlenir (Knudsen, 2007).

Dikkat ve sigara kullanımı arasındaki ilişki birçok araştırmacı tarafından kapsamlı bir şekilde irdelenmiştir. Nikotinik reseptörlerin nikotin tarafından uyarılmasıyla hayvanlarda ve insanlarda dikkatle ilgili işlevlerde iyileşme meydana getirdiği bilinmektedir (Levin, McClernon ve Rezvani, 2006). Bununla birlikte, nikotinin sigara kullanıcılarında görsel dikkat, uyarılma ve motor hareketler ile ilişkili bölgelerin aktivasyonunu arttırmasıyla dikkati etkilediği rapor edilmiştir (Lawrence, Ross ve Stein, 2002). Yakın tarihte yapılan çalışmalar dikkat yanlılığının sigara kullanımının devam ettirilmesinde üstlendiği rollerin de aydınlatılması gerektiğine işaret etmektedir (Cox, Fadardi ve Pothos, 2006; Luijten ve ark., 2011; Waters ve ark., 2009). Dikkat yanlılığını basit bir şekilde açıklamak gerekirse bazı şeylere daha fazla iştirak etme eğiliminde olmaktır (Miller, 2013). İnsanların patolojileriyle ya da hastalıklarıyla (fobi, bulimiya

ya da bağımlılık) ilişkili belirginliği olan (saliency) uyarıcılara, nötr uyarıcılara göre, dikkatlerini yanlı bir şekilde yönlendirmesidir (Domier, 2008). Örneğin, örümcek fobisi olan insanların dikkatlerini, nötr uyarıcılar ile karşılaştırıldıkları durumda, örümcek-ilişkili uyarıcılara daha fazla yönlendirmektedirler (Marissen ve ark., 2006). Bu duruma madde bağımlılığı alanı kapsamında bakıldığında, dikkat yanlılığının, uzun süreli madde bağımlılarında madde-ilişkili uyarıcıların nötr uyarıcılara göre daha fazla dikkat çekme durumuna karşılık geldiği görülmektedir (bkz. Field ve Cox, 2008; Franken, 2003; Robbins ve Ehrman, 2004; Rooke, Hine ve Thorsteinsson, 2008). Madde bağımlısı bireylerin (kokain, alkol, eroin ve nikotin bağımlılığı olan bireyler) madde kullanma süresi boyunca çevresel bağlam ya da madde kullanım teçhizatları gibi belirli uyarıcılar madde alınımına eşlik ederler. Bu uyarıcılar madde ilişkili koşulsuz uyarıcılarla eşleşmesiyle birlikte koşullu tepkiler başlatacak kapasiteye sahip koşullu uyarıcılara dönüşürler (Carter ve Tiffany, 2001). Madde bağımlısı bireyler dikkatlerini otomatik olarak isteksiz bir şekilde çevrede bulunan madde-ilişkili ipuçlarına yönlendirirler. Böylelikle, dikkati çeken uyarıcı daha da çekici olup madde kullanmaya yönelik davranışların başlatılması ve sürdürülmesiyle sonuçlanmaktadır (Robinson ve Berridge 2001). Dikkat yanlılığının nikotin bağımlıları üzerinde birçok belirleyiciliği mevcuttur. Nikotin bağımlılarının sigara-ilişkili uyarıcılara maruz kaldığı durumlarda, genellikle sigara içme isteğinde (aranma-craving-) kuvvetli bir artış; kalp atış oranı ve deri iletkenliğinde ise düşük seviyede bir artış gözlenmektedir (Carter ve Tiffany, 1999). Bu ipuçlarına özgün tepkiler sigara kullanıcılarında sigara kullanımının devam ettirilmesinden sorumlu motivasyonel işlemlere (sigara kullanımına ara verme, sigara kullanım sıklığı, miktarı gibi) yansımaktadır (Carter ve Tiffany, 2001). Örneğin, sigara kullanımına ara veren sigara kullanıcılarında dikkat yanlılığı öznel istek duyma süresince artar ve tekrardan sigara kullanımına başlama yani madde bağımlılığının nüksetmesiyle sonuçlanır (Luijten ve ark., 2011). Bu duruma ek olarak, dikkat yanlılığı uzaklaşma tepkilerinden ya da fizyolojik uyarılmanın ölçümlerinden ziyade sonuca götüren tepkiler ile daha güçlü bir ilişki içerisindedir (Waters ve ark., 2009).

Bağımlılıkla ilişkili uyarıcılar için dikkat yanlılığı üç özelliği bünyesinde barındırır (Cox ve ark., 2006; Waters ve Feyerabend, 2000). İlk olarak, kullanıcıları diğer insanlarla karşılaştığımızda, çevredeki bağımlılıkla-ilişkili uyarıcıların daha kolay farkına varmaktadırlar (Cox, Hogan, Kristian ve Race, 2002). Bu durum eğer kullanıcı

bırakma durumundaysa, kişinin bağımlılıkla-ilişkili uyarıcılara hassasiyetini artırarak durumu daha problemlili bir hale dönüştürebilmektedir. İkinci olarak, bağımlılıkla-ilişkili uyarıcıların otomatik olarak işleme süreci yoksunluğa yönelik koşullu tepkiler ortaya çıkarabilir ve bu tepkiler içme ya da kullanma isteğini artırabilir ya da madde kullanımına yönlendirecek otomatik örüntülerin hatırlanmasına neden olabilir (Baker, Brandon ve Chassin, 2004; Feldtkeller, Weinstein, Cox ve Nutt, 2001; Niaura ve ark., 1988; Tiffany, 1990). Son olarak, bağımlılıkla-ilişkili uyarıcılara dikkat yanlılığı kullanmayı bırakanlar için istenmeyen bir durumdur (Bradley, Codispoti, Cuthbert ve Lang, 2001). Bu uyarıcılar kullanmayı bırakanların duygu durumlarını rahatsız etmekte ve düşünme süreçlerine ve günlük aktivitelerine müdahale etmektedir (Cox ve ark., 2006).

Bağımlılıkla-ilişkili dikkat yanlılığını araştırmak için birçok paradigma; bellek-ilişkili görevler (Stacy, 1997), örtük-ilişkili görevler (Wiers, van Woerden, Smulders ve De Jong, 2002) ve bilgi-edinim görevleri (Pothos ve Cox, 2002) kullanılmaktadır. Öte yandan, bazı paradigmlar bağımlılıkla-ilişkili uyarıcılara dikkat yanlılığını özellikle ölçmektedir. Bunlar nokta yeri belirleme görevi (Hogarth, Dickinson ve Duka, 2003), ikili-görev (Waters ve Green, 2003), yanıp sönme (flicker) (Jones, Jones, Smith ve Copely, 2003) ve bağımlılık-Stroop görevi (Cox ve ark., 2006; Field, Munafò ve Franken, 2009) paradigmlarıdır.

Nokta yeri belirleme görevinde, katılımcılara eş zamanlı olarak bir nötr ve bir bağımlılıkla-ilişkili uyarıcı sunulmaktadır. Sonrasında ekranda nötr uyarıcının ya da bağımlılıkla-ilişkili uyarıcının belirlediği yerde olmak üzere bir yoklama uyarıcı (probe) belirir ve katılımcılardan olabildiğince hızlı bir şekilde ve doğru olarak bu yoklama uyarıcının yerini saptamaları istenmektedir. Bu durumda, bağımlıların, bağımlı olmayanlara göre, bağımlılıkla-ilişkili uyarıcının yoklama uyarıcı ile aynı yerde belirlediği durumlarda, nötr uyarıcılarla aynı yerde belirlediği durumlara göre, daha çabuk tepki verdikleri görülmüştür (Ehrman ve ark., 2002). İkili-görev paradigmasında, örneğin, Waters ve Green (2003) çalışmalarında içki içmeyi bırakmış alkol bağımlıları ile çalışmışlardır. Söz konusu çalışmada, katılımcılardan alkol-ilişkili kelimeler, nötr kelimeler ve kelime sunumunun olmadığı sözel bir görevle eş zamanlı olarak bilgisayar ekranının ortasında beliren bir numaraya tek/çift şeklinde bir karar vermeleri

istenmiştir. Alkol kullanmayı bırakmış bağımlıların alkol-ilişkili kelimeler çevrede sunulduğunda tek/çift karar verme görevinde daha kötü bir performans sergiledikleri görülmüştür. Yanıp sönme görevinde orijinal resim ve orijinal hali değiştirilmiş olan resim aralarında boş bir ekranın sunulması şeklinde sırayla sunulmaktadırlar (Jones, Jones, Blundell ve Bruce, 2002). Katılımcılardan bu değişikliği bulmaları istenmektedir. Genellikle, belirli bir maddeyi daha fazla kullandığını belirten bağımlılar, bağımlılıkla-ilişkili değişiklikleri daha hızlı bir şekilde saptamaktadırlar. Başka bir deyişle, katılımcılar dikkatlerini bağımlılıkla-ilişkili alanlara daha fazla yönlendirmektedirler.

Bununla birlikte, klasik Stroop testinin (1935) uyarlanmış bir şekli olan bağımlılık-Stroop görevi de bu alanda yaygın olarak kullanılan paradigmalardan birisidir (Williams, Mathews ve MacLeod, 1996). Bu görevde, renkli nötr ve bağımlılıkla-ilişkili kelimeler sunulmaktadır ve katılımcılardan kelimenin hangi renkte yazıldığını sözel olarak ya da bir motor tepki aracılığıyla belirtmeleri istenmektedir. Ortak bulgular, bağımlıların, kontrol grubuna göre, bağımlılıkla-ilişkili kelimelerin rengini belirtmelerinin, nötr kelimelere göre, daha fazla zaman aldığını göstermektedir (bkz., Cox ve ark., 2006; Field ve ark., 2009). Bağımlılık-Stroop görevinde görülen etkiler ile bağımlı davranışların göstergelerinin ilişkili olduğu elde edilen geçerli ölçümlerle desteklenmektedir. Bağımlılık-Stroop görevinin etkileri alkol bağımlılarının tedavilerini tamamlayıp tamamlamadıklarını tahmin etme amaçlı kullanılmıştır (Cox ve ark., 2002). Bu doğrultuda, bağımlılık-Stroop görevinin nikotin bağımlılığı çalışmalarında kullanılan çeşidi Nikotin Stroop Testidir.

Nikotin Stroop Testi de sigara kullanıcılarında sigara kullanımıyla ilişkili sözel uyaranlara yönelik dikkat yanlılığının incelenmesi amacıyla kullanılmaktadır. Nikotin Stroop Testi vasıtasıyla, sigara-ilişkili uyaranlara yönelik dikkat yanlılığı altında yatan mekanizmalar hakkında daha iyi açıklamalar edinilebilecektir (Cox ve ark., 2006). Nikotin Stroop Testi'nde katılımcıların nötr uyarıcıların sunulduğu durumdaki performansları ile sigara-ilişkili uyarıcıların sunulduğu durumdaki performansları arasındaki fark dikkate alınarak sigara-ilişkili uyaranların dikkate etkisi değerlendirilir (Cox ve ark., 2006). Nikotin Stroop Testi'ndeki renk adlarının yerine sigara kullanımıyla ilişkili ya da ilişkisiz kelimelerin kullanılması Nikotin Stroop Testi'nin ayırt edici özelliğidir. Katılımcılardan sunulan kelimelerin anlamını göz ardı ederek

kelimenin rengi hakkında mümkün olduğunca kısa bir süre içerisinde tepkide bulunmaları beklenmektedir. Bu görevin kullanıldığı çalışmalarda, sigara kullanıcılarının kelimelerin sigara kullanımıyla ilişkili olduğu durumda, ilişkisiz olduğu duruma göre, daha yavaş tepki verdikleri saptanmıştır ve bu durumun dikkat yanlılığı nedeni ile meydana geldiği öne sürülmektedir (Bradley, Mogg, Wright ve Field, 2003; Cox ve ark., 2006; Field ve ark., 2009).

Dikkat yanlılığını ölçmeye yönelik işlemlerden bahsettikten sonra, bağımlılıkla oluşan dikkat yanlılığını farklılaştırabilecek durumlar ve bu durumlar ile sigara kullanımı arasındaki ilişkiler üzerinde durulması gerekmektedir. Bireylerin dikkat ettikleri uyarıcı çeşitlerini etkileyebilen danışmanlık stratejileri ve madde kullanımı ile madde kullanımı sonuçlarından elde edilen, düzey ve değerlik bakımından farklılaşan bireysel deneyimler bağımlılıkla-ilişkili dikkat yanlılığında farklılaşmayı öngören değişkenlerdir (Carpenter, Martinez, Vadhan, Barnes-Holmes ve Nunes, 2012). Bu bağlamda, madde kullanıcısının, kullanım süresi, kullanım miktarı, yoksunluk süresi, akut nikotin alımı, duygu durum (Bradley, Garner, Hudson ve Mogg, 2007; Cox ve ark., 2006; Domier, 2008; Domier ve ark., 2007; Mogg ve Bradley, 2002; Perkins, Karelitz, Conklin, Sayette ve Giedgowd, 2010; Phillips, Kavanagh, May ve Andrade, 2004; Vinci, Copeland ve Carrigan, 2012; Zack, Belsito, Scher, Eissenberg ve Corrigan, 2001), günlük stresörlerle baş edebilme yeteneği (Perkins, Giedgowd, Karelitz, Conklin ve Lerman, 2012), madde kullanımının teşvik edici değerleri (Robinson ve Berridge, 1993, 2003), ileriki madde kullanımından kaçınma amacı (Field ve Cox, 2008) gibi farklılık yaratacak değişkenler bağımlılık-ilişkili dikkat yanlılığı çalışmalarında ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Bu değişkenler arasından duygu durum, güncel dikkat yanlılığı araştırmalarında (Perkins, Karelitz, Giedgowd ve Conklin, 2013; Vinci ve ark., 2012; Weinberger ve McKee, 2012) daha kapsamlı bir incelenme alanı sunmaktadır.

Dikkat yanlılığını farklılaştırabilecek önemli değişkenlerden biri olan duygu durumun kapsamlı bir şekilde araştırılması, sahip olunan duygu durum ile sigara kullanımı arasındaki ilişkiyi aydınlatmaya yönelik etkili adımlara öncülük etmektedir. İlgili alanda yapılan çalışmalarda, olumsuz duygu durumun sigara içme durumunun devamlılığını arttırdığı (Gehricke ve ark., 2007); yeniden kullanımı çok iyi tahmin edebildiği (Baker, Piper, McCarthy, Majeskie ve Fiore, 2004), dolayısıyla sigara kullanımına ara verilme

girişiminden sonra tekrardan başlama durumuna yol açabildiği (Shiffman ve Waters, 2004) bulunmuştur. Benzer olarak, olumsuz duygu durumun sigara içme isteğini kuvvetli bir şekilde (Bradley ve ark., 2007; Perkins ve Grobe, 1992); sigara yakım hızı ve sigara içiminde çekilen nefes sayısı ve nefes derinliği gibi sigara içmeyle ilişkili davranışların miktarını (Conklin ve Perkins, 2005; Rose, Ananda ve Jarvik, 1983) arttırdığı rapor edilmesine rağmen bazı çalışmalar olumsuz duygu durumun bahsedilen etkilerini gösterememişlerdir (Weinberger ve McKee, 2012). Ayrıca, olumsuz duygu durumun sigara içimi ile azalacağı beklentilerine sahip sigara kullanıcılarının olumsuz duygu duruma karşılık olarak daha fazla sigara içme motivasyonu ve sigara içimiyle beraber duygusal olarak rahatlama gösterdikleri de görülmüştür (Juliano ve Brandon, 2002; Schleicher, Harris, Catley ve Nazir, 2009). Bu bağlamda duygu durum ile sigara kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi araştırmacılar olarak atabileceğimiz mantıklı adımların başında gelmektedir.

1.3. DUYGU DURUM VE SİĞARA KULLANIMI

Duygu durumun sigara kullanımı ile ilişkisi birçok araştırmacı tarafından çalışılmıştır (Fucito ve Juliano, 2009; Perkins ve ark., 2010, Perkins ve ark., 2013; Phillips, Smith ve Gilhooly, 2002). Ancak sigara kullanım davranışlarını devam ettiren içsel ipuçlarının (özellikle olumsuz duygu durum) önemine rağmen, katılımcıların içsel ipuçlarına maruz bırakıldığı koşullarda yürütülen çalışma sayısı ilgili alanyazında göreceli olarak daha azdır (Baker, Piper, McCarthy, Majeskie ve Fiore, 2004). Olumsuz duygu durum sigara kullanımının başlamasında, sürdürülmesinde ve bırakma dönemindeyken tekrar başlatılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Kassel, Stroud ve Paronis, 2003). İlgili alanyazındaki laboratuvar araştırmalarında (Conklin ve Perkins, 2005; Gilbert, 1995; Kassel ve ark., 2003; Pomerleau ve Pomerleau, 1987; Rose ve ark., 1983) ve klinik çalışmalarda (Baker, Piper, McCarthy, Majeskie ve Fiore, 2004; Shiffman ve Waters, 2004) olumsuz duygu durumun kullanıcıların sigara içme davranışını farklılaştırdığı bulunmuştur. Örneğin, Conklin ve Perkins (2005) olumsuz duygu durumda olan katılımcıların, olumlu duygu durumda olanlarla karşılaştırıldığında, daha fazla duman çektiklerini ve daha kısa sürede sigaralarını yaktıklarını saptamıştır.

Sigara kullanıcıları sıklıkla sigara kullanmanın hoş gitmeyen duyguları yatıştırdığına ve olumsuz duygu durumun sigara içme motivasyonu oluşturduğuna dair beklentileri rapor etmektedirler (akt., Fucito ve Juliano, 2009). Olumsuz duygu durumun öznel hissettirdiklerine karşı başa çıkabilme yeteneği daha az olanlarda (distres toleransı düşük olan sigara kullanıcıları gibi) olumsuz duygu durum ile artan sigara içme davranışı daha fazla olabilmektedir (Brown, Lejuez, Kahler, Strong ve Zvolensky, 2005). Fakat geneli itibariyle, sigara kullanıcıları tekrarlı deneyimlerle olumsuz duygu durumdan kurtulmayı sigara içme ile ilişkilendirmeyi öğrenmektedirler. Sonuç olarak, olumsuz duygu durum sigara içme için koşullu bir ipucuna dönüşmektedir ve bu öğrenilmiş ilişki beklenti şeklinde bilişsel olarak depolanmaktadır (Brandon ve Baker, 1991). Bu bağlamda üstünde durulması gereken bir başka önemli noktanın olumsuz duygu durum azalımı hakkındaki beklentilerin nikotin bağımlılığının büyüklüğüyle de ilişkili olduğudur.

Sigara içmenin olumsuz duygu durumu nasıl dindirdiği hakkında birçok açıklama öne sürülmüştür. Sigara içmenin yoksunluğun olmadığı durumlarda bile, hemen hemen tüm kaynakların duygular üzerindeki olumsuz etkilerini giderdiğini savunan Nikotin Kaynağı Modeli (Nicotine Resource Model) ve sigara içmenin diğer kaynaklardakini değil de yalnızca yoksunluk kaynaklı olumsuz etkileri giderdiğini savunan Yoksunluğun Geriletilmesi Modeli (Deprivation Reversal Model) kapsamlı açıklamalardan ikisidir (Perkins ve ark., 2010). Nikotin Kaynağı Modeli'nde Warburton (1988) nikotinin dışsal stres faktörleriyle başa çıkmak için kullanıldığını ve sigara kullanıcılarının sigara kullanımını bıraktığı zamanlarda artan stresten acı çekeceklerini tahmin ettiğini öne sürmektedir. Yoksunluğun Geriletilmesi Modeli'nde Schachter (1978) sigara kullanımı ile yoksunluğun olumsuz etkilerinin tersine çevrildiğini; kullanım sonucunda duygu durumun başlangıç durumuna dönmesi sonrasında ara vermenin stresin arttığı bir döneme yol açacağını savunmaktadır (akt., Parrott, 1995). Bağımlı sigara kullanıcılarında yoksunluk sendromu ile sigara içme isteği, duyarlılık, öfke, anksiyete, hoşnutsuzluk ve yorgunluk gibi belirtiler meydana gelmektedir. Bu verilerden yola çıkarak, yoksunluk belirtilerinin giderilmesi ile meydana gelen olumsuz pekiştirmenin, bağımlı içicilerde içme davranışının devam etmesinde kritik bir rol oynadığı ileri sürülmekle birlikte, kaynağı fark etmeksizin sahip olunan olumsuz etkilerin nikotin tarafından yatıştırılıp yatıştırılmadığı konusu ise açık değildir. Eğer

nikotin çevresel etkilerden oluşan olumsuz etkileri azaltıyorsa, bu durum sigara içenlerin sigara içme davranışı ile olumsuz pekiştirme oluşturma fırsatını kesinlikle arttıracaktır (Baker, Piper, McCarthy, Majeskie ve Fiore, 2004).

Bu konuda yürütülen birçok çalışma nikotinin stres-kaynaklı olumsuz duygu durumunda bir azalmanın meydana getirdiğini rapor etmiştir (genellikle anksiyete; Jarvik, Caskey, Rose, Herskovic ve Sadeghpour, 1989; Juliano ve Brandon 2002; Perkins ve Grobe, 1992). Fakat çalışmalardan elde edilen bulguların yorumlanmasında dikkatli olmak gerekmektedir. Öncelikle, nikotinin stres-kaynaklı olumsuz duygu durumu azaltma yeteneği bağlamsal değişkenlere bağlı olabilir (Baker, Piper, McCarthy, Majeskie ve Fiore, 2004). Kassel ve Unrod (2000) sigara içmenin laboratuvar ortamında oluşturulmuş anksiyeteyi yalnızca dikkat dağıtıcı bir durumla birlikte uygulanınca azalttığını bulmuşlardır. Bununla birlikte, sigara kullanımı strese yol açacak bir olay boyunca oluşan duygusal tepkilerden ziyade, olay öncesi ya da sonrasındaki anksiyeteyi daha etkili bir şekilde azalttığı bilinmektedir (Gilbert, 1995; Gilbert, Robinson, Chamberlin ve Spielberger, 1989; Kassel ve ark., 2003). Öte yandan, bazı çalışmalar da aksi yöndeki bulguları, yani stres-kaynaklı olumsuz duygu durumunun nikotin kullanımıyla çok az bir şekilde azaldığını ya da hiç azalmadığını desteklemektedir (Britt, Cohen, Collins Jr ve Cohen, 2001; Herbert, Foulds ve Fife-Schaw, 2001; Jarvik ve ark., 1989).

Sahip olunan duygu durumunun sigara kullanımı üzerinde yarattığı farklılıkların yanı sıra, yönetici işlevler üzerindeki etkilerinin bilgi işleme sürecinde meydana getireceği değişiklikler de mevcut araştırma kapsamında büyük bir öneme sahiptir. Bu yüzden, bir sonraki bölümde duygu durumunun sigara kullanımından bağımsız olarak yönetici işlevler üzerindeki etkileri incelenecektir.

1.4. DUYGU DURUMUN YÖNETİCİ İŞLEVLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Duygu durumundaki normal değişimlerin düşünme ve harekete geçme şekillerini içeren davranışlarımız üzerinde çeşitli etkileri olabilmektedir (Mitchell ve Phillips, 2007). Bu noktada, planlama, dikkat, karar verme, çalışma belleği ve davranışsal kontrol gibi bilişsel kontrol işlemlerinin ya da yönetici işlevleri etkileyen duygu durumundaki günlük

değişimlerin altında yatan nöral ve psikolojik mekanizmaların incelenmesinin önemini vurgulamamız gerekmektedir. İlgili alanyazında duygu durum ile yönetici işlevler arasındaki ilişki hakkındaki mevcut çalışmaların büyük bir çoğunluğu klinik depresyon ya da anksiyete bozuklukları gibi anormal duygu durumlarının etkileri üzerinde dursa da, normal örneklerle yürütülen çalışmalar da bulunmaktadır (Dreisbach ve Goschke, 2004; Oaksford, Morris, Grainger ve Williams, 1996; Phillips, Bull, Adams ve Fraser, 2002; Phillips, Smith ve Gilhooly, 2002; Spies, Hesse ve Hummitzsch, 1996). İlgili alanda duygu durumun yönetici işlevler üzerindeki etkilerini açıklamaya yönelik birden fazla kuram uygulamalarıyla birlikte mevcuttur; bilişsel bir yük olarak duygu durum, bilgi olarak duygu durum ve bilişsel esneklikteki bir değişim olarak duygu durum.

1.4.1. Bilişsel Bir Yük Olarak Duygu Durum: Limitli Kapasite Kuramları

Kapasite kuramları, olumlu ve olumsuz duygu durumlarının her ikisinin de duygu-ilişkili düşüncelerin geniş bir alana yayılmış işbirliği içerisindeki ağlarının aktivasyonunun artması nedeniyle bilişsel kaynaklara yüklenmesi olduğunu öne sürmektedir (Mackie ve Worth, 1989; Seibert ve Ellis, 1991). Her iki duygu durumunda da, kişiler, görev ilişkili düşüncelerden ziyade sahip olunan duygu durum ile ilişkili konular üzerinde daha çok düşünme eğilimindedirler.

Bu durum herhangi bir bilişsel görev için ayrılacak kapasitede bir azalmayla sonuçlanabilir ve böylelikle yönetici işlev ölçümleri üzerindeki performansı azaltacaktır. Sonuç olarak, bu kuram, olumlu ve olumsuz duygu durumlarının yönetici işlevlerle ilişkili görevler üzerinde, özellikle de kaynak-yoğunluklu görevlerde, bozucu etkilere sahip olduğunu savunmaktadır (Mitchell ve Phillips, 2007).

1.4.2. Bilgi Olarak Duygu Durum: Duygu Durumun İşleme Üzerindeki Motivasyonel Etkileri

Olumlu duygu durum ile nötr duygu durumun karşılaştırıldığı durumlarda, olumlu duygu durumun daha fazla hōristik işleme tarzı ile sonuçlanmaya eğimli olduğu sıklıkla tartışılmıştır (Bless, Bohner, Schwarz ve Strack, 1990; Bohner, Chaiken ve Hunyadi,

1994; Park ve Banaji, 2000). Hristik işleme kesin olmayan problem-çözümüne yaklaşımda cevaba ulaşmak için kısa yollar kullanılması olarak tanımlanabilir. Bu Şekildeki bir işleme olumlu duygu durumunda daha da yaygın olabilir çünkü mutlu olma durumu tehdidin yoksunluğuna işaret edebilmekte ve böylece mevcut durumu değiştirmek için gerekli motivasyonu azaltmaktadır (Bohner ve ark., 1994; Schwarz, 1990). Bu noktada, birçok yönetici görev evrimii dikkat ilişkili kontrol gerektirmektedir ve bu yüzden olumlu duygu durumunda yönetici işlevlerin büyük çoğunluğu zayıflamaktadır.

Öte yandan, olumsuz duygu durum analitik işlemedeki bir artışı desteklemektedir (Park ve Banaji, 2000). Başka bir deyişle, olumsuz duygu durum çevredeki bir problemi işaret edip, kişiye o problemi çözmek için sistematik bir işlem yürütmesine motive etmektedir. İlişkili kuramlar incelendiğinde, olumsuz duygu durum sınırlandırılmış ya da odaklanılmış işleme yöntemi ile sonuca daha fazla giderken, olumlu duygu durum daha çok geniş çaplı ya da bütünsel işleme durumunu işaret etmektedir (Bolte, Goschke ve Kuhl, 2003; Fredrickson ve Branigan, 2005). Özetleyecek olursak, bu kuramda, olumlu ve olumsuz duygu durumlarının nötr duygu durumla karşılaştırıldığı koşullarda, olumlu duygu durumun yönetici işlevlerin kullanıldığı fokal dikkat gerektiren görevlerde bozucu etkiye sahip olacağı, diğer taraftan, olumsuz duygu durumun ise performansta iyileşme meydana getireceği ne sürülmektedir.

1.4.3. Kolaylaştırıcı Olarak Olumlu Duygu Durum: Duygu Durum ve Bilişsel Esneklik

Isen'in (1999) kapsamlı çalışmasında hafif Şekildeki olumlu duygu durumun çoğunlukla verimliliği ve problem-çözümünü kolaylaştıracaağı savunulmaktadır. Bu kurama göre, daha önceki iki kuramın aksine, ki olumlu duygu durumun sistematik işlemeyi bozacağını ileri sürmektedirler, olumlu duygu durum genel anlamda verimliliği kolaylaştırırken aynı zamanda dikkatli bir Şekilde, derinlemesine düşünme ile problem-çözmeyi de desteklemektedir. Bu kolaylaştırıcı kuram, olumlu duygu durumun esneklik ve yeniliği destekleyen olumlu anılar ve düşüncelerin karmaşık ve zengin bir aktivasyonu ile sonuçlanmaya meyilli olduğunu öne sürmekte, fakat olumsuz duygu durumun biliş üzerindeki etkileri hakkında herhangi bir görüş ne sürmemektedir.

Görevin yeni ya da ilgi çekici olduğu durumlarda olumlu duygu durum yönetici işlevler üzerinde iyileştirmeyi desteklemektedir (akt., Mitchell ve Phillips, 2007).

Duygu durumun geneli itibariyle yönetici işlevleri ne şekilde etkilediği detaylı bir biçimde farklı kuramlarla açıklanmaya çalışılmıştır. Ek olarak, olumsuz duygu durumun nötr duygu durum ile doğrudan karşılaştırıldığı durumlarda spesifik bir yönetici işlev üzerinde ne gibi etkiler göstereceği durumuna odaklanılması bu çalışmanın ana noktalarından birisidir.

1.4.4. Olumlu ve Olumsuz Duygu Durumun Yönetici İşlevler Üzerindeki Etki Örüntüleri

Olumlu ya da olumsuz duygu durumun nötr duygu durum ile doğrudan karşılaştırıldığı durumlarda planlama, çalışma belleği, akıcılık, yaratıcılık, ketleme ve geçiş yapma gibi farklı görevlerde işleyişin ne şekilde olduğu çeşitli çalışmalarda incelenmiştir (Dreisbach ve Goschke, 2004; Oaksford ve ark., 1996; Phillips, Bull, Adams ve Fraser, 2002; Phillips, Smith ve Gilhooly, 2002; Spies ve ark.,1996). Spies ve arkadaşları (1996) çalışmalarında, katılımcılara kısa süreli sözel belleğe yönelik basit bir kelime hatırlama görevi (word span task) ve çalışma belleğine yönelik daha karmaşık bir okuma hatırlama görevi (reading span task) sunmuşlardır. Bu durumda, eğer çalışma belleği üzerindeki duygu durum etkilerinin altında yönetici kaynaklar bulunuyorsa, karmaşık görev puanlarının basit kelime hatırlama görevi puanlarına göre daha fazla duygu durum ilişkili bozulma göstereceğini savunmuşlardır.

Oaksford ve arkadaşları (1996) ve Phillips, Smith ve Gilhooly (2002) Tower of London (Shallice, 1982) planlama görevini kullanmışlardır. Tower of London görevi belirli bir dizi halindeki disklerin başlangıcı ile az sayıda olasılıkla doğru eşlemenin elde edilmesini gerektiren bir planlama görevidir. Katılımcıların planları dâhilinde her bir seferde bir diski kullanmaları istenmiş ve yapılan hamle sayısı duygu durum ilişkili bir etkinin varlığı olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda olumlu ve olumsuz duygu durumun çalışma belleği ve planlama üzerindeki etkilerini genç popülasyonda inceleyen çalışmalarla birlikte, olumlu duygu durumun planlama ve çalışma belleğini zayıflattığı öte yandan olumsuz duygu durumun ise bunlar üzerinde bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmaktadır (Oaksford ve ark., 1996; Phillips, Smith ve Gilhooly, 2002; Speies ve

ark.,1996). Duygu durumlarının akıcılık ve yaratıcılık üzerindeki etkileri incelendiğinde, olumlu duygu durumun kısa bir sürede belirli bir harfle başlayan kelimeleri hatırlama (letter fluency task) gibi bazı akıcılık görev performanslarını arttırdığı fakat olumsuz duygu durumun ise bu görev performansları üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığı savunulmaktadır (Phillips, Bull, Adams ve Fraser, 2002).

Bununla birlikte mevcut çalışma kapsamında önemli bir rol üstlenen bir diğer yönetici işlev olan ketleme ve geçiş yapma üzerinde durduğumuzda, duygu durumlarının (özellikle olumlu ve nötr duygu durumları) ketleme ve geçiş yapma üzerindeki etkilerini inceleyen az sayıdaki çalışmaya rastlanılmaktadır (Dreisbach ve Goschke, 2004; Phillips, Bull, Adams ve Fraser, 2002). Phillips, Bull, Adams ve Fraser (2002), duygu durumu hafıza yöntemiyle oluşturmuş (katılımcılardan 5 dakika boyunca kendilerini en mutlu hissettikleri anlarını düşünmeleri istenmiş), olumlu duygu durumun geçiş yapma üzerindeki etkisini (akıcılık ve Stroop görevi) incelemiştir. Olumlu duygu duruma sahip olan katılımcıların nötr duygu duruma sahip olan katılımcılardan daha çok Stroop etkisi gösterdiklerini rapor etmişlerdir. Bu noktada, olumlu duygu durumun yönetici görevler üzerindeki etkisinin görevin doğası gereği motive edici olup olmadığı ya da dağınık semantik bir hareketlenme ile bozulup bozulmadığına bağlı olabileceğini savunmuşlardır.

Dreisbach ve Goschke (2004) yürüttükleri çalışmada ise yeni bir uyarıcıya geçiş yaparken (switching) IAPS'den seçilmiş resimlerle oluşturulmuş olumlu duygu durumun bu uyarıcıya dikkati pekiştirdiğini ve geçiş yapma maliyetini azalttığını saptamışlardır. Fakat dikkat, daha önce sunulan bir uyarıcıya yönlendirildiğinde olumlu duygu durumun yönelme maliyetini arttırdığı görülmüştür. Dreisbach ve Goschke (2004) olumlu duygu durumun ilgili çevrede tanıdık uyarıcıların yokluğunda yeni uyarıcıya karşı dikkat yanlılığı yaratacağını savunmuşlardır. Ne var ki, bu çalışmada kullanılan nötr ya da olumlu duygusal değerliğe sahip resimlerin öznel duygu durum değerlendirmesinde duygu durum indüklemesine bir etkisinin olmadığına dikkat etmek gerekmektedir. Çalışmalarında aynı zamanda olumsuz duygu durum da incelemiştir ve olumsuz duygu durumun yönlendirme görevleri üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını rapor etmişlerdir. Fakat çalışmada iki önemli eksikliğin varlığından bahsetmek gerekmektedir. Öncelikle, olumsuz duygu durum ile nötr duygu durum

arasında doğrudan bir karşılaştırma yapılmamış ve olumsuz duygu durum değişimleme kontrolünün duygu durum üzerinde ölçülebilir bir etkisinin olup olmadığı sınınamamıştır.

Yakın tarihte yürütülen çalışmaları (Becker ve Leinenger, 2011; Isaac ve ark., 2012) incelediğimizde, duygu durum ve biliş arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik bir diğer önemli görüş olan duygu durum-uygunluğu varsayımından (mood-congruency hypothesis) faydalanılmıştır. Bu kurama göre, olumlu duygu durum olumlu bilgilerin bilgi işlenimini ve benzer şekilde olumsuz duygu durum da olumsuz bilgilerin bilgi işlenimini kolaylaştıracaktır (Bower, 1981). Bir başka deyişle, kişilerin mevcut duygu durum ile aynı duygusal içeriğin varlığında, kişiler bilgi işlenime daha hazır bir şekilde katılma eğiliminde olacaklardır.

Becker ve Leinenger (2011) çalışmalarında olumlu ve olumsuz duygu durum koşulundaki katılımcılardan hayatlarındaki duygusal bir olayı, nötr koşulundaki katılımcılardan ise laboratuvara gelme olayını yaklaşık olarak 4 dakika boyunca tanımlayıcı şekilde yazmalarını isteyerek duygu durum değişimlemesi meydana getirmişlerdir. Sonrasında katılımcılara dikkat gerektiren çoklu-nesne izleme görevi sunulmuştur. İzleme boyunca katılımcının duygu durumu karşılıklarına beklenmedik bir yerde sunulan duygusal yüzle aynı değeriğe sahipse katılımcının bu yüzlerin daha kolay farkına vardığı gözlenmiştir. Bu durum özellikle olumsuz duygu duruma sahip katılımcıların kızgın surat gördüğü koşulda gerçekleşmiştir. Duygu durum-uyumlu uyarıcıya yönelik dikkat yanlılığı sahip olunan geçici duygu durumun dikkat filtresini etkileyebileceğini ve böylece deneyimlere göre bilgilerin ayıklanmasını etkileyeceğini desteklemektedir.

Isaac ve arkadaşları (2012) yürüttükleri çalışmada Stroop görevinin üç farklı halini kullanmışlardır; renk, sözel-duygusal ve duygusal-yüzler. Video klipler izletilerek katılımcılarda deneysel olarak duygu durum değişimlemesi yaratılmış (olumlu ve olumsuz duygu) ve sonrasında bu iki grubun üç farklı Stroop görevindeki performansları ölçmüştür. Olumlu ve olumsuz duygu duruma sahip grupların renk Stroop performanslarında anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte, sözel-duygusal Stroop performansları iki grup arasında anlamlı bir şekilde farklılık göstermiştir. Olumsuz duygu duruma sahip katılımcıların üzücü nitelikteki kelimelere

verdikleri tepki zamanının daha uzun olduğu bulunmuştur. Duygusal-yüzler Stroop görevinde ise, olumsuz duygu duruma sahip katılımcıların kızgın-tehditkâr ve nötr suratlara verdikleri tepki süreleri daha fazla gecikmiştir. Öte yandan, olumlu uyarıcılara karşı gruplar arası (olumlu/olumsuz duygu duruma sahip katılımcılar) herhangi bir farklılık saptanmamıştır.

Bu bilgiler ışığında olumsuz duygu durumun sözel alandaki duygu durum-uyumlu uyarıcısının (üzücü nitelikteki kelimeler) dikkat ilişkili bozucu etki (attentional interference) ile ilişkili olduğunu söyleyebiliriz. Tehditkâr nitelikteki uyarıcılara dikkat ilişkili bozucu etkinin genellikle anksiyete ile ilişkili olduğu rapor edilmiştir. Fakat mevcut çalışmanın sonuçlarıyla birlikte, tehditkâr nitelikteki uyarıcıların varlığının olumsuz duygu duruma sahip bireyler için de dikkat ilişkili bozucu etki yarattığı gösterilmiştir.

Sonuç olarak, sahip olunan duygu durum ile birlikte yönetici işlevlerde özellikle de dikkatte meydana gelen değişiklikler sonucunda performansta oluşan farklılık değişik bakış açılarıyla açıklanmıştır. Aynı zamanda mevcut duygu durumun sigara kullanımı ve ilişkili diğer süreçler üzerinde meydana getirdiği değişikliklere önceki bölümde detaylı olarak değinilmiştir. Bu bağlamda, deneysel olarak oluşturulacak olan duygu durum değişimlemesi işleminin ilgili çalışmalarda ve mevcut çalışmada ne şekilde oluşturulduğuyula ilişkili bilgilere bir sonraki bölümde yer verilmektedir.

1.5. DUYGU DURUM DEĞİŞİMLEMESİ GERÇEKLEŞTİRMEK İÇİN DUYGUSAL HAZIRLAMA ETKİSİ

Duygu durum oluşturacak etkenlerin kavramsallaştırılması ve ölçülmesi konusunda oldukça büyük bir çeşitlilik mevcuttur. Deneysel olarak duygu durum değişimlemesi gerçekleştirmek için farklı yöntemler kullanılmaktadır. İlgili alandaki çalışmalarda, katılımcılara kendileriyle ilişkili cümlelerin okutulması, Velten yöntemi, (Clark, 1983; Kenealy, 1986; Velten, 1968), katılımcılara duygu-yüklü müzik dinletilmesi (Clark, Iversen ve Goodwin, 2001; Etzel, Johnsen, Dickerson, Tranel ve Adolphs, 2006; Richell ve Anderson, 2004; Weinberger ve McKee, 2012), katılımcılara film kliplerin izletilmesi (Isen, Daubman ve Nowicki, 1987; Oaksford ve ark., 1996; Fucito ve Juliano, 2009), katılımcılara en mutlu olduğu anı hatırlaması gibi otobiyografik bellekle

ilişkili görevler sunulması (Phillips, Bull, Adams ve Fraser, 2002), katılımcılara resim gösterilmesi (Dreisbach ve Goschke, 2004) ve farklı bileşimlerle oluşan yöntemlerle, örneğin film klip ile müziğin birlikte sunulması (Phillips, Smith ve Gilhooly, 2002) sonucunda özgün bir geçici duygu durum oluşturulmuştur.

Deneysel olarak oluşturulan duygu durumun içerik olarak eksik olabileceğini, örneğin olumsuz duygu durum oluşturma hususunda mevcut şekildeki tanımlamalarda küçük fakat günlük hayatta sıklıkla oluşan stres etkenlerinin göz ardı edildiğini savunan araştırmacılar mevcuttur (Almeida, Wethington ve Kessler, 2002). Bu yüzden, Aronson, Almeida, Stawski, Klein ve Kozlowski, (2008) yürüttükleri bir araştırmada, günlük iş endişeleri, başka insanlarla ilgilenmek, iş ile ev arasında gidip-gelme ve diğer günlük hayatı bozuntuya uğratabilecek beklenmedik birçok küçük olay gibi günlük hayatta zorluk yaratacak rutin stres etkenlerini kullanmışlardır. Bu şekildeki günlük olağan olaylara maruz kalmak psikolojik refahın güçlü bir göstergesi olarak görülmektedir (Almeida ve Kessler, 1998; Almeida ve ark., 2002; Repetti, 1993). Katılımcıların günlük stres etkenlerinden nasıl etkilendiklerini anlamak için hem stres etkeninin nesnel karakteristiklerini (sıklık gibi) hem de stres etkenlerinin bireysel değerlendirilmesi (algılanan stres) incelenmiştir. Bu bağlamda, olumsuz duygu durum oluşturulabilmesi adına olası içerik eksiklikleri doldurulmaya çalışılmıştır.

Duygu durumun sigara kullanımı üzerindeki etkilerinin incelenmesi için yapılan deneysel çalışmalarda katılımcılarda duygu durum değişimlemesi yaratmak için yukarıda bahsedilen çeşitli yöntemlerden faydalanılmıştır. Örneğin, Fucito ve Juliano (2009) çalışmasında olumsuz duygu durum ile nötr duygu durumun sigara içme davranışı üzerinde farklılaştırıcı etkilerinin olup olmadığını araştırmak için katılımcılara seçkisiz olarak olumsuz duygu durum ve nötr duygu durum yaratacak standart hale getirilmiş filmler izleterek istenilen duygu değişimlemesini gerçekleştirmişlerdir. Araştırma ile birlikte, depresyona eğilimli sigara kullanıcılarının, yani depresyon testi puanları fazla olan katılımcıların, olumsuz duygu duruma karşılık olarak sigara içme süresi ve sigara içiminde çekilen nefes sayısı gibi sigara içme davranışlarında bir artışın meydana geldiğini bulmuşlardır. Bununla birlikte, Weinberger ve McKee (2012) ise bu durumu sağlamak için müzik kullanmışlardır. Sigara kullanıcılarından oluşan katılımcılara farklı duygusal değeriğe sahip müzikler 10 dakika boyunca sunulmuş

olumlu, nötr ve olumsuz duygu durum gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, olumsuz duygu duruma sahip kadın sigara kullanıcılarının, olumsuz duygu duruma sahip erkek sigara kullanıcıları ile karşılaştırıldığı koşulda, sigara içmeye daha hızlı bir şekilde başladıkları; öte yandan duygu durum fark etmeksizin cinsiyetin sigara içme sayısında bir farklılık yaratmadığı bulunmuştur. Bazı araştırmacılar ise işitsel (müzikle) ve görsel (resimle) modalitelere yönelik hazırlanmış uyarıcıları birlikte sunarak laboratuvar koşullarında daha etkili bir şekilde duygu durum değişikliği yaratmaya çalışmışlardır (Vinci ve ark., 2012).

Yukarıda bahsettiğimiz şekliyle, ilgili alanda yürütülen çalışmalarda çeşitli sayıda farklı noktalara önem gösterilerek deneysel ortamda duygu durum değişimlemesi gerçekleştirilmiştir. Fakat duygu durum farklılaşmalarının sigara kullanıcılarında sigara kullanımıyla ilişkili uyaranlara yönelik dikkat yanlılığı üzerindeki etkilerinin incelendiği çalışmaların sayısı yok denecek kadar azdır. Bu bağlamda kullanılan yöntemin sahip olduğu önemin yanında gerçekleştirilen duygu durum değişimlemesinin önemini de vurgulamak gerekmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, olumsuz duygu durumun sigara kullanımına başlanması, kullanımın sürdürülmesi ve bırakma döneminde tekrardan başlatılması süreçlerinde etkin rol oynaması; ayrıca tekrarlı deneyimlerle olumsuz duygu durumdan kurtulmayı sigara içme davranışı ile ilişkilendirmeyi öğrenen sigara kullanıcıları için olumsuz duygu durumun sigara içme için artık koşullu bir ipucuna dönüşmesi bilgileri göz önünde bulundurulduğunda olumsuz duygu durum araştırmanın vazgeçilmez noktalarından birisi olmaktadır. Bu noktadan yola çıkarak, mevcut araştırmada, deneysel olarak gerçekleştirilen olumsuz duygu durum için duygusal hazırlama (emotional priming) yönteminden faydalanılmıştır.

Bu alanla ilgili yazın taraması yapıldığında, geniş yelpazede var olan hazırlama çeşitlerinden bahsedebiliriz; görsel kelime hazırlaması (visual word priming), görsel nesne hazırlaması (visual object priming), işitsel kelime hazırlaması (auditory word priming) gibi hazırlama türlerinin olduğu görülmektedir (Schacter, Chiu ve Ochner, 1993; Gulan ve Valerjev, 2010). Fakat özellikle son yıllarda hazırlama etkisi çalışmaları duygusal içerikli uyarıcılar ile birlikte yürütülmektedir. Hazırlama (priming) öncül deneyim ile birlikte belirli bir uyarıcıya karşı artan bir duyarlılaşmaya karşılık

gelmektedir. Öncül sunulan duygu içerikli uyarıcıların, ardından sunulan ve görev performansını barındıran hedef uyarıcılar üzerinde meydana getirdiği etki duygusal hazırlama (affective/emotional priming) olarak bilinmektedir (Murphy ve Zajonc, 1993; Skandrani-Marzouki ve Marzouki, 2010; Winkielman, Knutson, Paulus ve Trujillo, 2007).

Bilindiği gibi minimal düzeyde bir uyarana maruz kalmak bile kişilerde duygusal tepki meydana getirmeye yeterli olabilir. Zajonc'a (1980) göre birbirlerini etkileme özelliği olan fakat bağımsız mekanizmaların etkisi altında olan duygu ve biliş bilgi işleme sürecinde bağımsız etki kaynakları oluşturmaktadır. Bilinçli bir farkındalık olmadan duyguların ortaya çıkabileceğiyle ilgili yapılan çalışmalarda, çok çeşitli yöntemler kullanılmaktadır ve bu yöntemlerden birisi de eşik altı duygusal hazırlama yöntemidir (Murphy ve Zajonc, 1993; Skandrani-Marzouki ve Marzouki, 2010; Winkielman, Zajonc, Schwarz, 1997). Eşik altı duygusal hazırlama çalışmalarında, genellikle kişilerin farkında olamayacakları kadar kısa süreli sunulan ve hazırlayıcı olarak seçilen duygu içerikli uyarıcıların, sonra sunulan hedef uyaranlara ilişkin gerçekleştirilen görevler üzerinde bilinçsiz olarak etkisinin olup olmadığı araştırılmaktadır (Flexas ve ark., 2013; Murphy ve Zajonc, 1993; Winkielman ve ark., 1997). Bu bağlamda, sigara kullanıcılarının veya sigara kullanımına ara vermiş eski sigara kullanıcılarının bilinçli bir farkındalıkları olmaksızın gerçekleşen olumsuz duygu durum ile beraber sigara-ilişkili uyarıcıların daha belirgin olmaya başlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca olumsuz duygu duruma sahip bu kişilerde, nötr duygu duruma sahip kişilerle karşılaştırıldığı koşullarda, sigara-ilişkili uyarıcılara yönelik bir dikkat yanlılığının meydana geleceği ve sonrasında bu kişilerin sigara içme isteklerinde bir artış gözleneceği öngörülmektedir.

WOS, MEDLINE gibi veri tabanları kullanılarak yapılan alanyazın taraması sonucunda, nikotin bağımlılarında madde-ilişkili uyaranlara yönelik dikkat yanlılığının eşik altı uyarıcı sunumuyla farklılaştırılan duygu durumdan ne şekilde etkilendiğini inceleyen bir çalışmaya rastlanılamamıştır. Bu durumda, duygu durum değişimlemesi için eşik altı duygusal hazırlama fenomeninin kullanılmasının ilgili alanyazına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

1.6. AMAÇ VE ARAŞTIRMA SORULARI

Bu çalışmanın amacı, sigara kullanıcısı katılımcıların farkındalığı olarak veya olmaksızın gerçekleştirilmiş duygu durum farklılaşmaları oluşturmaya yönelik değişimlerin sigara kullanımıyla ilişkilendirilmiş sözel uyarılara yönelik dikkat yanlılığı ve sigara kullanma isteği üzerindeki etkilerinin incelenmesidir. Bu bağlamda, sigara ilişkili ve ilişkisiz kelimelere (hedef uyarılar) ilişkin değerlendirmelerin eşik altı veya eşik üstü sunum düzeyinde gösterilen olumsuz ve nötr duygusal değeriğe sahip nesne resimlerinden oluşan hazırlayıcılar ile birlikte ne şekilde etkilendiğini saptamak araştırmanın önceliğini oluşturmaktadır.

Özetleyecek olursak, çalışmanın amaçları şu şekilde sıralanabilir:

- 1) Katılımcıların Nikotin Stroop Testi performansları sigara kullanıp kullanmamaya ve olumsuz duygusal değeriğe sahip görsel uyarıların eşik altı veya eşik üstü sunumuyla oluşturulan olumsuz duygu duruma bağlı olarak farklılaşmakta mıdır?
- 2) Sigara kullanan katılımcıların Nikotin Stroop Testi sonrası sigara kullanma istekleri olumsuz duygusal değeriğe sahip görsel uyarıların eşik altı veya eşik üstü sunumuyla oluşturulan olumsuz duygu duruma bağlı olarak farklılaşmakta mıdır?

Araştırma sonunda, sigara kullanıcılarının bilinçli bir farkındalıklarının olmadıkları olumsuz duygusal hazırlayıcılarla karşılaşmaları sonrasında sigara kullanımıyla ilişkili ipuçlarına yönelik dikkat yanlılığının artması beklenmektedir. Bu etkinin aynı uyarıların farkında olunulduğu koşullara yakın bir etki ortaya çıkaracağı düşünülmektedir.

2. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölüm araştırmanın yöntemine ilişkin bilgileri içermektedir. Araştırmanın örneklemini oluşturan katılımcıların demografik bilgileri, kullanılan veri toplama araçları ve özellikleri, uygulanan deneysel desen ve işlem yolu hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. DENEY

2.1.1. Katılımcılar

Araştırma Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsü'nde yer alan fakültelerin çeşitli bölümlerinde okuyan 192 gönüllü öğrenci ile yürütülmüştür. Katılımcılara Psikoloji bölümü duyuru panosuna çalışma hakkında duyuru asılması ve sınıflarda, koridorlarda ya da bahçede vakit geçiren öğrencilere çalışma hakkında bilgi verilmesi sonucu oluşturulan gönüllü listeler aracılığı ile ulaşılmıştır.

Katılımcıların tümünün normal ya da düzeltilmiş normal görsel keskinliğe sahip, renk görmeyle ilgili herhangi bir sorunu olmayan ve sağ elini kullanmayı tercih eden bireyler olmasına dikkat edilmiştir. Ishihara Renk Körü Testi'nin sonuçlarına göre renk körü olduğu tespit edilen 1 kişi araştırmaya dâhil edilmemiştir. Ayrıca katılımcılarda, psikiyatrik veya nörolojik bir rahatsızlığa sahip olmama ve hâlihazırda bilişsel yetileri etkileyen ilaç/ilaçlar kullanmama koşulu aranmıştır.

Katılımcıların depresyon düzeyini belirlemek üzere Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ) kullanılmıştır. Bu ölçekten 19 puan ve üzerinde alan 10 kişi araştırmaya dâhil edilmemiştir. Ayrıca verileri bilgisayar kaynaklı hatadan dolayı kaydedilmeyen 2 kişi araştırma kapsamı dışında tutulmuştur. Bununla birlikte 2 kişinin sigara tüketim miktarının, 7 kişinin ise yaşlarının veri setine göre uç değerlerde yer alması gerekçesiyle verileri analiz dışında tutulmuştur. Son olarak 17 kişinin verileri de eşik altı sunum kontrolünde hazırlayıcıların farkına vardığı gerekçesiyle analizlere dâhil edilmemiştir. Özetleyecek olursak, 13 kişinin verisi toplanmadan, belirli bir gruba

yığılma göstermeyen 26 kişinin verisi ise toplandıktan sonra analize dâhil edilmemiştir. Sonuç olarak, araştırma verileri analize dâhil edilen 153 kişi üzerinden elde edilmiştir. Bir başka deyişle, çalışmada elde edilen verinin % 14.5'i kullanılmamıştır.

Sigara kullanmayan bireyler olarak, tüm hayatı boyunca içtiği sigara sayısı 100'ü geçmeyen 75 birey, sigara kullanan bireyler olarak ise en az 1,5 yıldır sigara içen ve son 6 aydaki günlük sigara tüketimi 10 ve üzerinde olan 78 birey araştırmada yer almıştır.

Cinsiyetin olası karıştırıcı etkilerini kontrol edebilmek için, her deneysel koşuldaki kadın ve erkek sayısı mümkün olduğunca eşit tutulmuştur. Araştırma 78 kadın ve 75 erkek öğrenci ile yürütülmüştür. Katılımcılardan 76'sı eşik altı sunum düzeyinde yer alırken 77'si eşik üstü sunum düzeyinde yer almışlardır. Yetmiş sekiz katılımcıya olumsuz duygusal değeriğe sahip resimler, 75 katılımcıya ise nötr duygusal değeriğe sahip resimler gösterilmiştir.

Sigara kullanan ve kullanmayan katılımcılar resimlerin sunum düzeyi (eşik altı ve eşik üstü) ve resimlerin duygusal değeriği (olumsuz ve nötr) koşullarına seçkisiz bir şekilde atanmışlardır. Böylece araştırma eşik altı sunum düzeyinde olumsuz resimler gösterilen sigara kullanmayan katılımcıları (1. grup), eşik altı sunum düzeyinde nötr resimler gösterilen sigara kullanmayan katılımcıları (2. grup), eşik üstü sunum düzeyinde olumsuz resimler gösterilen sigara kullanmayan katılımcıları (3. grup), eşik üstü sunum düzeyinde nötr resimler gösterilen sigara kullanmayan katılımcıları (4. grup), eşik altı sunum düzeyinde olumsuz resimler gösterilen sigara kullanan katılımcıları (5. grup), eşik altı sunum düzeyinde nötr resimler gösterilen sigara kullanan katılımcıları (6. grup), eşik üstü sunum düzeyinde olumsuz resimler gösterilen sigara kullanan katılımcıları (7. grup), eşik üstü sunum düzeyinde nötr resimler gösterilen sigara kullanan katılımcıları (8. grup) barındıran 8 alt grup kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu gruplardaki katılımcıların yaşlarına ve BDÖ puanlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Gruplara Göre Yaş ve BDÖ Puanları Ranjları, Ortalamaları ve Standart Sapmaları (SS)

Gruplar	Yaş		BDÖ Puanları	
	Ranj	Ortalama, SS	Ranj	Ortalama, SS
1. (S-, EA, NEG)	18-25	21.00±1.81	0-18	7.75±5.32
2. (S-, EA, NTR)	19-25	21.82±2.04	1-18	7.00±5.00
3. (S-, EÜ, NEG)	19-24	20.65±1.57	1-18	9.65±5.13
4. (S-, EÜ, NTR)	19-24	20.61±1.34	1-18	8.61±4.77
5. (S+, EA, NEG)	18-24	21.53±1.90	1-18	9.89±5.45
6. (S+, EA, NTR)	19-26	21.90±2.29	1-18	10.30±5.56
7. (S+, EÜ, NEG)	19-24	21.53±1.54	0-18	9.89±5.45
8. (S+, EÜ, NTR)	19-25	20.80±1.80	1-18	11.05±5.40
Toplam	18-26	21.22±1.83	0-18	9.31±5.23

Katılımcılara deneysel uygulamalar öncesinde, yapılan araştırmanın amaçlarıyla ve gerçekleştirilecek olan uygulamanın içeriğiyle ilgili bilgi aydınlatılmış onam formu ile birlikte verilmiş ve gerekli durumlarda sözel olarak açıklamalara başvurulmuştur. Her bir katılımcının bireysel onayı ile birlikte deneysel uygulamalara geçilmiştir. İlgili form Ek 1 ve Ek 2’de sunulmuştur.

2.1.2. Veri Toplama Araçları

2.1.2.1. Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, el tercihi, renk görme, sigara kullanım tarihçesi ve örüntüsü gibi özellikleri ve bilişsel faaliyetleri etkileyen bir ilaç kullanıp kullanmadıkları hakkında bilgi edinmek için araştırmacı tarafından hazırlanan formdur. Form Ek 3'te sunulmuştur.

2.1.2.2. Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ)

Beck, Ward, Mendelson, Mock ve Erbaugh (1961) tarafından geliştirilmiş olan ölçek, depresyon belirtilerinin şiddetini öz değerlendirme yoluyla saptamaya yönelik 21 maddelik bir ölçektir. Ölçekteki maddelerin her biri öz değerlendirme cümlelerini içeren 4 seçeneğe sahiptir. Her bir madde 0-3 değerliğinde puanlara sahiptir. Ölçekten alınabilecek puan "0" ile "63" arasında değişmekte olup kesme noktası 19 olarak alınmıştır; ölçekten yüksek puan alınması, yüksek düzeyde depresyon semptomlarının varlığına işaret etmektedir. Ölçekten alınan 0-9 puan depresyon semptomlarının yokluğuna, 10-18 puan hafif düzey, 19-29 puan orta düzey, 30 ve üstü puan ise şiddetli düzey depresyon semptomlarının varlığına işaret etmektedir (Beck ve ark., 1961). Ölçekten 19 ve üzeri puan alan kişiler deneyin sonuçlarını olumsuz yönde etkileyeceğinden dolayı araştırmaya dâhil edilmemişlerdir. Bu çalışmada, ölçeğin Hisli (1988) tarafından Türkçe'ye uyarlanan formu kullanılmıştır. Form Ek 4'te sunulmuştur.

2.1.2.3. Ishihara Renk Körlüğü Testi

Ishihara tarafından ilk kez 1917 yılında geliştirilmiş, sonraki yıllarda güncellenerek günümüze kadar gelmiştir. Katılımcıların eğer varsa renk körlüğünü belirlemek üzere, en sık kullanılan ve kırmızı-yeşil renk görme bozukluğuna oldukça duyarlı (% 93) olan Ishihara Renk Körlüğü Testi'nin revize edilmiş sürümü kullanılmıştır (Birch ve McKeever, 1993). Form Ek 5'te sunulmuştur. Katılımcılara gösterilen 25 resmin değerlendirilmesi mevcut cevap anahtarı ile yapılmıştır. Mevcut cevap anahtarında normal ve renk körü olan bireyler için ilgili sorulara verilmiş cevaplar yer almaktadır.

Bu doğrultuda, her bir katılımcının verdiği cevaplar cevap anahtarıyla karşılaştırılmış ve renk körü olup olmadığına karar verilmiştir. Puanlama formu Ek 6’da sunulmuştur.

2.1.2.4. Nikotin Stroop Testi (NST)

Araştırmada, sigaraya ilişkin kelimelere karşı dikkat yanlılığının ölçülmesi amacıyla Kısacık (2012) tarafından Türkçe formu geliştirilen Nikotin Stroop Testi kullanılmıştır. Nikotin Stroop Testi E-Prime (2.0) yazılım paketi aracılığıyla katılımcılara uygulanmıştır. Test, biri nötr, diğeri ise sigara kullanımıyla ilişkili olan 12 kelime çiftinden oluşmaktadır. Kullanılan kelime çiftleri Ek 7’de sunulmuştur.

2.1.2.5. Fagerstöm Nikotin Bağımlılığı Testi (FNBT)

Sigara kullanan katılımcıların nikotin bağımlılık düzeylerinin tespit edilmesi amacıyla Fagerström tarafından 1978’de yayımlanan “The Fagerström Tolerance Questionnaire” (FTQ)’nin 1991’de revize edilmiş sürümü olarak geliştirilen “Fagerström Test for Nicotine Dependence” (FTND) (Heatherton, Kozlowski, Frecker ve Fagerström, 1991) kullanılmıştır. Testin Türkiye örneklemini için standardizasyon çalışması Uysal ve arkadaşları (2004) tarafından yapılmıştır. Test tüm soruların 2 ya da 4 cevap seçeneği bulunduğu 6 maddeden meydana gelmektedir. Bazıları evet-hayır şeklinde, bazıları ise çoktan seçmeli cevap şeklindedir. Her cevap 0-3 arası puan değerliğine sahiptir. Testten alınabilecek puan ranjı 0 ile 10 arasında değişmektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0.56 olarak hesaplanmıştır. Testten 0-2 arasında puan alan katılımcılar çok düşük düzeyde bağımlı, 3-4 arasında puan alan katılımcılar düşük düzeyde bağımlı, 5 puan alan katılımcılar orta düzeyde bağımlı, 6-7 arasında puan alan katılımcılar yüksek düzeyde bağımlı, 8-10 arasında puan alan katılımcılar çok yüksek düzeyde bağımlı grubundadırlar. Bu test sadece sigara kullanan katılımcılara uygulanmıştır. Form Ek 8’de sunulmuştur.

2.1.2.6. Sigara İçme İsteği Ölçeği (SİİÖ)

Sigara İçme İsteği Ölçeği (SİİÖ), “Şu anda sigara içme isteğinizde uygulamaya başlamadan önceki duruma göre bir farklılaşma oldu mu? Olduysa ne yönde ve ne

şiddette?” sorusuna cevap verilmesini gerektiren ve verilen cevabı “arttı”, “azaldı” ve “değişmedi” olarak tanımlayan, iki yönlü görsel analog skala olarak da adlandırılan Likert tipi bir ölçektir. “Arttı” ifadesi için +5 değer; “azaldı” ifadesi için -5 değer kullanılırken; “değişmedi” cevabı için ise 0 değeri kullanılmaktadır. Bu ölçek sadece sigara kullanan katılımcılara uygulanmıştır. Form Ek 9’da sunulmuştur.

2.1.2.7. Duygusal Resim Seti

Çalışmada Nikotin Stroop Testi, Değişimleme Kontrolü ve Duygu Durum Dengeleme işlemlerinde hazırlayıcı uyarılar kullanılmıştır. Bu bağlamda, Nikotin Stroop Testi’nde 48 adet nötr ve 48 adet olumsuz duygusal değerliğe sahip görsel uyarı (resim) hazırlayıcı uyarı olarak kullanılmıştır. Bununla beraber, Değişimleme Kontrolünde NST’nde kullanılan 5 adet nötr ve 5 adet olumsuz duygusal değerliğe sahip resim ve bu resimlerin internetten bulunan benzerleri (10 adet) hazırlayıcı uyarı görevi görmüşlerdir. Hazırlayıcı uyarı olarak olumsuz duygusal değerliğe sahip resimler gören katılımcılar için yapılan Duygu Durum Dengeleme işleminde 40 adet olumlu duygusal değerliğe sahip resim hazırlayıcı uyarı olarak kullanılmıştır. Sonuç olarak çalışmada hazırlayıcı uyarı olarak 136’sı Uluslararası Duygusal Resim Sistemi’nden (UDRS) (International Affective Picture System, IAPS) ve 10’u internetten alınan toplamda 146 fotoğraf kullanılmıştır (Yazının bundan sonraki kısmında deneyde kullanılan resimler, olumlu resim, olumsuz resim ve nötr resim olarak ifade edilecektir).

Çalışmadaki 136 resim Lang, Bradley ve Cuthbert (2008) tarafından oluşturulan Uluslararası Duygusal Resim Sistemi’nde bulunan resimler arasından seçilmiştir. Sistemde 1196 resimin her biri için duygusal değerlik (affective valence), uyarılmışlık (arousal) ve baskınlık (dominance) olmak üzere üç boyuta ilişkin ortalama değerler yer almaktadır. Oldukça geniş bir resim seti niteliği taşıyıp duygusal çağrışımlar ortaya çıkaran sistem uluslararası kullanılabilirliğe sahiptir. Böyle bir sistemden faydalanan araştırmacılar, bilimsel çalışmalarda kullanılacak duygusal uyarıların seçimine dair deneysel bir karşılaştırma imkânını ve benzeri konularda gerçekleştirilen farklı çalışmaların sonuçlarını karşılaştırmalı olarak değerlendirme fırsatını edinmektedirler. Ülkemizde bu sistemden yararlanılarak yapılan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Arıkan, 2012; Baran, 2011; Tok, Koyuncu, Dural ve Çatıkkaş, 2010; Öztürk, 2014). Bu

çalışma kapsamında kullanılmış olan resimler, Baran'ın (2011) duygusal bellek performansı üzerine olan tez çalışmasında kullandığı resimlerden ve Arıkan'ın (2012) duygusal yük taşıyan uyaranların tanınmasıyla ilgili tez çalışmasında kullandığı resimler arasından seçilmişlerdir.

Bu çalışmada kullanılan resimler için resimlerin sadece duygusal değerlik boyutları dikkate alınmıştır. Her bir resim 1-9 arasında değişen bir duygusal değeriğe sahiptir. Duygusal değerliğin 1'e yaklaşması resmin olumsuz, 9'a yaklaşması resmin olumlu olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Beş civarındaki bir duygusal değeriğe sahip resim ise nötr olarak adlandırılmaktadır. Çalışmada kullanılan resimlerin UDRS'deki numaraları Ek 10'da sunulmuştur.

Çalışma öncesinde UDRS'deki resimlerin kontrollü kullanım hakkı ve gizliliğinin korunması konularını içeren taahhütler ilgili kuruma (NIMH Center for Study of Emotion & Attention, University of Florida, USA) verilerek gerekli izin alınmıştır. Bu durum göz önünde bulundurularak, çalışmada kullanılan resimlerin sadece UDRS'deki numaralarına yer verilmiştir.

Hazırlayıcı olarak kullanılan olumsuz resimler, olumsuz duygu oluşturabilecek nitelikte olan ve bir bağlam içerisinde sunulan insan resimlerinden oluşmaktadır. Bu resimlerde, tek bir insan yer almakta ya da tek bir insan ön plana çıkmaktadır. Hazırlayıcı uyaran olarak kullanılan nötr resimler, duygusal içeriği olmayan somut nesne resimleri, soyut resimler ve insan resimleridir. Duygu Durum Dengeleme işleminde kullanılan olumlu resimler, olumlu duygu oluşturabilecek bir değeriğe sahip bağlam içerisinde sunulan insan ve hayvan resimlerinden oluşmaktadır.

Deneyin sonunda yapılan Değişimleme Kontrolü çalışması için, deneyde kullanılan 5 adet olumsuz ve 5 adet nötr resmin internet üzerinden benzerleri bulunmuştur. Deneyde kullanılan her bir resim için, resimde yer alan insanlarla aynı cinsiyette, duygusal değeri ve tema bakımından benzer olan 1 adet çeldirici, değişimleme kontrolü çalışmasında kullanılmıştır. Değişimleme kontrolü çalışmasında kullanılan resimlerin UDRS'deki resim numaraları ve çeldirici resimler Ek 11'de sunulmuştur. Çalışmada kullanılan tüm resimler 1024 x 768 piksel çözünürlüğe sahiptir. Resimlerin ekrandaki

boyutları 21 cm x 25 cm şeklindedir. Resimler bmp formatında ve gri ardalı üzerinde sunulmuştur.

2.1.2.8. Olumlu ve Olumsuz Duygu Ölçeği (Positive and Negative Affect Schedule-PANAS)

Bir (az veya hiç) ile 7 (çok fazla) arasında ölçeklendirilen Olumlu ve Olumsuz Duygu Ölçeği 10 olumlu ve 10 olumsuz duygu maddesi içermektedir ve olumlu ve olumsuz duyguyu ölçmek için kullanılmaktadır (Watson, Clark ve Tellegen, 1988). Orijinal ölçeğin iç tutarlılık (Cronbach Alpha) katsayısı olumlu ve olumsuz duygu için sırasıyla .88 ve .85 olarak hesaplanmıştır. Gençöz (2000) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ölçeğin iç tutarlılık katsayıları olumlu duygu için .86 ve olumsuz duygu için .83 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı olumlu duygu için .72, olumsuz duygu için .71 olarak bulunmuştur. Olumlu ve olumsuz alt ölçeklerden alınan en düşük puan 10, en yüksek puan 50'dir. Olumlu ve Olumsuz Duygu Ölçeği katılımcıların anlık duygu durumunu ölçmektedir. Deney esnasında laboratuvar koşullarında istenilen duygu durum değişikliğinin yaratıldığından emin olmak adına deney öncesi ve deney sonrası (toplamda 2 kez) tüm katılımcılara uygulanmıştır. Form, Ek 12'de sunulmuştur.

2.1.2.9. E-Prime Uyarıcı Hazırlama ve Sunum Programı

Deney programının hazırlanması, uyarıcıların sunulması ve katılımcıların tepki zamanları ile doğru ve yanlış tepkilerinin kaydedilmesi amacıyla Psychology Software Tools, Inc. (Pittsburgh, USA) tarafından geliştirilmiş olan E-Prime (2.0) yazılım paketi ve tepki konsolu (serial response box) kullanılmıştır.

2.1.3. Deney Deseni

Araştırmada 2 (sigara kullanma durumu: kullanan, kullanmayan) x 2 (resimlerin sunum düzeyi: eşik altı, eşik üstü) x 2 (resimlerin duygusal değeri: olumsuz, nötr) x 2 (kelime türü: sigara- ilişkili, -ilişkisiz) faktörlü, son faktörde tekrar ölçümlü deneysel desen kullanılmıştır. Sigara kullanan ve kullanmayan bireyler resimlerin sunum düzeyi

ve resimlerin duygusal değeri koşullarına seçkisiz olarak atanmışlardır ve değişimler gruplar arası olarak yapılmıştır. Kelime türü ise denekçi değişken olarak değişimlenmiştir. Bağımlı değişkenler olarak, Nikotin Stroop Testi'nden kaydedilen doğru tepki süreleri, PANAS ve Sigara İçme İsteği Ölçeği puanları kullanılmıştır. İlgili deney deseni Tablo 2'de verilmiştir.

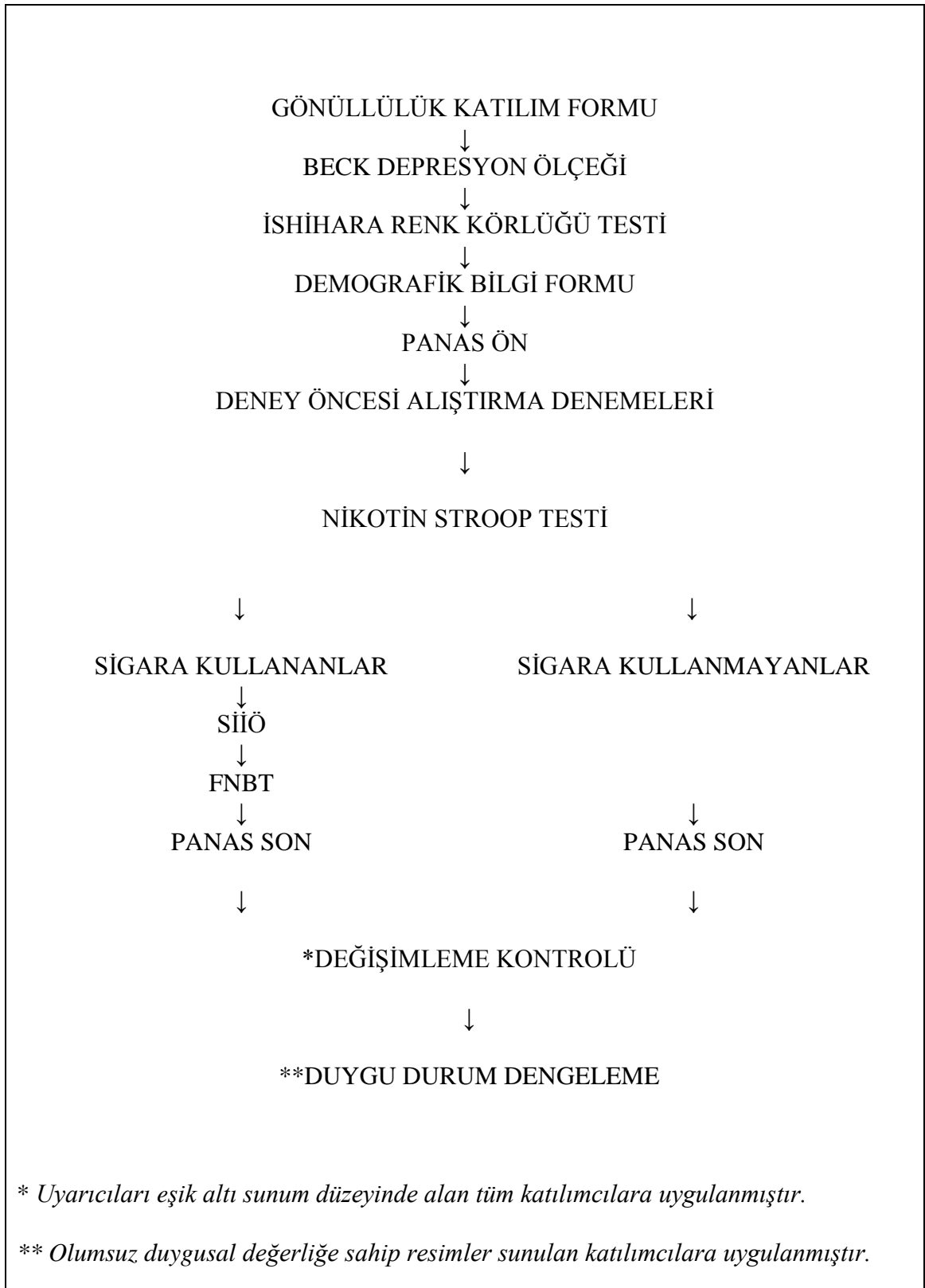
Tablo 2. Deneysel Desen

	N=153	Resimlerin Sunum Düzeyi	Resimlerin Duygusal Değeri	Kelime Türü
				S.-İlişkili/ S.-İlişkisiz
Sigara Kullanma Durumu	Sigara Kullanmayan	Eşik altı	Olumsuz	20
			Nötr	17
		Eşik üstü	Olumsuz	20
			Nötr	18
	Sigara Kullanan	Eşik altı	Olumsuz	19
			Nötr	20
		Eşik üstü	Olumsuz	19
			Nötr	20

2.1.4. İşlem Yolu

Araştırma, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü'ndeki Davranışsal Psikofarmakoloji Araştırma Laboratuvarı'nda (DAPSAL) gerçekleştirilmiştir. Katılımcılardan veri toplama işlemine, Hacettepe Senato Etik Kurul Komisyonu'nun onayı alındıktan sonra başlanmıştır. Onaya ilişkin 01.12.2014 tarih ve 35853172 sayılı belge Ek 13'te sunulmuştur.

Deneyde gerçekleştirilen aşamaları 4 başlık altında toplamak mümkündür. Bu başlıklar sırasıyla; Nikotin Stroop Testi (NST) ncesinde gerekli ölçeklerin ve deney öncesi alıştırma denemelerinin uygulanması, Nikotin Stroop Testi, NST sonrası ölçeklerin uygulanması ve son olarak eşik altı uyaran sunumu koşulunda yer alan katılımcılara Değişimleme Kontrolü ve olumsuz duygusal değerliğe sahip uyaranlar gösterilen katılımcılara Duygu Durum Dengeleme amaçlı işlemlerin uygulanmasıdır. Araştırmada gerçekleştirilen işlemlerin akışının şematik gösterimi Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Araştırmada Katılımcıların Deney Akışı İçerisinde Geçtikleri Aşamalar

Katılımcılar aydınlık ve sessiz bir odada, bireysel olarak çalışmaya alınmışlardır. Tüm deneysel uygulamalar için renkli, yüksek çözünürlüklü (1024x768 piksel) bir Katot Işınlı Tüp (Cathode Ray Tube- CRT) monitör ve monitörün bağlı olduğu bir masaüstü bilgisayar kullanılmıştır. Bilgisayar üzerinden verilen görevler E-Prime programı kullanılarak oluşturulmuş ve yine bu program yardımıyla sunulmuştur. Katılımcılar, bilgisayar ekranından ortalama 60 cm uzaklıkta olacak şekilde oturtulmuşlardır. Uyarıcıların sunumu, katılımcıların tepki sürelerinin ve tepkilerin doğruluğu ya da yanlışlığının kaydedilmesi E-prime bilgisayar programı ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların tepki vermeleri ve tepkilerle ilgili kaydedilen özelliklerin bilgisayara aktarımı E-prime programıyla uyumlu, çoklu tepkilerin saptanmasına olanak sağlayan “Serial Response Box” ara birimi kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

İlk aşamada yapılan tüm işlemler bütün katılımcılar için ortaktır. Tüm katılımcılara araştırma öncesi araştırmanın amaçları ve işlemler hakkında gerekli açıklamalar yapılmış ve araştırmaya gönüllü katıldıklarını gösteren aydınlatılmış onam formu imzalatılmıştır. Bunun ardından, katılımcılara Beck Depresyon Ölçeği, Ishihara Renk Körlüğü Testi ve Demografik Bilgi Formu batarya olarak uygulanmıştır. Hemen sonrasında ise deney öncesi anlık duygu durum ölçümü için PANAS Ön ölçüm uygulanmıştır.

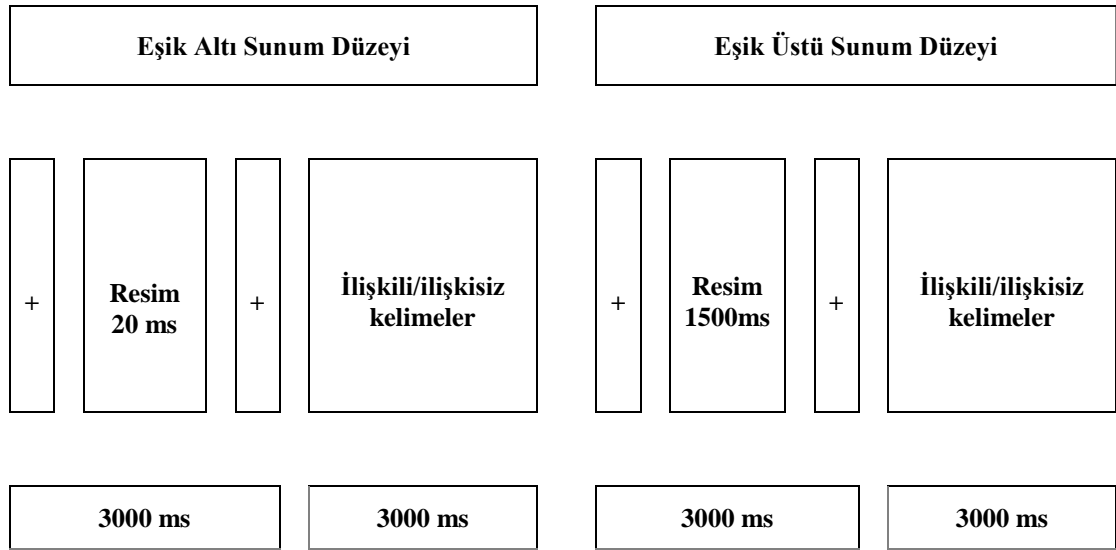
Sonrasında, teste başlamadan önce her bir katılımcı alıştırma denemelerine tabii tutulmuştur. Alıştırma denemelerinde, deney aşamasından farklı olması amacıyla farklı sayılardaki (3-7) harflerden oluşturulan harf dizileri (hhhh, aaaaa) 4 farklı renkten biriyle yazılıp ekranda sunulduktan sonra katılımcılardan gördükleri renkle aynı renkte olan tuşa basmaları istenmiştir. Harf dizileri 60 punto büyüklüğünde yazılmış ve gri ekranın tam merkezinde sunulmuşlardır. Alıştırma aşamasında % 60'ın üzerinde doğru tepki veren katılımcıların deneyleri otomatik olarak başlamış, bu değere ulaşamayan katılımcıların doğru tepki oranları % 60 olana kadar alıştırma işlemi devam ettirilmiştir.

İkinci aşama da tüm katılımcılar için ortaktır. Bu aşama alıştırma denemelerini başarıyla geçen katılımcılara Nikotin Stroop Testi'nin uygulanmasını içermektedir. Uygulama sırasında sigara kullanan ve kullanmayan katılımcılar resimlerin sunum düzeyi ile resimlerin duygusal değeri koşullarına seçkisiz olarak atanmışlardır. Sigara kullanan

katılımcıların deneysel işlemler öncesi sigara kullanımlarına kısıtlama konulmamış ve bu katılımcılar kendi arzu ettikleri nikotin düzeyiyle araştırmaya alınmışlardır.

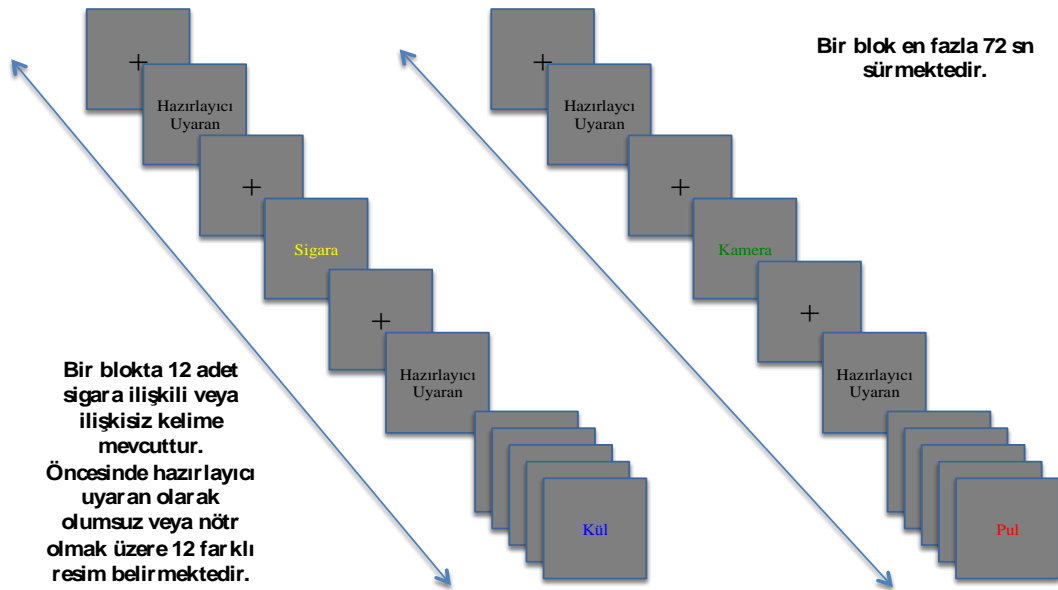
Uygulama başladığında, gri ekran üzerine siyah renkle yazılan kısa bir yönerge verilmiş ve katılımcılardan kendilerine sunulan farklı renklere aynı renkte olan tepki konsolundaki tuşa olabildiğince çabuk bir şekilde basmaları istenmiştir. Kelimeler, yine Arial yazı tipi ve 60 puntoda, gri ekranın tam merkezinde sunulmuştur. Uygulama sırasında katılımcıların, değerlendirmesi için gösterilen her kelime öncesinde duygu durum değişimlerinin gerçekleştirilmesi amacıyla atandıkları koşullara göre kendilerine bir adet resim gösterilmiştir.

Eşik altı sunum düzeyinde, öncelikle siyah renkte bir artı (+) 1000 ms olacak şekilde ekranın merkezinde sunulmuştur. Sonrasında, her bir uyarı 20 ms süresince ekrana gelmiş ve daha sonra toplam süre 2000 ms olacak şekilde geri kalan süre boyunca ekranın merkezinde siyah renkte bir artı (+) işareti gösterilmiştir. Eşik üstü sunum düzeyinde de öncelikle siyah renkte bir artı (+) 1000 ms olacak şekilde ekranın merkezinde sunulmuştur. Ardından her bir resmin ekranda kalma süresi 1500 ms olarak ayarlanmış ve daha sonra toplam süre 2000 ms olacak şekilde geri kalan süre boyunca ekranın merkezinde siyah renkte bir artı (+) işareti gösterilmiştir. Hemen sonrasında, sigara ilişkili/ilişkisiz kelimeler resimlerin sunum düzeyine göre değişmeksizin 3000 ms olacak şekilde ekranın merkezinde sunulmuştur. İlgili akış Şekil 2’de gösterilmiştir.

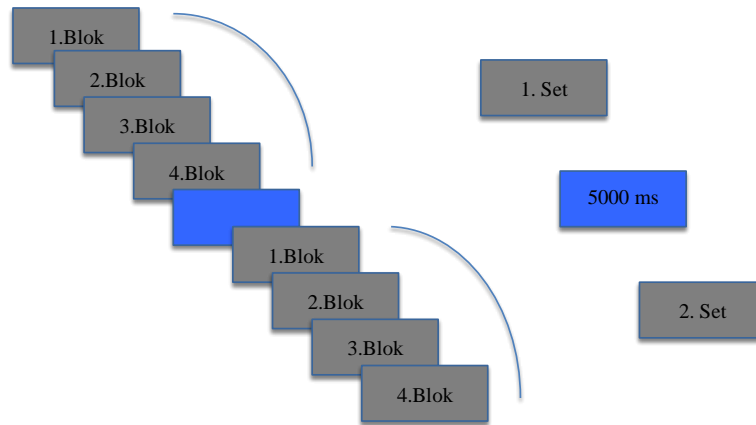

Şekil 2. Resimlerin Sunum Düzeyi ve Sonrasında Sigara İlişkili/İlişkisiz Kelimelerin Sunum Sırası ve Sunum Süreleri

Cox ve arkadaşlarının (2006) uygulamayla ilgili etki artırıcı önerileri dikkate alınarak mevcut paradigma oluşturulmuştur. Bu bağlamda, sigarayla ve sigara kullanımıyla ilişkili ve ilişkisiz kelimeler her kelime farklı bir renkte (sarı, mavi, yeşil, kırmızı) yazılmak kaydıyla ayrı ayrı birer blok içerisinde listelenerek bloklanmış ve aynı kelimeler farklı renklerde yazılmış bir şekilde her bir katılımcıya 4 sefer sunulmuştur. Bloklardan her biri 12 adet kelimedenden oluşmuş ve bir blok sigara ve sigara kullanımıyla ilişkili, diğer blok ise ilişkisiz kelime listelerini içermiştir. Her bir kelime ait olduğu her bir blokta 4 farklı renkten biriyle sunulmak üzere yazılmış ve katılımcıların her kelimeyi her 4 renkte de görmesini sağlamak amacıyla 4 blok olarak sunulmuştur. İlişkili kelimelerin 4 farklı renkte sunulmasıyla oluşan 4 blokluk sunum bir seti teşkil etmiştir. Diğer set ise sigarayla ilişkili olmayan, harf ve hece sayısı bakımından sigarayla ilişkili kelimelere denk olan diğer 12 kelimenin yer aldığı 4 bloktan oluşmuştur. Her sette her kelimenin 4 farklı renkte de gelmesi amaçlandığından, her set 4 blok olarak katılımcılara sunulmuştur. Setlerin sunum sırası katılımcıların yarısına önce ilişkili kelimeler listesinin yer aldığı bloklar, diğer yarısına ise önce ilişkisiz kelimelerin yer aldığı bloklar gelecek şekilde dengelenmiştir. Bloklar arasında herhangi bir ara verilmemiştir; setler arasında ise 5000 ms mavi ekran gösterilerek setler arası geçiş süresi verilmiştir. Uyarıcıların sunum süresi, özellikleri ve tüm paradigma belirlenirken Kısacık'ın (2012) çalışması baz alınmıştır. İlgili akış Şekil 3 ve 4'te sunulmuştur.

Şekil 3. Öncesinde Hazırlayıcı Bir Uyarıcı Sunulan Sigara İlişkili (12 adet) ve İlişkisiz (12 adet) Kelimelerin Bir Araya Gelerek İlgili Bir Bloğu Oluşturması

Şekil 4. Sigara İlişkili veya İlişkisiz Kelimelerden Oluşan 4 Bloğun Bir Araya Gelerek İlgili Setleri Oluşturması

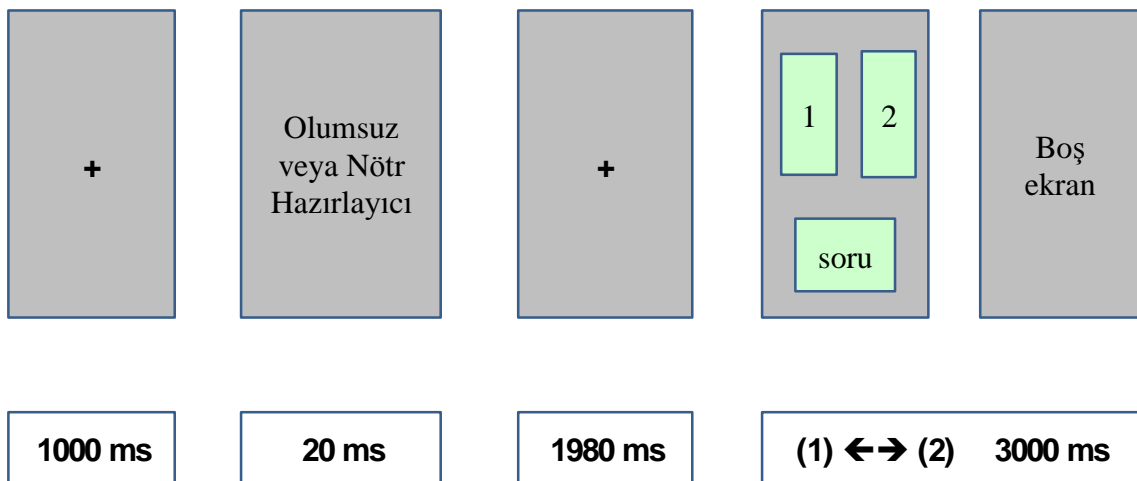
Katılımcılardan bu süre içerisinde (3000 ms) kelimenin anlamına dikkat etmeksizin ellerinde bulunan ve üzerinde 4 farklı renkle kaplanan tuşu bulunan tepki konsolu aracılığıyla gördükleri kelimeyle aynı renkte olan tuşa olabildiğince hızlı bir şekilde basarak tepki vermeleri istenmiştir. Görülen kelime için tepkinin verilmesiyle birlikte uyarıcı sunumu sonlandırılmış ve uyarıcılar arası süre başlamıştır. Uyarıcılar arasındaki süre 3000 ms olarak ayarlanmıştır. Hazırlayıcı resimler, katılımcının yer aldığı koşula göre, Nikotin Stroop Testi'nde kelimelerin sunumu arasında geçen 3000 ms'lik sürenin sonuna doğru seçkisiz sıralamayla sunulmuştur.

Nikotin Stroop Testi sonrasında, 3'üncü aşamada, sigara kullanma durumuna göre ölçekler uygulanmıştır. Sigara kullanan katılımcılardan SİİÖ ölçümü alınmış ve sonrasında bu katılımcılara FNBT uygulanmıştır. Bununla beraber sigara kullanan katılımcıların deney sonrası anlık duygu durumlarını ölçmek için PANAS Son ölçüm uygulanmıştır. Sigara kullanmayan katılımcılara ise sadece PANAS Son ölçüm uygulanmıştır.

Son aşamada ise, deneysel uygulamanın bitiminde eşik altı uyarıcı sunumuna tabii olan katılımcıların (76 kişi) hedef uyaran öncesi 20 ms süreyle gösterilmiş olan hazırlayıcıya ilişkin farkındalığının olmadığından emin olmak adına eşik altı sunum düzeyi değişimleme kontrolü yapılmıştır. Bu çalışmada katılımcıların eşik altı sunum düzeyindeki uyaranlara ilişkin farkındalığı sübjektif ve objektif ölçümlerle belirlenmiştir. Sübjektif ölçümde katılımcılardan, çalışma sırasında sıradan olmayan bir şeyler fark edip etmedikleri konusunda bilgi alınmıştır. Objektif ölçümler ise önceki çalışmalardakine (Murphy ve Zajonc, 1993; Winkielman ve ark., 1997) benzer olarak bir tanıma görevi ile gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılara çok kısa süreli gösterilen uyaranları tanımaya ilişkin bir görev kısa bir yönergeyle birlikte verilmiş ve sonrasında göreve başlanmıştır. Burada tüm katılımcılara önce odaklanma noktası olarak bir "+" işareti (1000 ms) sunulmuş ve ardından 20 ms süre ile daha önce gösterilmiş olan hazırlayıcıların benzerlerinden biri seçkisiz olarak sunulmuştur (Eşik altı düzeyde sunulan hazırlayıcılar, katılımcılara deneyde sunulmuş olan olumsuz ya da nötr duygusal değerliğe sahip her bir hazırlayıcının, cinsiyet ve duygusal değerlik bakımından benzerleri olarak UDRS veya internetten seçilmiş birer adet resimden oluşmuştur).

Hemen ardından 2000 ms süreye tamamlayacak şekilde (1980 ms) bir “+” işareti sunulmuştur. Sonrasında ekranda biraz önce sunulmuş olan hazırlayıcı ve benzeri olan bir diğer resim, seçkisiz olarak ekranın sağ ve sol tarafında yan yana sunulmuştur. Uyarıların altında ← ve → yön tuşları ve “Hangisi biraz önce çok kısa süreli olarak gösterilmişti?” sorusu yer almıştır. Katılımcılar, hazırlayıcının hangisi olduğuna yönelik tahminlerini ← ve → yön tuşlarına basarak vermişlerdir. Katılımcılar tepki vermedikleri durumda soru ekranı 3000 ms gösterilmiş; tepki vermeleri halinde resim sunumu sonlandırılmış ve katılımcılara 3000 ms tamamlanana kadar boş gri bir ekran gösterilmiştir. Bu uygulama, 20 deneme olacak şekilde diğer hazırlayıcılar ve çeldirici uyarılar kullanılarak tekrar etmiştir. İlgili akış Şekil 4’te sunulmuştur.

Şekil 5. Değişimleme Kontrolü Gerçekleştirilirken Bir Döngü için Takip Edilen Sıra

Bu aşamada ek olarak, olumsuz duygusal değeriğe sahip resimler gösterilen katılımcıların deney sırasında oluşan duygu durum farklılaşmasını dengelemek adına katılımcılara UDRS’den seçilmiş 40 olumlu resimden oluşan bir set seçkisiz sıralamayla eşik üstü sunum düzeyinde gösterilmiştir. Her bir resim 1500 ms boyunca ekranda kalmıştır.

Deney bitiminde tüm katılımcılara deney hakkında bilgi verilmiş ve deneye katılımlarından dolayı teşekkür edilmiştir. Tüm bu işlemlerden sonra deneye alınan katılımcı için çalışma tamamlanmıştır.

3. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölüm, işlem yoluna sadık kalınarak 153 katılımcıdan elde edilen verilere uygulanan istatistiksel analizlerin sonuçlarını içermektedir. Araştırma kapsamında yapılan tüm analizlerde, her bir değişken için elde edilen verilerin parametrik testler için uygunluğu değerlendirilmiştir.

Öncelikle araştırmada yer alan katılımcıların yaşlarına ve Beck Depresyon Ölçeği puanlarına ilişkin veriler analiz edilmiştir. Bu değerlendirmelere bağlı olarak, sigara kullanan katılımcıların bağımlılık düzeyini ölçen FNBT'den elde edilen veriler ve günlük sigara tüketim miktarları değerlendirildikten sonra sigara içme isteğindeki değişimi saptamak için Sigara İçme İsteği Ölçeği'nden elde edilen puanlar karşılaştırılmıştır. Ardından, PANAS Ön ve PANAS Son uygulamalarından elde edilen veriler analize tabii tutulmuştur. Akabinde, Nikotin Stroop Testi uygulaması sonucunda sigara ilişkili ve ilişkisiz kelimelere verilen doğru tepkiler için elde edilen ortalama tepki süresi ölçümlerine ilişkin sonuçlar sunulmuştur. Son olarak, deney sonrasında eşik altı sunum düzeyinde yer alan katılımcılara uygulanan değişimleme kontrolüne ait bulgulara yer verilmiştir. Gerçekleştirilen tüm analizler için anlamlılık düzeyi (p değeri) 0.05 olarak alınmıştır.

İstatistiksel olarak anlamlı olan temel ve ortak etkilerin kaynağının belirlenmesi için uygun *post hoc* analizler yapılmıştır.

Bulgular bölümünde, sigara kullananlar: S+, sigara kullanmayanlar: S-; eşik altı sunum düzeyi: EA, eşik üstü sunum düzeyi: EÜ; olumsuz duygusal değerlikteki resim: NEG; nötr duygusal değerlikteki resim: NTR kısaltmalarıyla ifade edilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMADA YER ALAN GRUPLARIN YAŞLARINA ve BECK DEPRESYON ÖLÇEĞİ PUANLARINA İLİŞKİN BULGULAR

Öncelikle çalışmada verileri analize dahil edilen 153 kişinin, yaşlarının sigara kullanma durumuna (kullanan/kullanmayan), resimlerin sunum düzeylerine (eşik altı/eşik üstü) ve resimlerin duygusal değerliklerine (olumsuz/nötr) göre anlamlı bir farklılaşma gösterip

göstermediğinin değerlendirilmesinde hangi testin kullanılacağına belirlenebilmesi adına, parametrik testler için gerekli sayıtlardan biri olan verilerin normal dağılıma sahip olma şartı Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir.

Yapılan normallik testi sonuçlarına göre, katılımcıların yaşlarının sigara kullanma ve kullanmama durumu ($D_{S+}(78) = 0.22, p = 0.00; D_{S-}(75) = 0.20, p = 0.00$), eşik altı ve eşik üstü sunum düzeyleri ($D_{EA}(76) = 0.16, p = 0.00; D_{EÜ}(77) = 0.21, p = 0.00$) ve olumsuz ve nötr resim değeri ($D_{NEG}(78) = 0.19, p = 0.00; D_{NTR}(75) = 0.20, p = 0.00$) açısından normal dağılmadığı gözlenmiştir.

Bununla birlikte, sigara kullanan ($Ort_{S+} = 21.44; Medyan_{S+} = 21.00; S_{S+} = 0.47; K_{S+} = -0.62$) ve kullanmayan katılımcılara ($Ort_{S-} = 21.00; Medyan_{S-} = 21.00; S_{S-} = -0.67; K_{S-} = -0.38$), eşik altı ($Ort_{EA} = 21.55; Medyan_{EA} = 21.00; S_{EA} = 0.30; K_{EA} = -0.85$) ve eşik üstü sunum düzeyine ($Ort_{EÜ} = 20.90; Medyan_{EÜ} = 21.00; S_{EÜ} = 0.83; K_{EÜ} = -0.01$), olumsuz ($Ort_{NEG} = 21.17; Medyan_{NEG} = 21.00; S_{NEG} = 0.37; K_{NEG} = -0.79$) ve nötr resim değerliğine ($Ort_{NTR} = 21.28; Medyan_{NTR} = 21.00; S_{NTR} = 0.71; K_{NTR} = -0.44$) göre elde edilen yaş dağılımlarının ortalamaları ile medyanlarının birbirine yakın, basıklık ve çarpıklık değerlerinin de sınırlar (± 1) içinde olduğu göz önünde tutularak, yaşların sigara kullanma durumuna, resimlerin sunum düzeylerine ve resimlerin duygusal değerliklerine göre normal dağılım gösterdiği varsayılmıştır.

Sonraki aşamada ise Levene Homojenlik testi ile parametrik testler için gerekli sayıtlardan ikincisi olan varyansların homojenliği varsayımı test edilmiş ve grup varyanslarının homojen olduğu bulunmuştur ($F_{(7, 145)} = 1.46, p > 0.05$). Parametrik testler için gerekli varsayımları geçen veri seti için 2 (sigara kullanma durumu) X 2 (resimlerin sunum düzeyi) X 2 (resimlerin duygusal değeri) faktörlü ANOVA testi kullanılmıştır.

ANOVA testinin sonuçlarına göre, katılımcıların yaşları için resimlerin sunum düzeyi değişkeninin ($F_{(1, 145)} = 5.17, p < 0.05, \eta_p^2 = 0.03$) ana etkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Katılımcıların yaşları, eşik altı sunum düzeyinde ($Ort_{EA} = 21.55, SS_{EA} = 2.01$) eşik üstü sunum düzeyine ($Ort_{EÜ} = 20.90, SS_{EÜ} = 1.59$) oranla anlamlı olarak daha yüksektir. Tanımlayıcı istatistikler ve ANOVA test sonuçları Tablo 3 ve Tablo 4'te sırasıyla verilmiştir.

Tablo 3. Sigara Kullanan ve Kullanmayan Katılımcıların Eşik Altı ve Eşik Üstü Sunum Düzeylerinde Nötr ve Olumsuz Duygusal Değerliklere Sahip Resimleri Görme Koşullarına Göre Yaş Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Sigara Kullanma Durumu	Resimlerin Sunum Düzeyi	Resimlerin Duygusal Değerliği	
		Nötr	Olumsuz
Sigara Kullanan	Eşik Altı	21.90±2.29	21.53±1.90
	Eşik Üstü	20.80±1.80	21.53±1.54
Sigara Kullanmayan	Eşik Altı	21.82±2.04	21.00±1.81
	Eşik Üstü	20.61±1.34	20.65±1.57

Tablo 4. Yaş Dağılımlarına İlişkin 2 (sigara kullanma durumu) X 2 (resimlerin sunum düzeyi) X 2 (resimlerin duygusal değeri) Faktörlü ANOVA Özet Tablosu

Değişim Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kareler	F	p	η_p^2
A	6.63	1	6.63	2.03	.16	.01
B	16.89	1	16.89	5.17	.02*	.03
C	.45	1	.45	.17	.71	.00
AXB	.51	1	.51	.16	.69	.00
AXC	3.08	1	3.08	.94	.33	.01
BXC	9.18	1	9.18	2.81	.10	.02
AXBXC	.14	1	.14	.04	.84	.00
Hata	473.77	145	3.27			

A: Sigara kullanma durumu, **B:** Resimlerin sunum düzeyi, **C:** Resimlerin duygusal değeri, *p < 0.05.

Aynı şekilde, Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ) puanlarının sigara kullanma durumuna (kullanan/kullanmayan), resimlerin sunum düzeylerine (eşik altı/eşik üstü) ve resimlerin duygusal değerliklerine (olumsuz/nötr) göre anlamlı bir farklılaşma gösterip göstermediğinin değerlendirilmesinde, hangi testin kullanılacağı belirlenebilmesi adına, parametrik testler için gerekli sayıtlardan biri olan verilerin normal dağılıma sahip olma şartı Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir.

Yapılan normallik testi sonuçlarına göre, ölçek puanlarının sigara kullanmama durumu, eşik üstü sunum düzeyi ve olumsuz ve nötr resim değerlikleri açısından normal dağılım gösterdiği ($D_{S(75)} = 0.10, p = 0.08$); $D_{EÜ(77)} = 0.07, p = 0.20$; $D_{NEG(78)} = 0.09, p = 0.20$; $D_{NTR(75)} = 0.10, p = 0.07$), ancak sigara kullanma durumu ve eşik altı sunum düzeyi açısından normal dağılım göstermediği ($D_{S+(78)} = 0.11, p = 0.03$; $D_{EA(76)} = 0.11, p = 0.02$) gözlenmiştir. Ayrıca, sigara kullanıcısı ($Ort_{S+} = 10.29$;

$Medyan_{S+} = 11.00$; $S_{S+} = -0.26$; $K_{S+} = -0.10$) ve eşik altı sunum düzeyi koşulundaki katılımcılardan elde edilen ölçek puanlarının ($Ort_{EA} = 8.79$; $Medyan_{EA} = 8.00$; $S_{EA} = 0.14$; $K_{EA} = -1.17$) ortalamaları ile medyanlarının birbirine yakın olduğu, basıklık ve çarpıklık değerlerinin de sınırlar içinde değerlendirilebileceği göz önünde tutularak, BDÖ puanlarının eşik altı sunum düzeyinde ve sigara kullananlarda da normal dağılım gösterdiği varsayılmıştır.

Sonraki aşamada ise Levene Homojenlik testi ile parametrik testler için gerekli sayıtlardan ikincisi olan varyansların homojenliği varsayımı test edilmiş ve grup varyanslarının homojen olduğu bulunmuştur ($F_{(7, 145)} = 0.29$, $p > 0.05$). Parametrik testler için gerekli varsayımları geçen veri seti için 2 (sigara kullanma durumu) X 2 (resimlerin sunum düzeyi) X 2 (resimlerin duygusal değeri) faktörlü ANOVA testi kullanılmıştır.

ANOVA testi sonuçlarına göre BDÖ puanları için sigara kullanma durumu değişkeninin ana etkisinin ($F_{(1, 145)} = 5.85$, $p < 0.05$, $\eta_p^2 = 0.04$) istatistiksel açıdan anlamlı olduğu gözlenmiştir. Sigara kullanan grubun ($Ort_{S+} = 10.29$, $SS_{S+} = 5.22$) Beck Depresyon Ölçeği puanlarının sigara kullanmayan grubunkine ($Ort_{S-} = 8.29$, $SS_{S-} = 5.06$) oranla istatistiksel açıdan anlamlı olarak daha yüksek olduğu saptanmıştır. Tanımlayıcı istatistikler ve ANOVA test sonuçları Tablo 5 ve Tablo 6'da sırasıyla verilmiştir.

Tablo 5. Sigara Kullanan ve Kullanmayan Katılımcıların Eşik Altı ve Eşik Üstü Sunum Düzeylerinde Nötr ve Olumsuz Duygusal Değerliklere Sahip Resimleri Görme Koşullarına Göre BDÖ Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Sigara kullanma Durumu	Resimlerin Sunum Düzeyi	Resimlerin Duygusal Değeri	
		Nötr	Olumsuz
Sigara Kullanan	Eşik Altı	10.30±5.56	9.89±5.45
	Eşik Üstü	11.05±5.40	9.89±4.76
Sigara Kullanmayan	Eşik Altı	7.00±5.00	7.75±5.32
	Eşik Üstü	8.61±4.77	9.65±5.13

Tablo 6. BDÖ Puanlarına İlişkin 2 (sigara kullanma durumu) X 2 (resimlerin sunum düzeyi) X 2 (resimlerin duygusal değeri) Faktörlü ANOVA Özet Tablosu

Değişim Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kareler	F	p	η_p^2
A	157.45	1	157.45	5.85	.02*	.04
B	43.27	1	43.27	1.61	.21	.01
C	.12	1	.12	.01	.95	.00
AXB	18.17	1	18.17	.68	.41	.01
AXC	26.73	1	26.73	.99	.32	.01
BXC	.51	1	.51	.02	.89	.00
AXBXC	2.57	1	2.57	.10	.76	.00
Hata	3905.31	145	26.93			

A: Sigara kullanma durumu, **B:** Resimlerin sunum düzeyi, **C:** Resimlerin duygusal değeri, * $p < 0.05$.

Beck Depresyon Ölçeği puanlarının sigara kullanan grupta yüksek olması alanyazınla uyumludur, ancak bu tez çalışması kapsamında bu durum doğru tepki zamanı ortalamaları, SİİÖ ve PANAS ölçümleri için karıştırıcı bir etkiye sebep olabileceğinden Beck Depresyon Ölçeği puanları ilgili analizlerde eş değişim değişkeni (covariate) olarak ele alınmıştır.

3.2. ARAŞTIRMADAKİ SİGARA KULLANICISI KATILIMCILARIN FAGERSTÖRM NİKOTİN BAĞIMLILIĞI TESTİ PUANLARI, GÜNLÜK SİGARA TÜKETİM MİKTARLARI VE SİGARA İÇME İSTEĞİ ÖLÇEĞİ PUANLARINA İLİŞKİN BULGULAR

Sigara kullanıcılarının FNBT puanlarının resimlerin sunum düzeylerine (eşik altı/eşik üstü) ve resimlerin duygusal değerliklerine (olumsuz/nötr) göre anlamlı bir farklılaşma

gösterip göstermediğinin değerlendirilmesinde, hangi testin kullanılacağına belirlenebilmesi adına, parametrik testler için gerekli sayıtlardan biri olan verilerin normal dağılıma sahip olma şartı Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir.

Yapılan normallik testi sonuçlarına göre, FNBT puanlarının eşik altı ve eşik üstü sunum düzeyleri ($D_{EA}(39) = 0.13, p = 0.08$; $D_{EÜ}(39) = 0.12, p = 0.16$) ile olumsuz ve nötr resim değerliği ($D_{NEG}(38) = 0.14, p = 0.08$; $D_{NTR}(40) = 0.11, p = 0.20$) açısından normal dağıldığı gözlenmiştir. Sonraki aşamada ise Levene Homojenlik testi ile parametrik testler için gerekli sayıtlardan ikincisi olan varyansların homojenliği varsayımı test edilmiş ve grup varyanslarının homojen olduğu bulunmuştur ($F_{(3, 74)} = 1.26, p > 0.05$). Parametrik testler için gerekli varsayımları geçen veri seti için 2 (resimlerin sunum düzeyi) X 2 (resimlerin duygusal değerliği) faktörlü ANOVA testi kullanılmıştır.

ANOVA testinin sonuçlarına göre FNBT puanları için değişkenlerin ana ve ortak etkilerinin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı bulunmuştur. Tanımlayıcı istatistikler ve ANOVA test sonuçları Tablo 7 ve Tablo 8’de sırasıyla verilmiştir.

Tablo 7. Sigara Kullanan Katılımcıların Eşik Altı ve Eşik Üstü Sunum Düzeylerinde Nötr ve Olumsuz Duygusal Değerliklere Sahip Resimleri Görme Koşullarına Göre FNBT Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Resimlerin Sunum Düzeyi	Resimlerin Duygusal Değerliği	
	Nötr	Olumsuz
Eşik Altı	4.50±2.24	5.68±2.11
Eşik Üstü	6.00±2.75	5.11±2.85

Tablo 8. FNBT Puanlarına İlişkin 2 (resimlerin sunum düzeyi) X 2 (resimlerin duygusal değeri) Faktörlü ANOVA Özet Tablosu

Değişim Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kareler	F	p	η_p^2
B	4.13	1	4.13	.66	.42	.01
C	.41	1	.41	.07	.80	.00
BXC	21.06	1	21.06	3.35	.07	.04
Hata	464.90	74	6.28			

B: Resimlerin sunum düzeyi, **C:** Resimlerin duygusal değeri.

Aynı şekilde, sigara kullanıcılarının günlük sigara tüketim miktarlarının resimlerin sunum düzeylerine (eşik altı/eşik üstü) ve resimlerin duygusal değerliklerine (olumsuz/nötr) göre anlamlı bir farklılaşma gösterip göstermediğinin değerlendirilmesinde, hangi testin kullanılacağına belirlenebilmesi adına, parametrik testler için gerekli sayıtlardan biri olan verilerin normal dağılıma sahip olma şartı Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir.

Yapılan normallik testi sonuçlarına göre, sigara tüketiminin eşik altı ve eşik üstü sunum düzeyleri ($D_{EA}(39) = 0.19, p = 0.00$; $D_{EÜ}(39) = 0.18, p = 0.00$) ile olumsuz ve nötr resim değerlikleri ($D_{NEG}(38) = 0.17, p = 0.01$; $D_{NTR}(40) = 0.23, p = 0.00$) açısından normal dağılmadığı gözlenmiştir. Sağa yatık veri seti için uygulanan dönüşümler verinin normallik varsayımını karşılamasına yetmemiştir.

Sonraki aşamada parametrik testler için gerekli sayıtlardan ikincisi olan varyansların homojenliği varsayımı Levene Homojenlik testi ile test edilmiş ve grup varyanslarının homojen olduğu bulunmuştur ($F_{(3, 74)} = 0.31, p > 0.05$). Ancak normal dağılım varsayımını karşılamayan veri seti için parametrik olmayan test kullanımı uygun bulunmuştur. Dolayısıyla, resimlerin sunum düzeyi ve resimlerin duygusal değeri değişkenlerinin ana ve ortak etkilerinin değerlendirilmesinde Mann Whitney-U testi

kullanılmış; toplam altı karşılaştırma için anlamlılık değeri düzeltilerek sonuçlar 0.01 anlamlılık düzeyine göre rapor edilmiştir.

Günlük sigara tüketimi için ana ve ortak etkilerin istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı bulunmuştur. Tanımlayıcı istatistikler ve Mann Whitney-U testi sonuçları Tablo 9, Tablo 10, Tablo 11 ve Tablo 12’de sırasıyla verilmiştir.

Tablo 9. Sigara Kullanan Katılımcıların Eşik Altı ve Eşik Üstü Sunum Düzeylerinde Nötr ve Olumsuz Duygusal Değerliklere Sahip Resimleri Görme Koşullarına Göre Günlük Sigara Tüketim Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Resimlerin Sunum Düzeyi	Resimlerin Duygusal Değerliği	
	Nötr	Olumsuz
Eşik Altı	13.25±5.47	16.37±5.24
Eşik Üstü	15.40±5.49	15.72±5.63

Tablo 10. Günlük Sigara Tüketim Miktarlarının Resimlerin Sunum Düzeylerine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Eşik Altı	39	37.63	1467.50	687.50	.45
Eşik Üstü	39	41.37	1613.50		

Tablo 11. Günlük Sigara Tüketim Miktarlarının Resimlerin Duygusal Değerliklerine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Olumsuz	38	43.96	1670.50	590.50	.08
Nötr	40	35.26	1410.50		

Tablo 12. Günlük Sigara Tüketim Miktarlarının Resimlerin Sunum Düzeyi ile Resimlerin Duygusal Değerliği Ortak Etkilerine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Eşik Altı*Olumsuz	19	24.21	460.00		
Eşik Altı*Nötr	20	16.00	320.00	110.00	.02
Eşik Üstü*Olumsuz	19	20.53	390.00		
Eşik Üstü*Nötr	20	19.50	390.00	180.00	.79
Eşik Altı*Olumsuz	19	20.13	382.50		
Eşik Üstü*Olumsuz	19	18.87	358.50	168.50	.73
Eşik Altı*Nötr	20	17.63	352.50		
Eşik Üstü*Nötr	20	23.38	467.50	142.50	.12

Son olarak, sigara kullanıcılarında Sigara İçme İsteği Ölçeği (SİİÖ) puanları analiz edilmiştir. Sigara kullanıcılarının SİİÖ puanlarının resimlerin sunum düzeylerine (eşik altı/eşik üstü) ve resimlerin duygusal değerliklerine (olumsuz/nötr) göre anlamlı bir farklılaşma gösterip göstermediğinin değerlendirilmesinde, hangi testin kullanılacağına belirlenebilmesi adına, parametrik testler için gerekli sayıtlardan biri olan verilerin normal dağılıma sahip olma şartı Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir.

Yapılan normallik testi sonuçlarına göre, SİİÖ puanlarının eşik altı ve eşik üstü sunum düzeyleri ($D_{EA}(39) = 0.36, p = 0.00$; $D_{EÜ}(39) = 0.20, p = 0.00$) ile olumsuz ve nötr resim değerlikleri ($D_{NEG}(38) = 0.22, p = 0.00$; $D_{NTR}(40) = 0.35, p = 0.00$) açısından normal dağılmadığı gözlenmiştir. Sola yatık veri seti için uygulanan dönüşümler verinin normallik varsayımını karşılamasına yetmemiştir. Sonraki aşamada parametrik testler için gerekli sayıtlardan ikincisi olan varyansların homojenliği varsayımı Levene Homojenlik testi ile test edilmiş ve grup varyanslarının homojen olmadığı bulunmuştur ($F_{(3, 74)} = 6.13, p < 0.05$). Dolayısıyla, normal dağılım ve varyansların homojenliği

varsayımlarını geçemeyen veri seti için değişkenlerin ana ve ortak etkilerinin değerlendirilmesinde parametrik olmayan Mann Whitney-U testi kullanılmış; toplam altı karşılaştırma için anlamlılık değeri düzeltilerek sonuçlar 0.01 anlamlılık düzeyine göre rapor edilmiştir.

SİİÖ puanlarının sunulan olumsuz ve nötr resim değerliklerine göre anlamlı olarak farklılaştığı ($U = 461$, $n_1 = 38$, $n_2 = 40$, $p < 0.01$) bulunmuştur. Olumsuz resim değerliğindeki ($Medyan_{NEG} = 47.37$) SİİÖ puanlarının nötr resim değerliğindeki puanlara ($Medyan_{NTR} = 32.03$) oranla anlamlı olarak daha yüksek olduğu gözlenmiştir.

Resimlerin sunum düzeyi ve resimlerin duygusal değeri değişkenlerinin ortak etkileri incelendiğinde, eşik altı sunum düzeyindeki katılımcıların SİİÖ puanlarının olumsuz ve nötr resim değerliklerine göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur ($U = 76$, $n_1 = 19$, $n_2 = 20$, $p < 0.01$). Eşik altı sunum düzeyindeki katılımcıların SİİÖ puanları olumsuz resim değerliğinde ($Medyan_{NEG} = 26.00$), nötr resim değerliğine ($Medyan_{NTR} = 14.30$) oranla anlamlı olarak daha yüksektir. Tanımlayıcı istatistikler ve Mann Whitney-U testi sonuçları Tablo 13, Tablo 14, Tablo 15 ve Tablo 16'da sırasıyla verilmiştir.

Tablo 13. Sigara Kullanan Katılımcıların Eşik Altı ve Eşik Üstü Sunum Düzeylerinde Nötr ve Olumsuz Duygusal Değerliklere Sahip Resimleri Görme Koşullarına Göre SİİÖ Puan Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Resimlerin Sunum Düzeyi	Resimlerin Duygusal Değeri	
	Nötr	Olumsuz
Eşik Altı	-.15±.67	1.26±1.28
Eşik Üstü	-.07±1.47	1.00±1.36

Tablo 14. SİİÖ Puanlarının Resimlerin Sunum Düzeylerine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Eşik Altı	39	40.49	1579.00	722.00	.68
Eşik Üstü	39	38.51	1502.00		

Tablo 15. SİİÖ Puanlarının Resimlerin Duygusal Değerliklerine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Olumsuz	38	47.37	1800.00	461.00	.00**
Nötr	40	32.03	1281.00		

****** $p < 0.01$.

Tablo 16. SİÖ Puanlarının Resimlerin Sunum Düzeyi ile Resimlerin Duygusal Değerliği Ortak Etkilerine Göre Mann Whitney-U Testi Sonuçları

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Eşik Altı*Olumsuz	19	26.00	494.00	76.00	.00**
Eşik Altı*Nötr	20	14.30	286.00		
Eşik Üstü*Olumsuz	19	22.26	423.00	147.00	.24
Eşik Üstü*Nötr	20	17.85	357.00		
Eşik Altı*Olumsuz	19	21.50	408.50	142.50	.27
Eşik Üstü*Olumsuz	19	17.50	332.50		
Eşik Altı*Nötr	20	20.08	401.50	191.50	.82
Eşik Üstü*Nötr	20	20.93	418.50		

** $p < 0.01$.

3.3. DUYGU DURUM DEĞİŞİMLEMESİNİN ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK ELDE EDİLEN PANAS ÖLÇEK PUANLARINA İLİŞKİN BULGULAR

PANAS Ön ve PANAS Son uygulamalarının her birinden alınan puanlar; 10 olumlu maddenin toplamı olumlu puanı, 10 olumsuz maddenin toplamı ise olumsuz puanı verecek şekilde kendi içlerinde gruplandırılmıştır. Böylece her bir kişi için PANAS ÖnP (PANAS Ön'deki olumlu duygu durum puanları toplamı), PANAS ÖnN (PANAS Ön'deki olumsuz duygu durum puanları toplamı), PANAS SonP (PANAS Son'daki olumlu duygu durum puanları toplamı), PANAS SonN (PANAS Son'daki olumsuz duygu durum puanları toplamı) puanları elde edilmiştir. Deneysel olarak oluşturulmuş duygu durum değişimlemesinin gerçekleşip gerçekleşmediğini sınamak amacıyla yapılan analizler öncesinde her katılımcı için PANAS SonP'den PANAS ÖnP; PANAS SonN'den PANAS ÖnN çıkarılmıştır ($P \text{ FARK} = (\text{PANAS SonP} - \text{PANAS ÖnP})$);

$N \text{ FARK} = (\text{PANAS Son} - \text{PANAS Ön})$). Sonuç olarak her bir katılımcı için P FARK ve N FARK puanları elde edilmiştir.

Böylelikle analizler PANAS Ön ve PANAS Son puanlarından elde edilen P FARK ve N FARK puanları üzerinden gerçekleştirilmiştir. P FARK ve N FARK puanlarının 0 veya 0'a yakın olması PANAS Son ve PANAS Ön ölçümleri arasında bir fark olmadığı; pozitif olması PANAS Son ölçüm puanlarının PANAS Ön ölçüm puanlarından yüksek olduğu; negatif olması ise PANAS Son ölçüm puanlarının PANAS Ön ölçüm puanlarından düşük olduğu anlamına gelmektedir.

3.3.1. P FARK ve N FARK Puanlarına İlişkin Bulgular

P FARK puanlarının sigara kullanma durumuna (kullanan/kullanmayan), resimlerin sunum düzeylerine (eşik altı/eşik üstü) ve resimlerin duygusal değerliklerine (olumsuz/nötr) göre anlamlı bir farklılaşma gösterip göstermediğinin değerlendirilmesinde, hangi testin kullanılacağına belirlenebilmesi adına, parametrik testler için gerekli sayıtlardan biri olan verilerin normal dağılıma sahip olma şartı Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir.

Yapılan normallik testi sonuçlarına göre, P FARK puanlarının sigara kullanmama durumu ve eşik altı sunum düzeyi açısından normal dağılım gösterdiği ($D_{S-(75)} = 0.10$, $p = 0.06$; $D_{EA(76)} = 0.09$, $p = 0.20$), ancak sigara kullanma durumu, eşik üstü sunum düzeyi ve olumsuz ve nötr resim değerlikleri açısından normal dağılım göstermediği ($D_{S+(78)} = 0.13$, $p = 0.01$; $D_{EÜ(77)} = 0.11$, $p = 0.01$; $D_{NEG(78)} = 0.11$, $p = 0.01$; $D_{NTR(75)} = 0.12$, $p = 0.01$) bulunmuştur. Normallik varsayımını karşılamayan veri setine logaritma, karekök ve $1/x$ dönüşümleri uygulanmıştır, fakat normallik varsayımı yine de karşılanmamıştır. Bununla birlikte, parametrik testler için gerekli sayıtlardan ikincisi olan varyansların homojenliği varsayımı Levene Homojenlik testi ile test edilmiş ve grup varyanslarının homojen olduğu bulunmuştur ($F_{(7, 145)} = 0.62$, $p > 0.05$).

Aynı şekilde, yapılan normallik testi sonuçlarına göre, N FARK puanlarının sigara kullanma durumu, resimlerin sunum düzeyi ve resimlerin duygusal değeri koşulları açısından normal dağılım göstermediği ($D_{S+(78)} = 0.17$, $p = 0.00$; $D_{S-(75)} = 0.19$, $p = 0.00$; $D_{EA(76)} = 0.17$, $p = 0.00$; $D_{EÜ(77)} = 0.16$, $p = 0.00$; $D_{NEG(78)} = 0.15$, $p = 0.00$;

$D_{NTR}(75) = 0.23, p = 0.00$) gözlenmiştir. Normallik varsayımını karşılamayan veri setine de logaritma, karekök ve $1/x$ dönüşümleri uygulanmıştır, fakat normallik varsayımı yine de karşılanmamıştır. Bununla birlikte, parametrik testler için gerekli sayıtlardan ikincisi olan varyansların homojenliği varsayımı Levene Homojenlik testi ile sınanmış ve grup varyanslarının homojen olmadığı bulunmuştur ($F_{(7, 145)} = 2.58, p < 0.05$).

Deneyde mevcut gruptaki katılımcı sayılarının (toplamda 153) birbirlerine yakın olmasına (min. 17 kişi; maks. 20 kişi) ve bu alt grupların minimum ve maksimum standart sapma oranlarının ($14.64 / 5.88 = 2.49$) 4'ü aşmamasına bağlı olarak P FARK ve N FARK puanları için varyansların homojen olduğu ve verinin normal dağıldığı varsayılmıştır.

Analiz için 2 (sigara kullanma durumu) X 2 (resimlerin sunum düzeyi) X 2 (resimlerin duygusal değeri) X 2 (P FARK, N FARK puanı) faktörlü, son faktörde tekrarlı ölçüm ANCOVA kullanılmıştır. BDÖ puanlarının sigara kullanma durumuna göre farklılaştığı dikkate alınmış ve yaratacağı olası karıştırıcı değişken etkisini kontrol etmek amacıyla BDÖ puanları eş değişim değişkeni olarak analize katılmıştır.

Eş değişim değişkenine göre (Beck Depresyon Ölçeği) düzeltilmiş P FARK ve N FARK puanları için gruplar arası değişkenlerin ana etkilerinden sigara kullanma durumu ($F_{(1, 144)} = 4.83, p < 0.05, \eta_p^2 = 0.32$) istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur.

Resimlerin sunum düzeyi, resimlerin duygusal değeri ve fark puanı türü fark etmeksizin sigara kullanan katılımcıların fark puanları ($Ort_{S+} = -1.26, SS_{S+} = 11.24$) sigara kullanmayan katılımcıların fark puanlarından ($Ort_{S-} = 0.78, SS_{S-} = 11.28$) daha düşüktür. Buna göre, sigara kullanan katılımcıların PANAS Son ölçüm puanlarının PANAS Ön ölçüm puanlarına göre azaldığı, sigara kullanmayan katılımcıların puanlamalarının ise arttığı gözlenmiştir.

Eş değişim değişkenine göre (Beck Depresyon Ölçeği) düzeltilmiş fark puanları için grup içi değişkenin ana etkisi fark puanı türü ($F_{(1, 144)} = 11.59, p < 0.05, \eta_p^2 = 0.07$) ile resimlerin sunum düzeyi*fark puanı türü ($F_{(1, 144)} = 9.12, p < 0.05, \eta_p^2 = 0.06$), resimlerin duygusal değeri*fark puanı türü ($F_{(1, 144)} = 25.18, p < 0.05, \eta_p^2 = 0.15$),

sigara kullanma durumu*resimlerin sunum düzeyi*fark puanı türü ($F_{(1, 144)} = 5.20$, $p < 0.05$, $\eta_p^2 = 0.04$) ortak etkileri istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur.

Sigara kullanma durumu, resimlerin sunum düzeyi ve resimlerin duygusal değeri fark etmeksizin katılımcıların P FARK puanı ($Ort_{PFARK} = -3.15$, $SS_{PFARK} = 8.70$), N FARK puanından ($Ort_{NFARK} = 2.70$, $SS_{NFARK} = 11.07$) daha düşüktür ($p < 0.05$). Diğer bir deyişle, katılımcıların PANAS Son Ölçüm olumlu puanlarında PANAS Ön Ölçümüne göre bir azalma, olumsuz puanlarında ise bir artma gözlenmiştir. Sonuç olarak, katılımcıların uygulanan değişimle birlikte olumlu duygu durumunda bir azalma olurken, olumsuz duygu durumunda bir artma meydana gelmiştir. ANCOVA test sonuçları Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. PANAS Fark Puanlarına İlişkin 2 (sigara kullanma durumu) X 2 (resimlerin sunum düzeyi) X 2 (resimlerin duygusal değeri) X 2 (olumlu-olumsuz fark puanı türü) Son Faktörde Tekrar Ölçümlü ANCOVA Özet Tablosu

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kareler	F	p	η_p^2
Denekler Arası						
A	294.60	1	294.60	4.83	.03*	.03
B	2.68	1	2.68	.04	.83	.00
C	207.83	1	207.83	3.41	.07	.02
AXB	3.02	1	3.02	.05	.82	.00
AXC	.03	1	.03	.00	.98	.00
BXC	101.89	1	101.89	1.67	.20	.01
AXBXC	17.47	1	17.47	.29	.59	.00
Hata	8783.25	144	60.995			
Denek İçi						
D	1265.22	1	1265.22	11.59	.00*	.07
AXD	19.97	1	19.97	.18	.67	.00
BXD	995.87	1	995.87	9.12	.00*	.06
CXD	2748.34	1	2748.34	25.18	.00*	.15
AXBXD	567.78	1	567.78	5.20	.02*	.04
AXCXD	415.70	1	415.70	3.81	.053	.03
BXCXD	229.32	1	229.32	2.10	.15	.01
AXBXCXD	50.90	1	50.90	.47	.50	.00
Hata (D)	15719.93	144	109.17			

A: Sigara kullanma durumu, **B:** Resimlerin sunum düzeyi, **C:** Resimlerin duygusal değeri, **D:** Fark puanı türü, * $p < 0.05$.

Resimlerin sunum düzeyi*fark puanı türü ortak etkisi için yapılan *Bonferroni* düzeltilmeli *post hoc* testlerde; sigara kullanma durumu ve resimlerin duygusal değerliğinden bağımsız olarak, katılımcıların P FARK puanları eşik üstü sunum düzeyinde ($Ort_{PFARKEÜ} = -5.06$, $SS_{PFARKEÜ} = 8.78$) eşik altı sunum düzeyine ($Ort_{PFARKEA} = -1.24$, $SS_{PFARKEA} = 8.94$); N FARK puanları eşik altı sunum düzeyinde ($Ort_{NFARKEA} = 0.98$, $SS_{NFARKEA} = 11.22$) eşik üstü sunum düzeyine ($Ort_{NFARKEÜ} = 4.43$, $SS_{NFARKEÜ} = 11.18$) göre daha düşüktür ($p < 0.05$). Bununla birlikte, eşik üstü sunum düzeyi için P FARK puanları ($Ort_{EÜPFARK} = -5.06$, $SS_{EÜPFARK} = 8.78$) N FARK puanlarına göre ($Ort_{EÜNFARK} = 4.43$, $SS_{EÜNFARK} = 11.18$) daha düşük iken ($p < 0.05$); eşik altı sunum düzeyinde P FARK puanları ($Ort_{EAPFARK} = -1.24$, $SS_{EAPFARK} = 8.94$) ile N FARK puanları ($Ort_{EANFARK} = 0.98$, $SS_{EANFARK} = 11.22$) istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmamaktadırlar. Eşik üstü sunum düzeyinde P FARK ve N FARK puanları arasında anlamlı bir fark olması, bu sunum düzeyi koşulunda yer alan katılımcıların duygu durumlarında bir değişikliğin meydana geldiğine işaret etmektedir. Nitekim, eşik altı sunum düzeyinde fark puanları arasında anlamlı bir fark olmadığından, bu koşuldaki katılımcılarda benzer bir duygu durum değişimi görülmemektedir. *Post hoc* test sonuçları Tablo 18 ve Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 18. Resimlerin Sunum Düzeyi ve Fark Puanı Türü Ortak Etkisinin Resimlerin Sunum Düzeyine Göre *Post Hoc* Analizi Sonuçları

Fark Puanı Türü	Resimlerin Sunum Düzeyi	Ortalama \pm Standart Sapma	<i>Post Hoc</i> Karşılaştırmaları
P FARK	Eşik altı	-1.24 \pm 8.94	Eşik altı > Eşik üstü ($p = .01^*$)
	Eşik Üstü	-5.06 \pm 8.78	
N FARK	Eşik altı	0.98 \pm 11.12	Eşik üstü > Eşik altı ($p = .04^*$)
	Eşik Üstü	4.43 \pm 11.18	

* $p < 0.05$.

Tablo 19. Resimlerin Sunum Düzeyi ve Fark Puan Türü Ortak Etkisinin Fark Puanı Türüne Göre *Post Hoc* Analizi Sonuçları

Resimlerin Sunum Düzeyi	Fark Puanı Türü	Ortalama \pm Standart Sapma	<i>Post Hoc</i> Karşılaştırmaları
Eşik Altı	P FARK	-1.24 \pm 8.94	A.D.
	N FARK	0.98 \pm 11.12	
Eşik Üstü	P FARK	-5.06 \pm 8.78	P FARK < N FARK ($p = .00^*$)
	N FARK	4.43 \pm 11.18	

* $p < 0.05$.

Resimlerin duygusal değeri* fark puanı türü ortak etkisi için yapılan *Bonferroni* düzeltmeli *post hoc* testlerde; sigara kullanma durumu ve resimlerin sunum düzeyinden bağımsız olarak, katılımcıların P FARK puanları nötr duygusal değeriğe sahip resim görme koşulunda ($Ort_{PFARKNTR} = -0.97$, $SS_{PFARKNTR} = 9.00$) olumsuz duygusal değeriğe sahip resim görme koşuluna ($Ort_{PFARKNEG} = -5.33$, $SS_{PFARKNEG} = 8.94$); N FARK puanları olumsuz duygusal değeriğe sahip resimleri görme koşulunda ($Ort_{NFARKNEG} = 6.53$, $SS_{NFARKNEG} = 11.67$) nötr duygusal değeriğe sahip resimleri görme koşuluna ($Ort_{NFARKNTR} = -1.13$, $SS_{NFARKNTR} = 11.75$) göre daha yüksektir ($p < 0.05$). Bununla birlikte, olumsuz duygusal değeriğe sahip resim görme koşulu için P FARK puanları ($Ort_{NEGPFARK} = -5.33$, $SS_{NEGPFARK} = 8.94$), N FARK puanlarına göre ($Ort_{NEGNFARK} = 6.53$, $SS_{NEGNFARK} = 11.67$) daha düşük iken ($p < 0.05$); nötr duygusal değeriğe sahip resimleri görme koşulu için P FARK puanları ($Ort_{NTRPFARK} = -0.97$, $SS_{NTRPFARK} = 9.00$) ile N FARK puanları arasında ($Ort_{NTRNFARK} = -1.13$, $SS_{NTRNFARK} = 11.75$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Başka bir deyişle, tüm katılımcılarda sunum düzeyi fark etmeksizin olumsuz resimle birlikte P FARK puanlarında bir azalmanın ve N FARK puanlarında bir artmanın (P FARK'taki azalma N FARK'taki artıştan miktar olarak daha düşük) meydana gelmesi, olumsuz resimlerle birlikte olumsuz duygu durum gerçekleştirildiğini göstermektedir. Diğer taraftan, nötr resimler sonrasında katılımcıların duygu durumunda bir değişiklik

olmamıştır. Sonuç olarak, sigara kullanma ve resimlerin sunum düzeyi fark etmeksizin istenilen doğrultuda bir duygu durum değişimlemesi gerçekleştirilmiştir. *Post hoc* test sonuçları Tablo 20 ve Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 20. Resimlerin Duygusal Değerliği ve Fark Puanı Türü Ortak Etkisinin Resimlerin Duygusal Değerliklerine Göre *Post Hoc* Analizi Sonuçları

Fark Türü	Puanı	Resimlerin Duygusal Değerliği	Ortalama \pm Standart Sapma	<i>Post Hoc</i> Karşılaştırmaları
P FARK		Olumsuz	-5.33 \pm 8.94	Nötr > Olumsuz (<i>p</i> = .00*)
		Nötr	-0.97 \pm 9.00	
N FARK		Olumsuz	6.53 \pm 11.67	Olumsuz > Nötr (<i>p</i> = .00*)
		Nötr	-1.13 \pm 11.75	

**p* < 0.05.

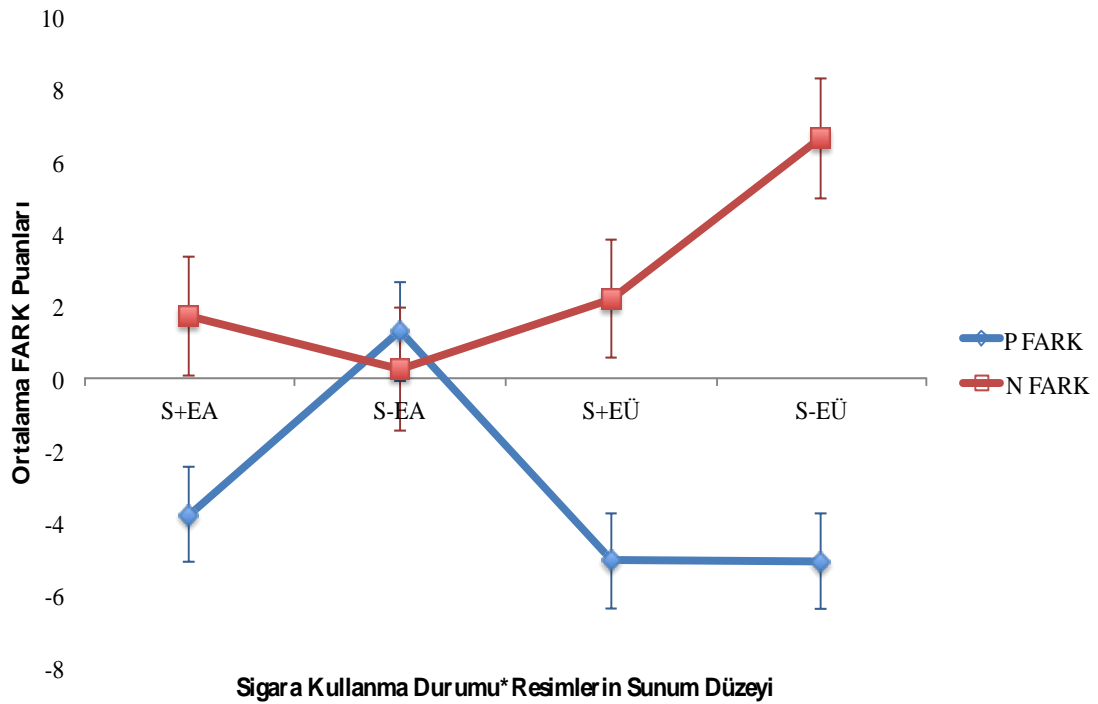
Tablo 21. Resimlerin Duygusal Değerliği ve Fark Puanı Türü Ortak Etkisinin Fark Puan Türüne Göre *Post Hoc* Analizi Sonuçları

Resimlerin Duygusal Değerliği	Fark Puanı Türü	Ortalama \pm Standart Sapma	<i>Post Hoc</i> Karşılaştırmaları
Olumsuz	P FARK	-5.33 \pm 8.94	P FARK < N FARK (<i>p</i> = .00*)
	N FARK	6.53 \pm 11.67	
Nötr	P FARK	-0.97 \pm 9.00	A.D.
	N FARK	-1.13 \pm 11.75	

**p* < 0.05.

Sigara kullanma durumu*resimlerin sunum düzeyi*fark puanı türü ortak etkisi için yapılan *Bonferroni* düzeltmeli *post hoc* testlerde; resimlerin duygusal değerliğinden bağımsız olarak, sigara kullanıcısı katılımcıların eşik altı sunum düzeyinde P FARK puanları ($Ort_{S+EAPFARK} = -3.77$, $SS_{S+EAPFARK} = 8.71$) N FARK puanlarından ($Ort_{S+EANFARK} = 1.71$, $SS_{S+EANFARK} = 11.13$); eşik üstü sunum düzeyinde P FARK puanları ($Ort_{S+EÜPFARK} = -5.06$, $SS_{S+EÜPFARK} = 8.88$) N FARK puanlarından ($Ort_{S+EÜNFARK} = 2.22$, $SS_{S+EÜNFARK} = 11.09$) daha düşüktür ($p < 0.05$). Diğer taraftan, sigara kullanmayan katılımcıların eşik üstü sunum düzeyi P FARK puanları ($Ort_{S-EÜPFARK} = -5.07$, $SS_{S-EÜPFARK} = 8.88$) N FARK puanlarından ($Ort_{S-EÜNFARK} = 6.63$, $SS_{S-EÜNFARK} = 11.71$) daha düşük iken ($p < 0.05$); eşik altı sunum düzeyinde P FARK ($Ort_{S-EAPFARK} = 1.29$, $SS_{S-EAPFARK} = 9.83$) ile N FARK puanları ($Ort_{S-EANFARK} = 0.25$, $SS_{S-EANFARK} = 11.36$) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Diğer taraftan, sigara kullanmayan katılımcıların P FARK puanları eşik altı sunum düzeyinde ($Ort_{S-PFARKEA} = 1.29$, $SS_{S-PFARKEA} = 9.83$) eşik üstü sunum düzeyinden ($Ort_{S-PFARKEÜ} = -5.07$, $SS_{S-PFARKEÜ} = 8.88$) daha yüksek iken ($p < 0.05$); N FARK puanları eşik altı sunum düzeyinde ($Ort_{S-NFARKEA} = 0.25$, $SS_{S-NFARKEA} = 11.36$) eşik üstü sunum düzeyine ($Ort_{S-NFARKEÜ} = 6.63$, $SS_{S-NFARKEÜ} = 11.71$) göre daha düşüktür ($p < 0.05$). Bununla birlikte, eşik altı sunum düzeyindeki P FARK puanları sigara kullananlarda ($Ort_{EAPFARK S+} = -3.77$, $SS_{EAPFARK S+} = 8.71$) sigara kullanmayanlara ($Ort_{EAPFARK S-} = 1.29$, $SS_{EAPFARK S-} = 9.83$) göre daha düşüktür ($p < 0.05$, Şekil 6'da gösterilmiştir). *Post hoc* test sonuçları Tablo 22, Tablo 23 ve Tablo 24'te verilmiştir.

Şekil 6. Sigara Kullanma Durumu ile Resimlerin Sunum Düzeyi Ortak Etkilerinin P FARK ve N FARK Puanları Üzerine Etkisi (Dikey çizgiler ortalama fark puanlarının standart hatasını göstermektedir.)

Şekil 6’da görüldüğü gibi, sigara kullananların eşik altı sunum düzeyinde resimlerin duygusal değerliğinden bağımsız olarak P FARK’ın azalması ve N FARK’ın artması, bu koşulda duygu durum farklılaşmasının göstergesidir. Bu farklılaşma, aynı sunum düzeyinde sigara kullanmayanlarda görülmemektedir. Diğer taraftan, sigara kullanan ve kullanmayan katılımcıların P FARK puanlarında bir azalma (kullanan ve kullanmayan katılımcılarda birbirlerine yakın düzeyde), N FARK puanlarında ise bir artma (sigara kullanmayanlarda kullananlara göre daha fazla bir düzeyde) görülmektedir. Sonuç olarak, resimlerin duygusal değerliği fark etmeksizin sigara kullanmayan katılımcılarda resimleri eşik altı görme koşulu dışındaki diğer üç koşulda (S+EA, S+EÜ, S-EÜ) duygu durum değişimi meydana gelmiştir.

Tablo 22. Sigara Kullanma Durumu, Resimlerin Sunum Düzeyi ve Fark Puanı Türü Ortak Etkisinin Fark Puanı Türüne Göre *Post Hoc* Analizi Sonuçları

A	B	D	Ortalama ±Standart Sapma	<i>Post Hoc</i> Karşılaştırmaları
S+	Eşik Altı	P FARK	-3.77±8.71	P FARK < N FARK (<i>p</i> = .02*)
		N FARK	1.71±11.13	
	Eşik Üstü	P FARK	-5.06±8.88	P FARK < N FARK (<i>p</i> = .00*)
		N FARK	2.22±11.09	
S-	Eşik Altı	P FARK	1.29±9.83	A.D
		N FARK	0.25±11.36	
	Eşik Üstü	P FARK	-5.07±8.88	P FARK < N FARK (<i>p</i> = .00*)
		N FARK	6.63±11.71	

A: Sigara kullanma durumu, **B:** Resimlerin sunum düzeyi, **D:** Fark puanı türü, **p* < 0.05.

Tablo 23. Sigara Kullanma Durumu, Resimlerin Sunum Düzeyi ve Fark Puanı Türü Ortak Etkisinin Resimlerin Sunum Düzeyine Göre *Post Hoc* Analizi Sonuçları

A	D	B	Ortalama ±Standart Sapma	<i>Post Hoc</i> Karşılaştırmaları
S+	P FARK	Eşik Altı	-3.77±8.71	<i>A.D.</i>
		Eşik Üstü	-5.06±8.88	
	N FARK	Eşik Altı	1.71±11.13	<i>A.D.</i>
		Eşik Üstü	2.22±11.09	
S-	P FARK	Eşik Altı	1.29±9.83	Eşik Altı > Eşik Üstü (<i>p</i> = .00*)
		Eşik Üstü	-5.07±8.88	
	N FARK	Eşik Altı	0.25±11.36	Eşik Altı < Eşik Üstü (<i>p</i> = .01*)
		Eşik Üstü	6.63±11.71	

A: Sigara kullanma durumu, **B:** Resimlerin sunum düzeyi, **D:** Fark puanı türü, **p* < 0.05.

Tablo 24. Sigara Kullanma Durumu, Resimlerin Sunum Düzeyi ve Fark Puanı Türü Ortak Etkisinin Sigara Kullanma Durumuna Göre *Post Hoc* Analizi Sonuçları

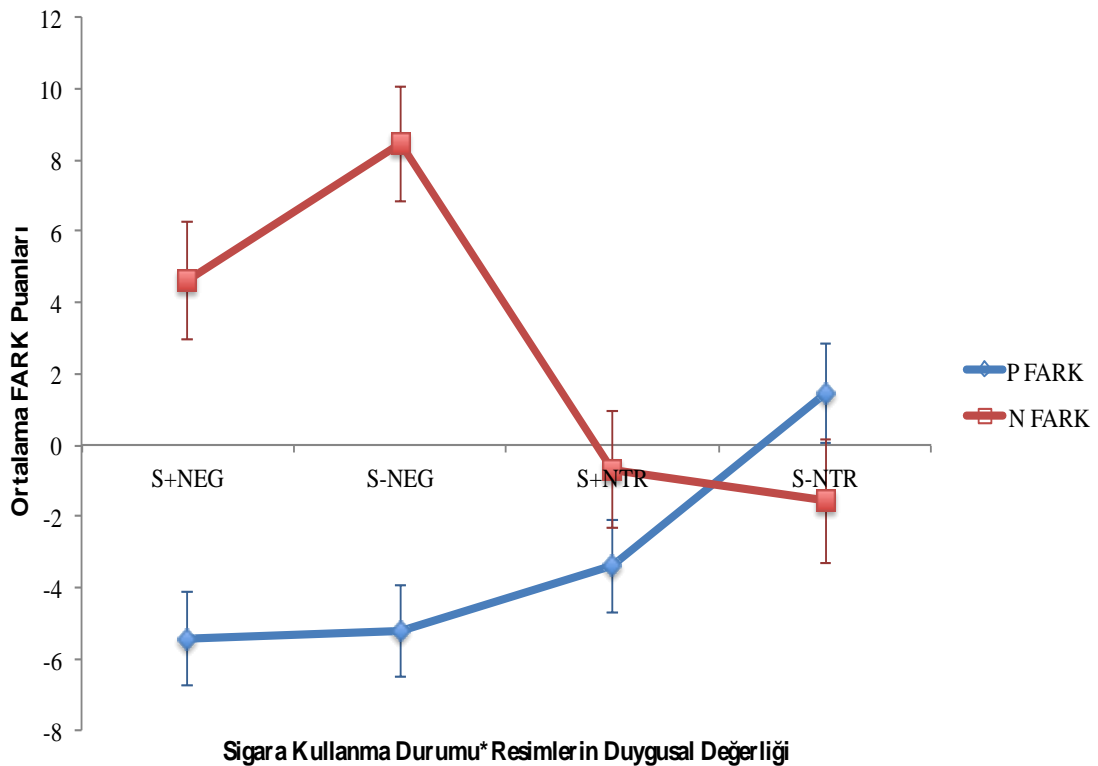
B	D	A	Ortalama ±Standart Sapma	Post Hoc Karşılaştırmaları
Eşik Altı	P FARK	S+	-3.77±8.71	S+ < S- (p = .01*)
		S-	1.29±9.83	
	N FARK	S+	1.71±11.13	A.D.
		S-	0.25±11.36	
Eşik Üstü	P FARK	S+	-5.06±8.88	A.D.
		S-	-5.07±8.88	
	N FARK	S+	2.22±11.09	A.D.
		S-	6.63±11.71	

A: Sigara kullanma durumu, **B:** Resimlerin sunum düzeyi, **D:** Fark puanı türü, * $p < 0.05$.

Bununla birlikte, sigara kullanma durumu*resimlerin duygusal değeri*fark puanı türü istatistiksel açıdan anlamlı olmasa da, marjinal düzeyde ($p = 0.053$) anlamlı olduğundan, sigara kullanan katılımcıların resimlerin duygusal değeri ile ilişkili fark puan türü farklılaşması hakkında yararlı bilgiler sunmaktadır.

Bonferroni düzeltmeli *post hoc* testlerde; sigara kullanan katılımcıların resimlerin sunum düzeyi fark etmeksizin gördükleri olumsuz duygusal değeriye sahip resimler sonrası P FARK puanları ($Ort_{S+NEGPFARK} = -5.43$, $SS_{S+NEGPFARK} = 8.96$) N FARK puanlarından ($Ort_{S+NEGNFARK} = 4.60$, $SS_{S+NEGNFARK} = 11.21$) daha düşük iken ($p < 0.05$); nötr duygusal değeriye sahip resimlerin sunumu sonrasında elde edilen P FARK puanları ($Ort_{S+NTRPFARK} = -3.40$, $SS_{S+NTRPFARK} = 8.70$) ile N FARK puanları arasında ($Ort_{S+NTRNFARK} = -0.69$, $SS_{S+NTRNFARK} = 11.61$) istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunamamıştır. Diğer taraftan, aynı koşullarda sigara kullanmayan katılımcıların

olumsuz duygusal değeriğe sahip resimlerin sunumu sonrasında elde edilen P FARK puanları ($Ort_{S-NEGPFARK} = -5.22$, $SS_{S-NEGPFARK} = 8.91$) N FARK puanlarından ($Ort_{S-NEGNFARK} = 8.45$, $SS_{S-NEGNFARK} = 12.42$) daha düşük iken ($p < 0.05$); nötr duygusal değeriğe sahip resimlerin sunumu sonrasında elde edilen P FARK ($Ort_{S-NTRPFARK} = 1.45$, $SS_{S-NTRPFARK} = 9.91$) ile N FARK puanları ($Ort_{S-NTRNFARK} = -1.57$, $SS_{S-NTRNFARK} = 11.91$) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır (Şekil 7’de gösterilmiştir). Sonuç olarak, sigara kullanan ve kullanmayan katılımcıların olumsuz resimlerle birlikte P FARK puanlarındaki düşüş ve aynı zamanda N FARK puanlarındaki artış katılımcılarda olumsuz duygu durumunun gerçekleştiğinin göstergesidir. *Post hoc* test sonuçları Tablo 25’te verilmiştir.

Şekil 7. Sigara Kullanma Durumu ile Resimlerin Duygusal Değeriği Ortak Etkilerinin P FARK ve N FARK Puanları Üzerine Etkisi (Dikey çizgiler ortalama fark puanlarının standart hatasını göstermektedir.)

Tablo 25. Sigara Kullanma Durumu, Resimlerin Duygusal Değerliği ve Fark Puanı Türü Ortak Etkisinin Fark Puanı Türüne Göre *Post Hoc* Analizi Sonuçları

A	C	D	Ortalama ±Standart Sapma	<i>Post Hoc</i> Karşılaştırmaları
S+	Olumsuz	P FARK	-5.43±8.96	P FARK < N FARK
		N FARK	4.60±11.21	(<i>p</i> = .01*)
	Nötr	P FARK	-3.40±8.70	A.D.
		N FARK	-0.69±11.61	
S-	Olumsuz	P FARK	-5.22±8.91	P FARK < N FARK
		N FARK	8.45±12.42	(<i>p</i> = .00*)
	Nötr	P FARK	1.45±9.91	A.D.
		N FARK	-1.57±11.91	

A: Sigara kullanma durumu, C: Resimlerin duygusal değeri, D: Fark puanı türü, **p* < 0.05.

3.4. NİKOTİN STROOP TESTİ İLE ELDE EDİLEN SİGARA İLİŞKİLİ/İLİŞKİSİZ KELİMELERE YÖNELİK ORTALAMA TEPKİ ZAMANLARINA İLİŞKİN BULGULAR

Sigara ilişkili ve ilişkisiz kelimelerden elde edilen tepki sürelerini analize hazır hale getirmek için bir takım işlemler uygulanmıştır. Öncelikle katılımcıların sigara ilişkili ve ilişkisiz kelimelere verdikleri doğru tepkiler saptanmıştır. Bu doğru tepki sürelerinin 200-1500 ms arasında olması koşuluna dikkat edilmiştir. Bu bağlamda, 200 ms'den kısa sürede tepki veren katılımcıların bilişsel bir işlem gerçekleşmeden tepki verdikleri; 1500 ms'den uzun sürede tepki veren katılımcıların ise karar vermede bir şekilde başarısızlığa uğradığı savunulmaktadır (Domier, 2008; Domier ve ark., 2007; Ratcliff, 1993). Her bir kelimenin tepki süresi ortalaması hesaplanmasında 4 tane tepki süresi mevcuttur. Katılımcıların kelime tepki süresi ortalaması hesaplanırken, elde edilen 4

tane tepki süresinden en az 2 tane tepkinin doğru olması ve 200-1500 ms ranjı içerisinde cevaplanması gerekmektedir. Aksi takdirde, katılımcının ilgili kelime için ortalama tepki süresi yok sayılmıştır ve ilgili kelime, ilişkili/ilişkisiz kelime tepki süresi ortalamaları hesaplanırken aritmetik ortalamaya dâhil edilmemiştir. Bu doğrultuda, her bir katılımcının en çok 12 ilişkili ve 12 ilişkisiz ortalama tepki süresi vardır. 12 ilişkili kelime için elde edilen ortalamaların aritmetik ortalaması katılımcının ilişkili kelimeler için ortalama tepki süresini oluşturmaktadır. Aynı şekilde, 12 ilişkisiz kelime için elde edilen ortalamaların aritmetik ortalaması katılımcının ilişkisiz kelimeler için ortalama tepki süresini oluşturmaktadır. Sonuç olarak, her bir katılımcıdan bir tane ilişkili kelimeler için ortalama tepki süresi ve bir tane ilişkisiz kelimeler için ortalama tepki süresi elde edilmiştir. Böylelikle, analizler ilişkili ve ilişkisiz kelimeler için ortalama tepki süreleri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Kelime türüne göre alınan ortalama tepki zamanlarının sigara kullanma durumuna (kullanan/kullanmayan), resimlerin sunum düzeylerine (eşik altı/eşik üstü) ve resimlerin duygusal değerliklerine (olumsuz/nötr) göre anlamlı bir farklılaşma gösterip göstermediğinin değerlendirilmesinde, hangi testin kullanılacağına belirlenebilmesi adına, parametrik testler için gerekli sayıtlardan biri olan verilerin normal dağılıma sahip olma şartı Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir.

Yapılan normallik testi sonuçlarına göre, hem sigara ilişkisiz kelime türüne göre alınan ortalama tepki zamanları sigara kullanma durumu, resimlerin sunum düzeyi ve resimlerin duygusal değeri için ($D_{S+}(78) = 0.08, p = 0.20$; $D_{S-}(75) = 0.09, p = 0.20$; $D_{EÜ}(77) = 0.06, p = 0.20$; $D_{EA}(76) = 0.07, p = 0.20$; $D_{NEG}(78) = 0.08, p = 0.20$; $D_{NTR}(75) = 0.10, p = 0.05$) hem de sigara ilişkili kelime türüne göre alınan ortalama tepki zamanları sigara kullanma durumu, resimlerin sunum düzeyi ve resimlerin duygusal değeri için ($D_{S+}(78) = 0.05, p = 0.20$; $D_{S-}(75) = 0.07, p = 0.20$; $D_{EÜ}(77) = 0.07, p = 0.20$; $D_{EA}(76) = 0.05, p = 0.20$; $D_{NEG}(78) = 0.06, p = 0.20$; $D_{NTR}(75) = 0.11, p = 0.04$, $Ort_{NTR} = 796.83$; $Medyan_{NTR} = 805.86$; $S_{NTR} = -0.522$; $K_{NTR} = -0.14$) normal dağılım göstermiştir.

Bununla birlikte, nötr resim türü değişkeninin ortalamaları ile medyanlarının birbirine yakın; basıklık ve çarpıklık değerlerinin de sınırlar içinde (± 1) olduğu göz önünde

tutularak, sigara ilişkili kelime türüne göre alınan tepki zamanlarının da nötr resim değeri için normal dağılım gösterdiği varsayılmıştır.

Ayrıca parametrik testler için gerekli sayıtlardan ikincisi olan varyansların homojenliği varsayımı Levene Homojenlik testi ile test edilmiş ve grup varyanslarının hem sigara ilişkisiz kelime türüne ($F_{(7, 145)} = 0.24, p > 0.05$) hem de sigara ilişkili kelime türüne ($F_{(7, 145)} = 1.48, p > 0.05$) göre alınan tepki zamanları için homojen olduğu bulunmuştur.

Analiz için 2 (sigara kullanma durumu) X 2 (resimlerin sunum düzeyi) X 2 (resimlerin duygusal değeri) X 2 (sigara ilişkili-ilişkisiz kelime türü) faktörlü, son faktörde tekrarlı ölçüm ANCOVA kullanılmıştır.

Eş değişim değişkenine göre (Beck Depresyon Ölçeği) düzeltilmiş tepki zamanları için gruplar arası değişkenlerin resimlerin sunum düzeyi*resimlerin duygusal değeri ($F_{(1, 144)} = 12.91, p < 0.05, \eta_p^2 = 0.08$) ortak etkisi istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. ANCOVA test sonuçları Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26. Kelime Türüne Göre Alınan Tepki Zamanları Ortalamalarına İlişkin 2 (sigara kullanma durumu) X 2 (resimlerin sunum düzeyi) X 2 (resimlerin duygusal değeri) X 2 (sigara ilişkili-ilişkisiz kelime türü) Son Faktörde Tekrar Ölçümlü ANCOVA Özet Tablosu

Değişimin Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Ortalama Kareler	F	p	η_p^2
Denekler Arası						
A	15.42	1	15.42	.00	.96	.00
B	159.64	1	159.64	.02	.89	.00
C	4538.29	1	4538.29	.60	.44	.00
AXB	17415.45	1	17415.45	2.30	.13	.02
AXC	9768.53	1	9768.53	1.29	.26	.01
BXC	97963.42	1	97963.42	12.91	.00*	.08
AXBXC	19178.72	1	19178.72	2.53	.11	.02
Hata	1092941.67	144	7589.87			
Denek İçi						
D	13623.39	1	13623.39	3.05	.08	.02
AXD	7974.21	1	7974.21	1.79	.18	.01
BXD	133.44	1	133.44	.03	.86	.00
CXD	13448.95	1	13448.95	3.02	.09	.02
AXBXD	747.76	1	747.76	.17	.68	.00
AXCXD	504.43	1	504.43	.11	.74	.00
BXCXD	8757.62	1	8757.62	1.96	.16	.01
AXBXCXD	18288.75	1	18288.75	4.10	.045*	.03
Hata (D)	642348.55	144	4460.75			

A: Sigara kullanma durumu, **B:** Resimlerin sunum düzeyi, **C:** Resimlerin duygusal değeri, **D:** Kelime türü, * $p < 0.05$.

Sigara kullanan ve kullanmayan katılımcıların, kelime türü puanları fark etmeksizin resimlerin sunum düzeyi*resimlerin duygusal değeri ortak etkisinin kaynağının belirlenmesinde ilişkisiz örneklem için *t*-testi kullanılmış; toplam dört karşılaştırma için anlamlılık değeri düzeltilerek sonuçlar 0.01 anlamlılık düzeyine göre rapor edilmiştir. *t*-testi sonuçlarına göre, eşik altı sunum düzeyinde olumsuz ve nötr resim değerlikleri ($t_{(74)} = 1.98, p > 0.01$) ve olumsuz resim değerliğinde eşik altı ve eşik üstü sunum düzeyleri ($t_{(76)} = 2.46, p > 0.01$) arasında ortalama tepki zamanları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma bulunmazken; eşik üstü sunum düzeyinde olumsuz ve nötr resim değerlikleri ($t_{(75)} = 3.10, p < 0.01$) ve nötr resim değerliğinde eşik altı ve eşik üstü sunum düzeyleri ($t_{(73)} = 2.61, p < 0.01$) arasında ortalama tepki zamanları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur. Ortalama tepki zamanlarının, eşik üstü sunum düzeyinde olumsuz resim değerliğinin ($Ort_{EÜNEG} = 832.11, SS_{EÜNEG} = 87.24$) nötr resim değerliğine ($Ort_{EÜNTR} = 770.51, SS_{EÜNTR} = 87.36$); nötr resim değerliğinde ise eşik altı sunum düzeylerinin ($Ort_{EANTR} = 823.26, SS_{EANTR} = 87.60$) eşik üstü sunum düzeylerine ($Ort_{EÜNTR} = 770.51, SS_{EÜNTR} = 87.36$) oranla anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüştür. *t*-testi sonuçları Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27. Resimlerin Sunum Düzeyi ve Resimlerin Duygusal Değerliği Ortak Etkisinin İlişkisiz Örneklemeler *t*-testi Özet Tablosu

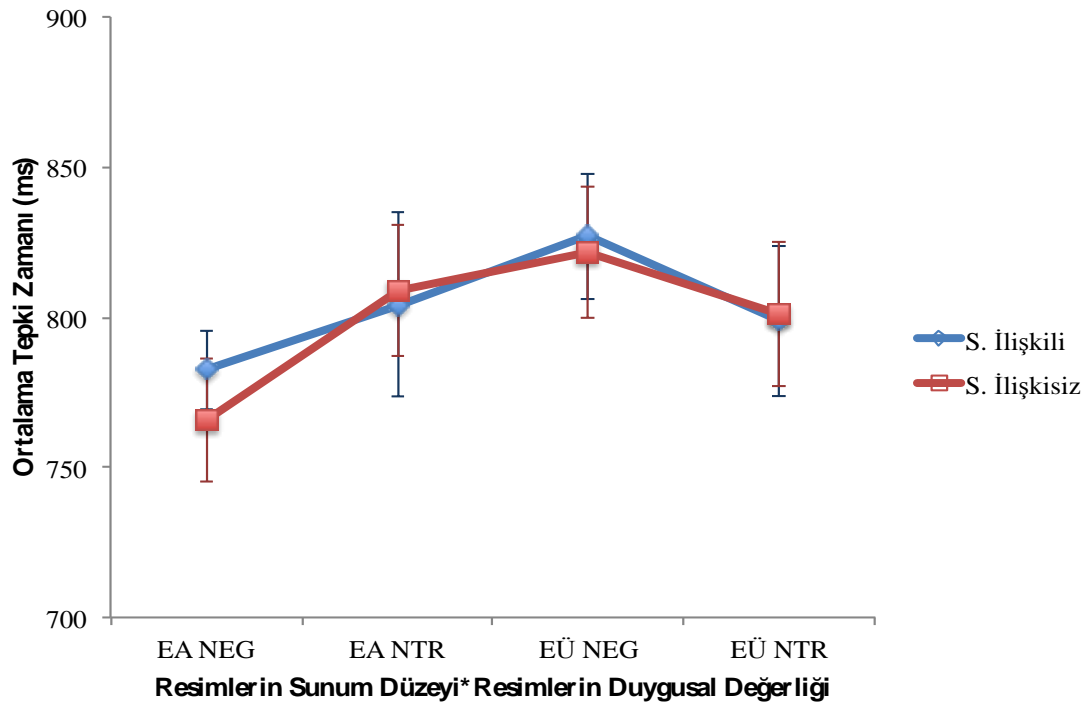
BXC	N	Ortalama	Standart Sapma	sd	t	p
Eşik Altı*Olumsuz	39	783.48	87.26	74	1.98	.05
Eşik Altı*Nötr	37	823.26	87.59			
Eşik Üstü*Olumsuz	39	832.11	87.24	75	3.10	.00**
Eşik Üstü*Nötr	38	770.51	87.36			
Eşik Altı*Olumsuz	39	783.48	87.26	76	2.46	.02
Eşik Üstü*Olumsuz	39	832.11	87.24			
Eşik Altı*Nötr	37	823.26	87.59	73	2.61	.01**
Eşik Üstü*Nötr	38	770.51	87.36			

B: Resimlerin sunum düzeyi, **C:** Resimlerin duygusal değerliği, ** $p < 0.01$.

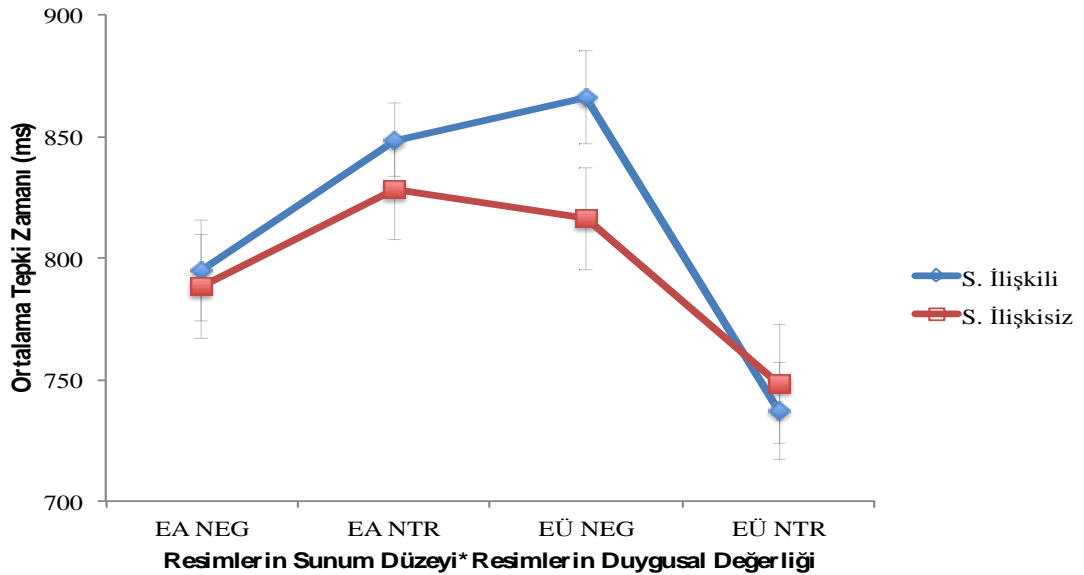
Eş değişim değişkenine göre (BDÖ) düzeltilmiş ortalama tepki zamanları için kelime türü*sigara kullanma durumu*resimlerin sunum düzeyi*resimlerin duygusal değerliği ortak etkisinin ($F_{(1, 144)} = 4.10$, $p < 0.05$, $\eta_p^2 = 0.03$) istatistiksel açıdan anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu noktada, kelime türü*sigara kullanma durumu*resimlerin sunum düzeyi*resimlerin duygusal değerliği ortak etkisinin kaynağının belirlenmesinde sigara ilişkili ve sigara ilişkisiz kelime türlerine göre ayrı ayrı tek yönlü ANOVA testi uygulanmıştır.

Sigara ilişkisiz kelime türüne göre alınan tepki zamanları için düzeyler arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmazken ($F_{(7, 145)} = 1.70$, $p > 0.05$, $\eta_p^2 = 0.08$); sigara ilişkili kelime türüne göre alınan tepki zamanları için düzeyler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunmuştur ($F_{(7, 145)} = 3.88$, $p < 0.05$, $\eta_p^2 = 0.08$). Farklılığın kaynağının bulunması amacıyla yapılan *Bonferroni* düzeltmeli *post hoc* test sonuçlarına göre, sigara

kullanan katılımcıların sigara ilişkili kelime türüne göre alınan ortalama tepki zamanlarının, eşik üstü sunum düzeyinde olumsuz resim değerliğinin ($Ort_{EÜNEG} = 865.50$, $SS_{EÜNEG} = 112.35$) nötr resim değerliğine ($Ort_{EÜNTR} = 735.65$, $SS_{EÜNTR} = 119.76$); nötr resim değerliğinde ise eşik altı sunum düzeyinin ($Ort_{EANTR} = 847.63$, $SS_{EANTR} = 104.20$) eşik üstü sunum düzeyine ($Ort_{EÜNTR} = 735.65$, $SS_{EÜNTR} = 119.76$) oranla anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüştür ($p < 0.05$, Şekil 8 ve Şekil 9'da gösterilmiştir). *Post hoc* test sonuçları Tablo 28, Tablo 29 ve Tablo 30'da verilmiştir.

Şekil 8. Sigara Kullanmayanlarda Resimlerin Sunum Düzeyi ve Resimlerin Duygusal Değerliği Değişkenlerinin Sigara İlişkili/İlişkisiz Kelimelere Verilen Ortalama Tepki Zamanları Üzerindeki Ortak Etkisi (Dikey çizgiler ortalama tepki zamanlarının standart hatasını göstermektedir.)

Şekil 9. Sigara Kullananlarda Resimlerin Sunum Düzeyi ve Resimlerin Duygusal Değerliği Değişkenlerinin Sigara İlişkili/İlişkisiz Kelimelere Verilen Ortalama Tepki Zamanları Üzerindeki Ortak Etkisi (Barlar üzerindeki çizgiler ortalama tepki zamanlarının standart hatasını göstermektedir.)

Tablo 28. Sigara Kullanma Durumu, Resimlerin Sunum Düzeyi ve Resimlerin Duygusal Değerliği Değişkenlerinin Sigara İlişkili Kelimelere Verilen Tepki Zamanları Üzerindeki Ortak Etkisinin Resimlerin Duygusal Değerliklerine Göre *Post Hoc* Analizi Sonuçları

D	A	B	C	Ortalama ±Standart Sapma	Post Hoc Karşılaştırmaları
S.İlişkili	S+	Eşik Altı	Olumsuz	794.16±96.92	<i>A.D.</i>
			Nötr	847.63±104.20	
	Eşik Üstü	Olumsuz	865.50±112.35	Olumsuz > Nötr <i>(p = .00*)</i>	
		Nötr	735.11±119.76		
S-	Eşik Altı	Olumsuz	783.74±98.87	<i>A.D.</i>	
		Nötr	806.20±96.04		
	Eşik Üstü	Olumsuz	826.70±98.00	<i>A.D.</i>	
		Nötr	799.41±96.36		

A: Sigara kullanma durumu, **B:** Resimlerin sunum düzeyi, **C:** Resimlerin duygusal değerliği, **D:** Kelime türü, * $p < 0.05$.

Tablo 29. Sigara Kullanma Durumu, Resimlerin Duygusal Değerliği ve Resimlerin Sunum Düzeyi Değişkenlerinin Sigara İlişkili Kelimelere Verilen Tepki Zamanları Üzerindeki Ortak Etkisinin Resimlerin Sunum Düzeyine Göre *Post Hoc* Analizi Sonuçları

D	A	C	B	Ortalama ±Standart Sapma	Post Hoc Karşılaştırmaları	
S.İlişkili	S+	Olumsuz	Eşik Altı	794.65±90.85	<i>A.D.</i>	
			Eşik Üstü	865.99±83.18		
		Nötr	Eşik Altı	848.46±66.69		E. Altı > E. Üstü
			Eşik Üstü	737.11±89.10		(<i>p</i> = .00*)
	S-	Olumsuz	Eşik Altı	782.42±58.45	<i>A.D.</i>	
			Eşik Üstü	826.98±93.84		
		Nötr	Eşik Altı	804.26±126.41		<i>A.D.</i>
			Eşik Üstü	798.82±106.38		

A: Sigara kullanma durumu, **B:** Resimlerin sunum düzeyi, **C:** Resimlerin duygusal değerliği, **D:** Kelime türü, **p* < 0.05.

Tablo 30. Sigara Kullanma Durumu, Resimlerin Duygusal Değerliği ve Resimlerin Sunum Düzeyi Değişkenlerinin Sigara İlişkili Kelimelere Verilen Tepki Zamanları Üzerindeki Ortak Etkisinin Sigara Kullanma Durumuna Göre *Post Hoc* Analizi Sonuçları

D	B	C	A	Ortalama ±Standart Sapma	Post Hoc Karşılaştırmaları
S.İlişkili	Eşik Altı	Olumsuz	S+	794.65±90.85	<i>A.D.</i>
			S-	782.42±58.45	
		Nötr	S+	848.46±66.69	<i>A.D.</i>
			S-	804.26±126.41	
	Eşik Üstü	Olumsuz	S+	865.99±83.18	<i>A.D.</i>
			S-	826.98±93.84	
		Nötr	S+	737.11±89.10	<i>A.D.</i>
			S-	798.82±106.38	

A: Sigara kullanma durumu, **B:** Resimlerin sunum düzeyi, **C:** Resimlerin duygusal değerliği, **D:** Kelime türü, * $p < 0.05$.

Sigara ilişkili ve sigara ilişkisiz kelime türlerinden alınan ortalama tepki zamanlarının grup içi (8 grup) karşılaştırılmasında ise ilişkili örneklem için t testi kullanılmış; toplam sekiz karşılaştırma için anlamlılık değeri düzeltilerek sonuçlar 0.01 anlamlılık düzeyine göre rapor edilmiştir. Eşik üstü sunum düzeyinde olumsuz resimler gösterilen sigara kullanıcılarında sigara ilişkili ve sigara ilişkisiz kelime türlerinden alınan ortalama tepki zamanlarının istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığı ($t_{(18)} = 4.89$, $p < 0.05$); eşik üstü sunum düzeyinde olumsuz resimler gösterilen sigara kullanıcılarında sigara ilişkili kelime türünden alınan ortalama tepki zamanlarının ($Ort_{ilişkili} = 865.99$, $SS_{ilişkili} = 83.18$) sigara ilişkisiz kelime türünden alınan ortalama tepki zamanlarına ($Ort_{ilişkisiz} = 816.24$, $SS_{ilişkisiz} = 91.90$) oranla anlamlı olarak daha

yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer bütün karşılaştırmaların ise istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur; *t*-testi sonuçları Tablo 31’de verilmiştir.

Tablo 31. Kelime Türlerinden Alınan Ortalama Tepki Zamanlarının *t*-testi Sonuçları

Grup	Kelime Türü	n	Ortalama	Standart Hata	sd	<i>t</i>	<i>p</i>
1.	S. İlişkili	20	782.42	58.45	19	1.01	.32
(S-, EA, NEG)	S. İlişkisiz	20	765.89	92.15			
2.	S. İlişkili	17	804.26	126.41	16	-.22	.83
(S-, EA, NTR)	S. İlişkisiz	17	808.83	89.57			
3.	S. İlişkili	20	826.98	93.84	19	.47	.64
(S-, EÜ, NEG)	S. İlişkisiz	20	821.73	98.02			
4.	S. İlişkili	18	798.82	106.38	17	-.16	.88
(S-, EÜ, NTR)	S. İlişkisiz	18	800.86	101.60			
5.	S. İlişkili	19	794.65	90.85	18	.38	.71
(S+, EA, NEG)	S. İlişkisiz	19	788.28	92.88			
6.	S. İlişkili	20	848.46	66.69	19	1.76	.09
(S+, EA, NTR)	S. İlişkisiz	20	827.88	90.80			
7.	S. İlişkili	19	865.99	83.18	18	4.89	.00**
(S+, EÜ, NEG)	S. İlişkisiz	19	816.24	91.90			
8.	S. İlişkili	20	737.11	89.10	19	-.57	.58
(S+, EÜ, NTR)	S. İlişkisiz	20	748.05	108.38			

***p* < 0.01.

3.5. EŞİK ALTI SUNUM DÜZEYİ DEĞİŞİMLEME KONTROLÜ ÇALIŞMASINA İLİŞKİN BULGULAR

NST sonrasında, resimleri eşik altı sunum düzeyi koşulunda gören katılımcıların (76 kişi), 20 ms süre ile sunulan hazırlayıcılara yönelik farkındalıklarını belirlemek amacıyla değişimleme kontrolü çalışması uygulanmıştır. Bu noktada, sırasıyla öznel ve nesnel ölçüm yöntemlerine başvurulmuştur. Öznel ölçümde, resimleri eşik altı sunum düzeyi koşulunda gören katılımcılara deney sırasında dikkatlerini çeken olağandışı bir şey olup olmadığı sorulmuştur. Hazırlayıcılara ilişkin bir farkındalık belirten ve hazırlayıcıları doğru şekilde betimleyen kişilerin verisi çalışmaya dâhil edilmemiştir. Nesnel ölçümde ise, bu katılımcılara 20 denemelik bir tanıma görevi sunulmuştur. Burada, doğru ve yanlış cevaplara ilişkin ki-kare dağılımı incelendiğinde, 14'ün üzerinde doğru cevap verilmesinin verilen tepkilerin hazırlayıcı uyarılarla yaşantılardan bağımsız olmadığı ve katılımcıların hazırlayıcılara yönelik farkındalık sahibi olduğu şeklinde kabul edilmiştir. Bu nedenle, alınan nesnel ölçümlerde 14'ün üzerinde doğru cevap veren kişilerin verileri çalışmanın analizlerine dâhil edilmemiştir.

Araştırmada, öznel ölçümde tüm katılımcılar sigara ilişkili/ilişkisiz kelimelerden önce gelen hazırlayıcıları doğru bir şekilde betimleyememişlerdir. Öte yandan, nesnel ölçümlerde 14'ün üzerinde doğru yanıt veren 17 katılımcının verisi, öznel ölçümlerde hazırlayıcıya ilişkin bir farkındalık bildirilmese de bu kişilerin verileri analizlere dâhil edilmemiştir.

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu çalışmanın temel amacı, öncelikli olarak dikkat yanlılığının değerlendirilmesinde kullanılan NST ile sigara kullanan ve kullanmayan kişilerin eşik altı veya eşik üstü uyaran sunum işlemleriyle deneysel olarak oluşturulmuş duygu durum farklılaşmasının NST performansı üzerindeki etkilerinin incelenmesidir. Bu noktadan hareketle, sigara kullanan ve kullanmayan katılımcıların eşik altı ve eşik üstü sunum düzeylerinde maruz kaldıkları olumsuz ve nötr duygusal değerliklere sahip olan hazırlayıcı uyaranlar sonucunda sigara ilişkili ve ilişkisiz kelimelere verdikleri doğru tepki süresi ortalamalarında bir farklılaşma olup olmadığı değerlendirilmiştir. Bununla birlikte, sigara kullanan katılımcıların NST sonrasındaki sigara içme isteklerinin eşik altı veya eşik üstü sunum düzeylerinde olumsuz veya nötr duygusal değerliklere sahip hazırlayıcı uyaranlara maruz kalınmasına göre bir farklılaşmanın olup olmadığı sınıanmıştır. Araştırma tek aşamada gerçekleştirilmiştir.

Tartışma bölümünde öncelikli olarak katılımcılardan elde edilen yaş ve BDÖ bulguları, sonrasında sigara kullanan katılımcıların günlük sigara tüketim miktarlarına ve bağımlılık düzeylerine ilişkin bulgular, ardından, PANAS Ön ve PANAS Son'dan elde edilen P FARK ve N FARK puanlarına ait bulgular, akabinde, NST uygulaması sonucunda elde edilen bulgular ve son olarak NST sonrası elde edilen sigara içme isteği hakkındaki bulgular değerlendirilecektir.

4.1. ARAŞTIRMA BULGULARININ ALANYAZIN BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1.1. Katılımcılardan Elde Edilen Yaş ve BDÖ Bulgularının Değerlendirilmesi

Katılımcıların yaşları, sigara kullanma durumuna (kullanan/kullanmayan) ve resimlerin duygusal değerliklerine (olumsuz/nötr) göre farklılaşmazken; resimlerin sunum düzeylerine (eşik altı/eşik üstü) göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Bu bağlamda, hazırlayıcı uyaranlara eşik altı sunum düzeyinde maruz kalan katılımcıların yaşları eşik

üstü sunum düzeyinde maruz kalan katılımcıların yaşlarından anlamlı olarak daha yüksektir. Sigara kullanma durumu ile resimlerin sunum düzeyi, sigara kullanma durumu ile resimlerin duygusal değeriği, resimlerin sunum düzeyi ile resimlerin duygusal değeriği, sigara kullanma durumu, resimlerin sunum düzeyi ve resimlerin duygusal değeriği ortak etkilerinin ise istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı bulunmuştur. Çalışma sonrasında yapılan ek araştırmalar sonucunda elde edilen ortalama tepki zamanlarının yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma göstermediği saptanmıştır. Bu noktadan hareketle, sunum düzeyinde saptanan yaş farklılığının tepki verme hızı ve bilişsel işleme süresi üzerinde etkisinin olmamasına bağlı olarak çalışmaya bu şekilde devam edilmiştir.

Katılımcıların BDÖ puanlarının resimlerin sunum düzeylerine (eşik altı/eşik üstü) ve resimlerin duygusal değeriğine (olumsuz/nötr) göre farklılaşmadığı; fakat sigara kullanma durumuna (kullanan/kullanmayan) göre farklılaştığı görülmüştür. Bu noktada, sigara kullanan katılımcıların BDÖ puanları kullanmayan katılımcıların BDÖ puanlarından daha yüksektir. Bununla birlikte, BDÖ puanları sigara kullanma durumu ile resimlerin sunum düzeyi, sigara kullanma durumu ile resimlerin duygusal değeriği, resimlerin sunum düzeyi ile resimlerin duygusal değeriği, sigara kullanma durumu, resimlerin sunum düzeyi ve resimlerin duygusal değeriği ortak etkilerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır.

Sunulan çalışmada sigara kullanan katılımcıların BDÖ puanlarının daha yüksek olduğu bulgusu, sigara kullanıcılarında depresif belirtilerin daha sık görülmesi bulgusu (Bradley ve ark., 2007; Spring ve ark., 2008) ile uyumludur. Sigara kullanan katılımcıların depresyona meyilli olma durumlarının kullanmayan katılımcılara göre daha yüksek olması sebebiyle, sunulan çalışmada Beck Depresyon Ölçeği puanları doğru tepki zaman ortalamaları, SİİÖ ve PANAS ölçümleri için karıştırıcı bir etkiye sebep olabileceğinden ilgili analizlerde eş değişim değişkeni olarak ele alınmıştır.

4.1.2. Sigara Kullanıcısı Katılımcılardan Elde Edilen FNBT ve Günlük Sigara Tüketim Miktarlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Sigara kullanan katılımcılardan elde edilen FNBT puanlarının resimlerin sunum düzeyi ve resimlerin duygusal değeriği değişkenlerinin ana etkilerine ve ortak etkisine göre

farklılaşmadığı bulunmuştur. Bir başka deyişle, mevcut çalışmadaki sigara kullanıcısı katılımcılar aynı sigara bağımlılık düzeyinde yer almaktadırlar.

Sigara kullanan katılımcıların günlük sigara tüketim miktarları resimlerin sunum düzeyi ve resimlerin duygusal değeri ana etkilerine göre farklılaşmamaktadır. Resimlerin sunum düzeyi ile resimlerin duygusal değeri ortak etkisi de manidar bir fark göstermemektedir. Bir başka deyişle, sunulan çalışmada sigara kullanan katılımcılar sigara bağımlılık düzeyleri açısından farklılaşmamaktadırlar. Ayrıca, katılımcıların sahip oldukları FNBT puan ortalamaları FNBT puanlarına göre yapılan bağımlılık sınıflaması ile değerlendirildiğinde, katılımcıların orta düzeyde bağımlılık grubuna dâhil oldukları tespit edilmiştir (Fagerstrom, Heatherton ve Kozlowski, 1990).

Sonuç olarak, orta düzeyde bağımlılık grubunda yer alan sigara kullanıcısı katılımcıların günlük sigara tüketim miktarları farklılaşmamakta ve böylece gruplar arası oluşan motivasyonel farklılıkların nikotin kaynaklı olduğu düşüncesi işlevselliğini tamamen olmasa da büyük oranda kaybetmektedir.

4.1.3. Katılımcılarından Elde Edilen P FARK ve N FARK Puanlarına İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Katılımcılardan elde edilen P FARK ve N FARK puanları duygu durum değişimi gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin kontrolü olarak kullanılmıştır. Sigara kullanan ve kullanmayan katılımcıların olumsuz duygusal değeri sahip resimlerden sonra P FARK puanlarındaki azalış ve aynı zamanda N FARK puanlarındaki artış duygu durum değişiminin resimlerin sunum düzeyinden bağımsız olarak gerçekleştirildiğini göstermektedir (bkz. Şekil 7). P FARK ve N FARK puanlarının birlikte kullanılması ve bunların zıt yönlerde değişmesi elde edilen sonuçların anlamlılığını pekiştirmektedir. Diğer taraftan, nötr duygusal değeri sahip resimlerden sonra katılımcıların P FARK ve N FARK puanları arasında anlamlı düzeyde bir farklılık meydana gelmemiştir (bkz. Şekil 7). Fakat bu durum resimlerin sunum düzeyinden bağımsız olarak gerçekleşmektedir. Sonuç olarak, resimlerin sunum düzeyi fark etmeksizin olumsuz resim gören katılımcılarda olumsuz duygu durum değişimi gerçekleştirilirken; nötr resim gören katılımcıların duygu durumlarında ise bir değişiklik gerçekleştirilememiştir.

Bununla birlikte, resimlerin duygusal değeri fark etmeksizin sigara kullanan katılımcılarda hem eşik altı hem de eşik üstü sunum düzeylerinde, sigara kullanmayan katılımcılarda ise yalnızca eşik üstü sunum düzeyinde P FARK puanları ile N FARK puanları arasında istenilen yönlerde olmak üzere (P FARK'ta azalış, N FARK'ta artış) anlamlı bir fark görülmektedir (bkz. Şekil 6). Sigara kullanmayan katılımcılar için eşik altı sunum düzeyinde duygu durum değişimlerinin gerçekleştirilmesinde başarısız olunmuştur.

Sigara kullanma durumu*resimlerin sunum düzeyi*resimlerin duygusal değeri*fark puanı türü ortak etkisi istatistiksel olarak anlamsız ($p > 0.05$) olduğundan, Şekil 6 ve Şekil 7'ye birlikte bakıldığında, sigara kullananlarda eşik altı ve eşik üstü sunum düzeylerinde P FARK ve N FARK puanlarında istenilen yönlerde bir fark olması (bkz Şekil 6), aynı zamanda sigara kullananlarda olumsuz duygusal değeriye sahip resimlerle birlikte P FARK ve N FARK puanlarında bir fark olur iken, nötr duygusal değeriye sahip resimlerden sonra anlamlı bir fark olmaması (bkz Şekil 7), sigara kullanan katılımcılarda olumsuz duygusal değeriye sahip resimlerden sonra olumsuz duygu durum değişimi gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Sigara kullanmayan katılımcılarda eşik altı sunum düzeyinde olumsuz duygu durum değişimi gerçekleştirilememesinin nedeni olarak olumsuz duygusal değeriye sahip uyarıların duygusal değerinin büyüklüğü ve sunum süresinin yetersizliği gösterilebilir (Mitchell ve Phillips, 2007). Ayrıca, olumsuz duygu durum oluşturmak için IAPS'den alınarak kullanılan resimlerin günlük hayatta sıklıkla oluşan stres etkenlerini kapsamakta yetersiz olabileceği düşüncesinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Almeida ve ark., 2002).

Sigara kullanmayan katılımcılarda eşik altı sunum düzeyinde olumsuz duygu durum değişimi gerçekleştirilemezken, sigara kullanan katılımcılarda eşik altı sunum düzeyinde olumsuz duygu durum değişimi gerçekleştirilmesinin nedeni olarak sigara kullanan katılımcıların depresyona daha meyilli olmaları (BDÖ puanlarının sigara kullanmayanlara göre daha yüksek olması), yani distres toleransının daha düşük olması öne sürülebilir. Böylelikle, olumsuz duygusal değeri düşük olan uyarıcılara kısa süre maruz kalırsa da, bu uyarıcılardan daha kolay bir şekilde etkilenilebileceği düşüncesi göz önüne alınmalıdır (Brown ve ark., 2005).

4.1.4. Katılımcıların Nikotin Stroop Testi'ndeki Performanslarıyla İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Eşik üstü sunum düzeyinde olumsuz duygu durum gerçekleştirilen sigara kullanıcısı katılımcıların sigara ilişkili kelimelere yönelik ortalama tepki süresi, sigara ilişkisiz kelimelere yönelik ortalama tepki süresinden daha uzundur (bkz. Şekil 9). Mevcut durum aynı koşullarda sigara kullanmayan katılımcılarda görülmemiştir (bkz. Şekil 8). Ayrıca, eşik üstü sunum düzeyinde olumsuz duygu durum gerçekleştirilen sigara kullanıcısı katılımcıların sigara ilişkili kelimelere verdikleri tepki süresi ortalamaları, nötr duygu duruma sahip sigara kullanıcısı katılımcılara oranla daha yüksektir (bkz. Şekil 9). Bu bilgiler, sigara kullanıcılarının farkında oldukları koşullarda edindikleri olumsuz duygu durumla birlikte sigara ilişkili kelimelerin bu grupta dikkat yanlılığı oluşturduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, anksiyete hassasiyetinin yüksek olması, dikkatin tehdit içerikli bir uyarıcının bulunduğu bölgeye hızlı bir şekilde yönlendirilip takılı kalmasını (attentional engagement) kolaylaştırdığı ve dikkatin bu uyarıcıdan başka bir uyarıcıya yönlendirilmesini yavaşlattığı düşüncesi olası bir açıklama olarak öne sürülebilir (akt., Hirsch, MacLeod, Mathews, Sandher, Siyani ve Hayes, 2011). Bununla birlikte, olumsuz duygu duruma bağlı olarak oluşan duygu durum-ilişkili düşünmeye aktarılan bilişsel kaynaklar nedeniyle kapasitede yüklenme meydana gelmiş ve böylelikle bilişsel kaynakların görev-ilişkili durumlara yönlendirilmesinin kısıtlanmış olabileceği söylenebilir (Mackie ve Worth, 1989; Seibert ve Ellis, 1991). Bahsedilen durumlar, olumsuz duygu duruma sahip sigara kullanıcısı katılımcıların sigara ilişkili kelimelere verdikleri tepki zamanı ortalamalarındaki artışın kaynağının belirlenmesinde açıklayıcı roller üstlenebilirler. Fakat sigara ilişkili uyarıcılara yönelik gerçekleşen dikkat yanlılığının nedenleri halen belirsizliğini korumaktadır.

Araştırma soruları kapsamında, eşik altı sunum düzeyi ile olumsuz duygu durum değişimlemesi gerçekleştirilen sigara kullanıcısı katılımcıların sigara-ilişkili/ilişkisiz kelime türüne yönelik tepki zamanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu durumda, sigara kullanıcısı katılımcıların neden eşik altı sunum düzeyinde bu şekilde bir örüntü sergiledikleri üzerinde durulması gerekmektedir. Tehdit teşkil eden uyarıcılara (threat-related stimuli) tepki verme bilinç ve bilinçdışı düzeylerde farklılaşmaktadır. Bilinçdışı işleme amigdalanın yalnızca bazolateral alt bölgesini aktive ederken, bilinç düzeyindeki işlemede ise yalnızca dorsal amigdala bölgesinde

bir aktivasyon olmaktadır. Farkında olunan uyarıcı ile dorsal amigdalanın aktivasyonu katılımcılardan ve anksiyetenin özelliğinden bağımsız olarak gerçekleşmektedir. Fakat farkında olunmayan uyarıcı sonucunda bazolateral amigdalanın aktivasyonu ve katılımcıların tepki zamanları anksiyete niteliğindeki bireysel farklılıklara göre değişmektedir (Etkin ve ark., 2004). Farkında olunulduğu koşulda tehdit seviyesinin yüksek bir seviyede değerlendirilmesi, amaca bağlılık sisteminin (goal engagement system) mevcut amacı sekteye uğratıp bireyin öncelikli amacını anksiyeteyi azaltma olarak değiştirmesiyle sonuçlanmaktadır (Van Bockstaele ve ark., 2014). Maoz, Abend, Fox, Pine ve Bar-Haim (2013), eşik altı sunum düzeyinde dikkat yanlılığı değişikliğiyle (attentional bias modification) ilişkili görevlerde anksiyeteyi azaltmanın öncelikli görev haline getirilip mevcut görevin aksatıldığı durumu bulmakta başarısız olmuşlardır. Bu verilerden yola çıkarak, sigara kullanıcılarının farkında olmadıkları koşullarda olumsuz nitelikteki uyarıcılara maruz kalmaları, mevcut görevin (Nikotin Stroop görevi) akışında, farkında oldukları koşuldaki kadar bir aksamaya neden olmamıştır.

Sonuç olarak, olumsuz duygusal değeriğe sahip uyaranları eşik üstü sunum düzeyinde gören sigara kullanıcılarında sigara-ilişkili kelimelere yönelik dikkat yanlılığı oluşmuş ve tepki zamanı ortalamalarında bir artış gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, farkında olmadıkları koşullarda gördükleri olumsuz duygusal değeriğe sahip resimler ile birlikte sigara-ilişkili kelimelere yönelik dikkat yanlılığı sergilememişlerdir.

4.1.5. Sigara Kullanan Katılımcıların Nikotin Stroop Testi Sonrasında Sigara İçme İsteklerinde Oluşan Farklılaşmalara İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Bu bölümde, araştırma sorularında da mevcut olan, sigara kullanan katılımcıların resimlerin sunum düzeyi ve resimlerin duygusal değeriği bağımsız değişkenlerinin göz önüne alındığı koşullarda sigara ilişkili kelimelerle karşılaşmaları sonucunda sigara içme isteklerinde gerçekleşen farklılaşmaya değinilecektir.

Bu bağlamda, sigara kullanıcılarının SİÖ puanları olumsuz duygusal değeriğe sahip resimleri gördükleri koşulda, nötr duygusal değeriğe sahip resimleri gördükleri koşula göre daha yüksektir. Bu artışın eşik altı sunum düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlı olduğu; eşik üstü sunum düzeyinde ise istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı

bulunmuştur. Olumsuz duygusal değeriğe sahip hazırlayıcı uyanların eşik üstü sunum düzeyinde sunulması sigara kullanıcısı katılımcıların sigara içme isteklerinde bir değışiklik meydana getirmemiş olmasına rağmen, bu grubun % 47.4'ünün sigara içme isteğinde bir artış olduğu gözlenmiştir.

Olumsuz duygusal değeriğe sahip uyanların eşik altı sunum düzeyinde sunulmasıyla birlikte ortaya çıkan sigara içme isteğinde meydana gelen fark ise sigara kullanıcılarının farkında olmadıkları uyanlar sonucunda edindikleri olumsuz duygu durumun sigara içme isteğinde bir artış meydana getirdiği şeklinde yorumlanabilir. Sonuç olarak, bu koşullara tabii olan ancak sigara ilişkili kelimelere yönelik dikkat yanlılığı gözlenmeyen sigara kullanıcılarının sigara içme isteklerinde bir artış meydana gelmiştir. Bu bağlamda, Gilbert (1995), her sigara kullanıcısının olumsuz duygu durum edinmesiyle sigara içme isteğinin artmayacağını ve artarlarda ise aynı ölçüde artmayacağını öne sürmüştür. Ayrıca, duygu durum değışimlemesiyle ilişkili bireysel birçok karakteristik; bırakma kaynaklı rahatsızlık (withdrawal discomfort), nüksetme riski ya da sigara içmeye yönelik duygusal tepkiler ile ilişkilidir ve bu karakteristikler olumsuz duygu durum ile artan sigara içme davranışına yatkınlığı tanımlayabilir (Perkins ve ark., 2010). Farkında olmadıkları uyanlar sonucunda edindikleri olumsuz duygu durum ile birlikte sigara içme isteklerinde bir artış meydana gelen sigara kullanıcılarında böylesi bir örüntünün sergilenmesi, yukarıda bahsedilen bırakma kaynaklı rahatsızlık, nüksetme riski ya da sigara içmeye yönelik duygusal tepkilerle ilişkili bireysel karakteristiklerdeki farklılıklardan kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca, anksiyetenin azaltılmasının öncelikli görev haline gelmesi ve mevcut koşullarda sigara kullanımının en uygun yol olması bu katılımcıların sigara içme isteklerinde meydana gelen artışı açıklayabilmektedir (Maoz ve ark., 2013).

Diğer taraftan, sigara kullanıcılarının farkında oldukları uyanlar sonucunda edindikleri olumsuz duygu durum sonrasında sigara içme isteklerinde anlamlı bir değışme meydana gelmemiştir. Hazırlayıcıların farkında oldukları koşullarda olumsuz duygu durum edinen sigara kullanıcılarının sigara ilişkili kelimelere yönelik tepki zamanı ortalamalarında, sigara ilişkisiz kelimelerle karşılaştırıldığı durumda, anlamlı bir fark olmasına rağmen, sigara içme isteklerinde istatistiksel açıdan anlamlı olmayan % 47.4'lük bir artış görülmektedir. Sigara ilişkili uyanlara dikkat yanlılığı gösteren

sigara kullanıcısı katılımcıların deneysel görev sonrasında sigara içme isteklerinde bir artış sergilenmediğine ilişkin istatistiksel açıdan anlamlı olmayan bu farklılık, alanyazındaki bazı bulgularla da desteklenmektedir (Domier ve ark., 2007; Field ve ark., 2009).

4.2. SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER

Katılımcılar seçkisiz olarak düzenli bir şekilde listelenip mevcut çalışmaya dâhil edilmişlerdir. Her ne kadar katılımcılar seçkisiz olarak deneysel koşullara atanmış olsalar da, katılımcıların yaşlarının eşik altı ve eşik üstü sunum düzeylerinde normal dağılmadığı görülmüştür. Bu durum araştırmanın sınırlılıkları içerisinde gösterilebilir.

Çalışmada duygu durum değişimlemesi gerçekleştirmek için duygusal değeriğe sahip hazırlayıcı uyarıcılar (resim) kullanılmıştır, fakat sigara kullanmayan katılımcılarda eşik altı sunum düzeyi için olumsuz duygu durum değişimlemesi gerçekleştirilememiştir. Bu bakımdan da, gelecekteki çalışmalarda eşik altı sunum düzeyi ile daha etkili bir duygu durum değişimlenmesinin çok düzeyli değişkenlerin hassas etkilerinin daha kapsamlı bir şekilde açıklanmasına olanak sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, çalışmada kullanılan hazırlayıcıların sayısının sigara-ilişkili ve -ilişkisiz kelime sayısı ile birlikte arttırılarak (her bir bloktaki resim sayısı > 12) sunulmasının etkin bir şekilde duygu durum değişimlenmesine olanak sağlayacağı varsayılmaktadır. Ayrıca, kullanılacak olan resimlerin günlük stres etkenlerini en iyi şekilde yansıtabilmesine dikkat edilmelidir.

Eşik üstü sunum düzeyi ile olumsuz duygu durum gerçekleştirilmiş sigara kullanıcısı katılımcılarda sigara ilişkili kelimelere yönelik dikkat yanlılığı meydana gelmesine karşın; eşik altı sunum düzeyi ile olumsuz duygu durum gerçekleştirilen sigara kullanıcısı katılımcıların sigara ilişkili ve ilişkisiz kelimelere verilen tepki zamanları arasında bir farkın bulunmasında başarısız olunması mevcut araştırmanın önemli bir sınırlılığıdır. Kullanılan görevin farkın saptanmasında yetersiz kalması, söz konusu farkın bulunamamasına bir neden olarak gösterilebilir. Bu sınırlılığın giderilmesi adına, sunulan çalışmanın tekrarı niteliğindeki gelecek çalışmalar için uygun görevlerin (engagement speed gibi) veya ölçümlerin (göz izleme gibi) kullanılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte, orta düzey bağımlılık grubunda yer alan

sigara kullanıcısı katılımcıların bağımlılık düzeylerinin bu etkiyi yakalamakta yetersiz olabileceği de düşünülmekte ve gelecek çalışmaların daha yüksek bağımlılık grubunda yer alan sigara kullanıcıları ile birlikte yürütülmesinin bu sınırlılığın giderilmesinde etkili olacağı varsayılmaktadır.

4.3. SONUÇ

Mevcut çalışmada; katılımcıların NST performanslarının, sigara kullanma durumu (kullanan/kullanmayan), hazırlayıcı resimlerin duygusal değeri (olumsuz/nötr) ve hazırlayıcı resimlerin sunum düzeyi (eşik altı/eşik üstü) değişkenlerinden nasıl etkilendiği ve sigara kullanıcısı katılımcıların NST sonrasında sigara içme isteklerinde hazırlayıcı resimlerin duygusal değeri ve hazırlayıcı resimlerin sunum düzeyi değişkenlerinin rolü incelenmiştir. Bu bağlamda, sigara kullanmayan katılımcıların NST performansları hazırlayıcı resimlerin duygusal değerlerine ve sunum düzeylerine bağlı olarak değişmemiştir. Öte yandan, olumsuz duygusal değere sahip resimleri eşik üstü sunum düzeyinde gören sigara kullanıcısı katılımcılarda sigara ilişkili kelimelere yönelik ortalama tepki zamanlarında bir artış gözlenmiştir. Başka bir deyişle, olumsuz duygu duruma sahip sigara kullanıcıları sigara ilişkili kelimelere yönelik dikkat yanlılığı sergilemişlerdir. Diğer taraftan, olumsuz duygusal değere sahip resimlere eşik altı sunum düzeyinde maruz kalan sigara kullanıcılarının sigara ilişkili/ilişkisiz kelimelere yönelik ortalama tepki zamanlarında bir farklılık bulunmamıştır. Bir başka deyişle, sigara kullanıcıları farkında olmadan edindikleri olumsuz duygu durumu birlikte sigara ilişkili kelimelere yönelik dikkat yanlılığı sergilememişlerdir.

Olumsuz duygusal değere sahip hazırlayıcı uyarılara eşik üstü sunum düzeyinde maruz kalan sigara kullanıcısı katılımcıların sigara içme isteklerinde bir farklılaşma görülmezken; olumsuz duygusal değere sahip hazırlayıcı uyarılara eşik altı sunum düzeyinde maruz kalan sigara kullanıcısı katılımcıların sigara içme isteklerinde bir artış olduğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Almeida, D. M. ve Kessler, R. C. (1998). Everyday stressors and gender differences in daily distress. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 670-680.
- Almeida, D. M., Wethington, E. ve Kessler, R. C. (2002). The daily inventory of stressful events an interview-based approach for measuring daily stressors. *Assessment*, 9, 41-55.
- Arıkan, B. E. (2012). *Duygusal yük taşıyan uyarıcıların tanınmasında uyarılmışlık ve öncelikli birleştirme süreçlerinin karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aronson, K. R., Almeida, D. M., Stawski, R. S., Klein, L. C. ve Kozlowski, L. T. (2008). Smoking is associated with worse mood on stressful days: Results from a national diary study. *Annals of Behavioral Medicine*, 36, 259-269.
- Baddeley, A. (1992). Working memory. *Science*, 255, 556-559.
- Baddeley, A. (2003). Working memory: Looking back and looking forward. *Nature Reviews Neuroscience*, 4, 829-839.
- Baker, T. B., Brandon, T. H. ve Chassin, L. (2004). Motivational influences on cigarette smoking. *Annual Review of Psychology*, 55, 463-491.
- Baker, T. B., Piper, M. E., McCarthy, D. E., Majeskie, M. R. ve Fiore, M. C. (2004). Addiction motivation reformulated: An affective processing model of negative reinforcement. *Psychological Review*, 1, 33-51.
- Baran, Z. (2011). *Genç, sağlıklı, yaşlı ve alzheimer tipi demanslı grupların duygusal bellek performansları açısından karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Beck, A. T., Ward, C. ve Mendelson, M. (1961). Beck Depression Inventory (BDI). *Archives General Psychiatry*, 4, 561-571.
- Becker, M. W. ve Leininger, M. (2011). Attentional selection is biased toward mood-congruent stimuli. *Emotion*, 11, 1248-1257.

- Bilir, N., Çakır, B., Dağlı, E., Ergüder, T. ve Önder, Z. (2009). Tobacco control in Turkey. *World Health Organization (WHO) Europe*, 43-45.
- Birch, J. ve McKeever, L. M. (1993). Survey of the accuracy of new pseudoisochromatic plates. *Ophthalmic and Physiological Optics*, 13, 35-40.
- Bless, H., Bohner, G., Schwarz, N. ve Strack, F. (1990). Mood and persuasion a cognitive response analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 16, 331-345.
- Bohner, G., Chaiken, S. ve Hunyadi, P. (1994). The role of mood and message ambiguity in the interplay of heuristic and systematic processing. *European Journal of Social Psychology*, 24, 207-221.
- Bolte, A., Goschke, T. ve Kuhl, J. (2003). Emotion and intuition: Effects of positive mood and negative mood on implicit judgments of semantic coherence. *Psychological Science*, 14, 416-421.
- Bower, G. (1981). Mood and memory, *American Psychologist*, 36, 129-148.
- Bradley, B. P., Garner, M., Hudson, L. ve Mogg, K. (2007). Influence of negative affect on selective attention to smoking-related cues and urge to smoke in cigarette smokers. *Behavioural Pharmacology*, 18, 255-263.
- Bradley, B. P., Mogg, K., Wright, T. ve Field, M. (2003). Attentional bias in drug dependence: Vigilance for cigarette-related cues in smokers. *Psychology of Addictive Behaviors*, 17, 66-72.
- Bradley, M. M., Codispoti, M., Cuthbert, B. N. ve Lang, P. J. (2001). Emotion and motivation I: Defensive and appetitive reactions in picture processing. *Emotion*, 1, 276-298.
- Brandon, T. H. (1994). Negative affect as motivation to smoke. *Current Directions in Psychological Science*, 3, 33-37.

- Brandon, T. H. ve Baker, T. B. (1991). The Smoking Consequences Questionnaire: The subjective expected utility of smoking in college students. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 3, 484-491.
- Britt, D. M., Cohen, L. M., Collins Jr, F. L. ve Cohen, M. L. (2001). Cigarette smoking and chewing gum: Response to a laboratory-induced stressor. *Health Psychology*, 20, 361-368.
- Brown, R. A., Lejuez, C. W., Kahler, C. W., Strong, D. R. ve Zvolensky, M. J. (2005). Distress tolerance and early smoking lapse. *Clinical Psychology Review*, 25, 713-733.
- Carpenter, K. M., Martinez, D., Vadhan, N. P., Barnes-Holmes, D. ve Nunes, E. V. (2012). Measures of attentional bias and relational responding are associated with behavioral treatment outcome for cocaine dependence. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 38, 146-154.
- Carter, B. L. ve Tiffany, S. T. (1999). Meta-analysis of cue-reactivity in addiction research. *Addiction*, 94, 327-340.
- Carter, B. L. ve Tiffany, S. T. (2001). The cue-availability paradigm: The effects of cigarette availability on cue reactivity in smokers. *Experimental and Clinical Psychopharmacology*, 9, 183-190.
- Clark, D. M. (1983). On the induction of depressed mood in the laboratory: Evaluation and comparison of the Velten and musical procedures. *Advances in Behaviour Research and Therapy*, 5, 27-49.
- Clark, L., Iversen, S. D. ve Goodwin, G. M. (2001). The influence of positive and negative mood states on risk taking, verbal fluency, and salivary cortisol. *Journal of Affective Disorders*, 63, 179-187.
- Conklin, C. A. ve Perkins, K. A. (2005). Subjective and reinforcing effects of smoking during negative mood induction. *Journal of Abnormal Psychology*, 114, 153-164.

- Cox, M. W., Fadardi, S. J. ve Pothos, M. E. (2006). The addiction–stroop test: Theoretical considerations and procedural recommendations. *Psychological Bulletin*, 3, 443-476.
- Cox, W. M., Hogan, L. M., Kristian, M. R. ve Race, J. H. (2002). Alcohol attentional bias as a predictor of alcohol abusers' treatment outcome. *Drug and Alcohol Dependence*, 68, 237-243.
- Domier, P. C. (2008). *Cognitive performance of cigarette smokers on a smoking stroop task: The influence of abstinence and acute smoking*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Claremont Graduate University, California.
- Domier, P. C., Monterosso, J. R., Brody, A. L., Simon, S. L., Mendrok, A., Olmstead, R. ... London, E. D. (2007). Effects of cigarette smoking and abstinence on Stroop task performance. *Psychopharmacology*, 195, 1-9.
- Dreisbach, G. ve Goschke, T. (2004). How positive affect modulates cognitive control: Reduced perseveration at the cost of increased distractibility. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 30, 343-353.
- Ehrman, R. N., Robbins, S. J., Bromwell, M. A., Lankford, M. E., Monterosso, J. R. ve O'Brien, C. P. (2002). Comparing attentional bias to smoking cues in current smokers, former smokers, and non-smokers using a dot-probe task. *Drug and Alcohol Dependence*, 67, 185-191.
- Etkin, A., Klemenhagen, K. C., Dudman, J. T., Rogan, M. T., Hen, R., Kandel, E. R. ve Hirsch, J. (2004). Individual differences in trait anxiety predict the response of the basolateral amygdala to unconsciously processed fearful faces. *Neuron*, 44, 1043-1055.
- Etzel, J. A., Johnsen, E. L., Dickerson, J., Tranel, D. ve Adolphs, R. (2006). Cardiovascular and respiratory responses during musical mood induction. *International Journal of Psychophysiology*, 61, 57-69.
- Fagerstrom, K. O., Heatherton, T. F. ve Kozlowski, L. T. (1990). Nicotine addiction and its assessment. *Ear Nose Throat Journal*, 69, 763-765.

- Feldtkeller, B., Weinstein, A., Cox, W. M. ve Nutt, D. (2001). Effects of contextual priming on reactions to craving and withdrawal stimuli in alcohol-dependent participants. *Experimental and Clinical Psychopharmacology*, 9, 343-351.
- Field, M. ve Cox, W. M. (2008). Attentional bias in addictive behaviors: A review of its development, causes, and consequences. *Drug and Alcohol Dependence*, 97, 1-20.
- Field, M., Munafò, M. R. ve Franken, I. H. (2009). A meta-analytic investigation of the relationship between attentional bias and subjective craving in substance abuse. *Psychological Bulletin*, 135, 589–607.
- Field, M., Rush, M., Cole, J. ve Goudie, A. (2007). The smoking Stroop and delay discounting in smokers: Effects of environmental smoking cues. *Journal of Psychopharmacology*, 21, 603–610.
- Flexas, A., Rosselló, J., Christensen, J. F., Nadal, M., La Rosa, A. O. ve Munar, E. (2013). Affective priming using facial expressions modulates liking for abstract art. *Public Library of Science One*, 8, 1-6.
- Franken, I. H. (2003). Drug craving and addiction: Integrating psychological and neuropsychopharmacological approaches. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry*, 27, 563-579.
- Fredrickson, B. L. ve Branigan, C. (2005). Positive emotions broaden the scope of attention and thought-action repertoires. *Cognition and Emotion*, 19, 313–332.
- Fucito, L. M. ve Juliano, L. M. (2009). Depression Moderates Smoking Behavior in Response to a Sad Mood Induction. *Psychology of Addictive Behaviors*, 23, 546–551.
- Gallinat, J., Meisenzahl, E., Jacobsen, L. K., Kalus, P., Bierbrauer, J., Kienast, T. ... Staedtgen, M. (2006). Smoking and structural brain deficits: A volumetric MR investigation. *European Journal of Neuroscience*, 24, 1744-1750.
- Gehricke, J. G., Loughlin, S. E., Whalen, C. K., Potkin, S. G., Fallon, J. H., Jamner, L. D. ... Leslie, F. M. (2007). Smoking to self-medicate attentional and emotional dysfunctions. *Nicotine & Tobacco Research*, 9, S523-S536.

- Gençöz, T. (2000). Positive and Negative Affect Schedule: A study of validity and reliability. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15, 19-28.
- Gilbert, D. G. (1995). *Smoking: Individual Differences, Psychopathology, and Emotion*. London: Taylor & Francis.
- Gilbert, D. G., Robinson, J. H., Chamberlin, C. L. ve Spielberger, C. D. (1989). Effects of smoking/nicotine on anxiety, heart rate, and lateralization of EEG during a stressful movie. *Psychophysiology*, 26, 311-320.
- Gulan, T. ve Valerjev, P. (2010). Semantic and related types of priming as a context in word recognition. *Review of Psychology*, 17, 53-58.
- Heatherton, T. F., Kozlowski, L. T., Frecker, R. C. ve Fagerström, K. O. (1991). The Fagerström Test for Nicotine Dependence: A Revision of The Fagerstrom Tolerance Questionnaire. *British Journal of Addiction*, 86, 1119-1127.
- Heishman, S. J., Kleykamp, B. A. ve Singleton, E. G. (2010). Meta-Analysis of the acute effects on nicotine and smoking on human performance. *Psychopharmacology*, 210, 453-469.
- Herbert, M., Foulds, J. ve Fife-Schaw, C. (2001). No effect of cigarette smoking on attention or mood in non-deprived smokers. *Addiction*, 96, 1349-1356.
- Hirsch, C. R., MacLeod, C., Mathews, A., Sandher, O., Siyani, A. ve Hayes, S. (2011). The contribution of attentional bias to worry: Distinguishing the roles of selective engagement and disengagement. *Journal of Anxiety Disorders*, 25, 272-277.
- Hisli, N. (1988). Beck Depresyon Envanteri'nin geçerliği üzerine bir çalışma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 6, 118-122.
- Hogarth, L., Dickinson, A. ve Duka, T. (2003). Discriminative stimuli that control instrumental tobacco-seeking by human smokers also command selective attention. *Psychopharmacology*, 168, 435-445.

- Isaac, L., Vrijssen, J. N., Eling, P., van Oostrom, I., Speckens, A. ve Becker, E. S. (2012). Verbal and facial-emotional Stroop tasks reveal specific attentional interferences in sad mood. *Brain and Behavior*, *2*, 74-83.
- Isen, A. M., Daubman, K. A. ve Nowicki, G. P. (1987). Positive affect facilitates creative problem solving. *Journal of Personality and Social Psychology*, *52*, 1122–1131.
- Jarvik, M. E., Caskey, N. H., Rose, J. E., Herskovic, J. E. ve Sadeghpour, M. (1989). Anxiolytic effects of smoking associated with four stressors. *Addictive Behaviors*, *14*, 379-386.
- Jones, B. C., Jones, B. T., Blundell, L. ve Bruce, G. (2002). Social users of alcohol and cannabis who detect substance-related changes in a change blindness paradigm report higher levels of use than those detecting substance-neutral changes. *Psychopharmacology*, *165*, 93-96.
- Jones, B. T., Jones, B. C., Smith, H. ve Copely, N. (2003). A flicker paradigm for inducing change blindness reveals alcohol and cannabis information processing biases in social users. *Addiction*, *98*, 235–244.
- Juliano, L. M. ve Brandon, T. H. (2002). Effects of nicotine dose, instructional set, and outcome expectancies on the subjective effects of smoking in the presence of a stressor. *Journal of Abnormal Psychology*, *111*, 88–97.
- Kassel, J. D., Stroud, L. R. ve Paronis, C. A. (2003). Smoking, stress, and negative affect: Correlation, causation, and context across stages of smoking. *Psychological Bulletin*, *129*, 270-304.
- Kassel, J. D. ve Unrod, M. (2000). Smoking, anxiety, and attention: Support for the role of nicotine in attentionally mediated anxiolysis. *Journal of Abnormal Psychology*, *109*, 161-166.
- Kenealy, P. M. (1986). The Velten mood induction procedure: A methodological review. *Motivation and Emotion*, *10*, 315-335.

- Kısacık, E. (2012). *Sigara kullanan ve kullanmayan genç, yetişkin ve yaşlılarda dikkat yanlılığı*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Knudsen, E. I. (2007). Fundamental components of attention. *Annual Review of Neuroscience*, 30, 57-78.
- Laberg, J. C. (1986). Alcohol and expectancy: Subjective, psychophysiological and behavioral responses to alcohol stimuli in severely, moderately and non-dependent drinkers. *British Journal of Addiction*, 81, 797-808.
- Lawrence, N. S., Ross, T. J. ve Stein, E. A. (2002). Cognitive mechanisms of nicotine on visual attention. *Neuron*, 36, 539-548.
- Levin, E. D., McClernon, F. J. ve Rezvani, A. H. (2006). Nicotinic effects on cognitive function: Behavioral characterization, pharmacological specification, and anatomic localization. *Psychopharmacology*, 184, 523-539.
- Luijten, M., Veltman, D. J., van den Brink, W., Hester, R., Field, M., Smits, M. ve Franken, I. H. A. (2011). Neurobiological substrate of smoking-related attentional bias. *NeuroImage*, 54, 2374-2381.
- Lujic, C., Reuter, M. ve Netter, P. (2005). Psychobiological theories of smoking and smoking motivation. *European Psychologist*, 10, 1-24.
- Mackie, D. M. ve Worth, L. T. (1989). Processing deficits and the mediation of positive affect in persuasion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 27-40.
- MacLeod, C. M. ve MacDonald, P. A. (2000). Interdimensional interference in the Stroop effect: Uncovering the cognitive and neural anatomy of attention. *Trends in Cognitive Sciences*, 4, 383-391.
- Maoz, K., Abend, R., Fox, N. A., Pine, D. S. ve Bar-Haim, Y. (2013). Subliminal attention bias modification training in socially anxious individuals. *Frontiers in Human Neuroscience*, 7, 389-401.

- Marissen, M. A., Franken, I. H., Waters, A. J., Blanken, P., van den Brink, W. ve Hendriks, V. M. (2006). Attentional bias predicts heroin relapse following treatment. *Addiction*, *101*, 1306-1312.
- McClernon, F. J. ve Gilbert, D. G. (2004). Human functional neuroimaging in nicotine and tobacco research: Basics, background, and beyond. *Nicotine & Tobacco Research*, *6*, 941-959.
- Miller, E. K. ve Cohen, J. D. (2001). An integrative theory of prefrontal cortex function. *Annual Review of Neuroscience*, *24*, 167-202.
- Miller, P. M. (2013). *Principles of Addiction: Comprehensive Addictive Behaviors and Disorders* (s. 435). Londra: Academic Press, Elseiver.
- Mitchell, R. L. ve Phillips, L. H. (2007). The psychological, neurochemical and functional neuroanatomical mediators of the effects of positive and negative mood on executive functions. *Neuropsychologia*, *45*, 617-629.
- Mogg, K. ve Bradley, B. P. (2002). Selective orienting of attention to masked threat faces in social anxiety. *Behaviour Research and Therapy*, *40*, 1403-1414.
- Murphy, S. T. ve Zajonc, R. B. (1993). Affect, cognition, and awareness: Affective priming with optimal and suboptimal stimulus exposures. *Journal of Personality & Social Psychology*, *64*, 723-739.
- Newberg, A., Lerman, C., Wintering, N., Ploessl, K. ve Mozley, P. D. (2007). Dopamine transporter binding in smokers and nonsmokers. *Clinical Nuclear Medicine*, *32*, 452-455.
- Niaura, R. S., Rohsenow, D. J., Binkoff, J. A., Monti, P. M., Pedraza, M. ve Abrams, D. B. (1988). Relevance of cue reactivity to understanding alcohol and smoking relapse. *Journal of Abnormal Psychology*, *97*, 133-152.
- Oaksford, M., Morris, F., Grainger, B. ve Williams, J. M. G. (1996). Mood, reasoning, and central executive processes. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, *22*, 477-493.

- Öztürk, G. (2014). *Eşik altı ve eşik üstü sunum düzeyi ile hazırlayıcı ve hedef uyaranlar arasındaki süre değişimlemesinin duygusal hazırlama üzerindeki etkileri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Park, J. ve Banaji, M. R. (2000). Mood and heuristics: The influence of happy and sad states on sensitivity and bias in stereotyping. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 1005-1023.
- Parrott, A. C. (1995). Stress modulation over the day in cigarette smokers. *Addiction*, 90, 233-244.
- Perkins, K. A., Giedgowd, G. E., Karelitz, J. L., Conklin, C. A. ve Lerman, C. (2012). Smoking in response to negative mood in men versus women as a function of distress tolerance. *Nicotine & Tobacco Research*, 14, 1418-1425.
- Perkins, K. A. ve Grobe, J. E. (1992). Increased desire to smoke during acute stress. *British Journal of Addiction*, 87, 1037-1040.
- Perkins, K. A., Karelitz, J. L., Conklin, C. A., Sayette, M. A. ve Giedgowd, G. E. (2010). Acute negative affect relief from smoking depends on the affect measure and situation, but not on nicotine. *Biological Psychiatry*, 67, 707-714.
- Perkins, K. A., Karelitz, J. L., Giedgowd, G. E. ve Conklin, C. A. (2013). Negative mood effects on craving to smoke in women versus men. *Addictive Behaviors*, 38, 1527-1531.
- Phillips, L. H., Bull, R., Adams, E. ve Fraser, L. (2002). Positive mood and executive function: Evidence from Stroop and fluency tasks. *Emotion*, 2, 12-22.
- Phillips, L. H., Smith, L. ve Gilhooly, K. J. (2002). The effects of adult aging and induced positive and negative mood on planning. *Emotion*, 2, 263-272.
- Phillips, R., Kavanagh, D. J., May, J. ve Andrade, J. (2004). Cognitive effects of cigarette deprivation and quit status. *Manuscript submitted for publication*.

- Piper, M. E., Piasecki, T. M., Federman, E. B., Bolt, D. M., Smith, S. S., Fiore, M. C. ve Baker, T. B. (2004). A multiple motives approach to tobacco dependence: The Wisconsin Inventory of Smoking Dependence Motives (WISDM-68). *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 72*, 139-154.
- Pomerleau, C. S. ve Pomerleau, O. F. (1987). The effects of a psychological stressor on cigarette smoking and subsequent behavioral and physiological responses. *Psychophysiology, 24*, 278–285.
- Pothos, E. M. ve Cox, W. M. (2002). Cognitive bias for alcohol-related information in inferential processes. *Drug and Alcohol Dependence, 66*, 235–241.
- Ratcliff, R. (1993). Methods for dealing with reaction time outliers. *Psychological Bulletin, 114*, 510-532.
- Repetti, R. L. (1993). Short-term effects of occupational stressors on daily mood and health complaints. *Health Psychology, 12*, 125-131.
- Richell, R. A. ve Anderson, M. (2004). Reproducibility of negative mood induction: A self-referent plus musical mood induction procedure and a controllable/uncontrollable stress paradigm. *Journal of Psychopharmacology, 18*, 94-101.
- Robbins, S. J. ve Ehrman, R. N. (2004). The role of attentional bias in substance abuse. *Behavioral and Cognitive Neuroscience Reviews, 3*, 243-260.
- Robinson, T. E. ve Berridge, K. C. (1993). The neural basis of craving: An incentive-sensitization theory of addiction. *Brain Research Reviews, 18*, 247–291.
- Robinson, T. E. ve Berridge, K. C. (2001). Incentive-sensitization and addiction. *Addiction, 96*, 103–114.
- Robinson, T. E. ve Berridge, K. C. (2003). Addiction. *Annual Review of Psychology, 54*, 25–53.
- Rooke, S. E., Hine, D. W. ve Thorsteinsson, E. B. (2008). Implicit cognition and substance use: A meta-analysis. *Addictive Behaviors, 33*, 1314-1328.

- Rose, J. E. (2006). Nicotine and nonnicotine factors in cigarette addiction. *Psychopharmacology*, *184*, 274–285.
- Rose, J. E., Ananda, S. ve Jarvik, M. E. (1983). Cigarette smoking during anxiety-provoking and monotonous tasks. *Addictive Behaviors*, *8*, 353–359.
- Schacter, D. L., Chiu, C. Y. P. ve Ochsner, K. N. (1993). Implicit memory: A selective review. *Annual Reviews of Neuroscience*, *16*, 159-182.
- Schleicher, H. E., Harris, K. J., Catley, D. ve Nazir, N. (2009). The role of depression and negative affect regulation expectancies in tobacco smoking among college students. *Journal of American College Health*, *57*, 507–512.
- Schwarz, N. (1990). Feelings as information: Informational and motivational functions of affective states. In R. M. Sorrentino, & E. T. Higgins (Eds.), *Handbook of Motivation and Cognition: Foundations of Social Behaviour* (Vol. 2) (s. 527-561). New York: Guilford Press.
- Seibert, P. S. ve Ellis, H. C. (1991). Irrelevant thoughts, emotional mood states, and cognitive task performance. *Memory & Cognition*, *19*, 507-513.
- Shiffman, S. ve Waters, A. J. (2004). Negative affect and smoking lapses: A prospective analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *72*, 192–201.
- Skandrani-Marzouki, I. ve Marzouki, Y. (2010). Subliminal emotional priming and decision making in a simulated hiring situation. *Swiss Journal of Psychology*, *69*, 213–219.
- Solomon, R. L. ve Corbit, J. D. (1974). An opponent-process theory of motivation: I. temporal dynamics of affect. *Psychological Review*, *81*, 119-145.
- Spies, K., Hesse, F. ve Hummitzsch, C. (1996). Mood and capacity in Baddeley's model of human memory. *Zeitschrift für Psychologie*, *204*, 367–381.

- Spring, B., Cook, J. W., Appelhans, B., Maloney, A., Richmond, M., Vaughn, J. ... Hedeker, D. (2008). Nicotine effects on affective response in depression-prone smokers. *Psychopharmacology*, *196*, 461-471.
- Stacy, A. W. (1997). Memory activation and expectancy as prospective predictors of alcohol and marijuana use. *Journal of Abnormal Psychology*, *106*, 61-73.
- Styles, E. A. (2006). *The Psychology of Attention* (Second Edition). New York: Psychology Press.
- Swan, G. E. ve Lessov-Schlaggar, C. N. (2007). The effects of tobacco smoke and nicotine on cognition and the brain. *Neuropsychology Review*, *17*, 259–273.
- Tiffany, S. T. (1990). A cognitive model of drug urges and drug-use behavior: Role of automatic and nonautomatic processes. *Psychological Review*, *97*, 147-168.
- Tok, S., Koyuncu, M., Dural, S. ve Catikkas, F. (2010). Evaluation of International Affective Picture System (IAPS) ratings in an athlete population and its relations to personality. *Personality and Individual Differences*, *49*, 461-466.
- Uysal, M. A., Kadakal, F., Karida, C., Bayram, N. G., Uysal, Ö. ve Yılmaz, V. (2004). Fagerstrom test for nicotine dependence: Reliability in a Turkish sample and factor analysis. *Tüberküloz ve Toraks*, *52*, 115-121.
- Van Bockstaele, B., Verschuere, B., Tibboel, H., De Houwer, J., Crombez, G. ve Koster, E. H. (2014). A review of current evidence for the causal impact of attentional bias on fear and anxiety. *Psychological Bulletin*, *140*, 682-721.
- Velten, E. (1968). A laboratory task for induction of mood states. *Behaviour Research and Therapy*, *6*, 473-482.
- Vinci, C., Copeland, A. L. ve Carrigan, M. H. (2012). Exposure to negative affect cues and urge to smoke. *Experimental and Clinical Psychopharmacology*, *20*, 47-55.

- Waters, A. J., Carter, B. L., Robinson, J. D., Wetter, D. W., Lam, C. Y., Kerst, W. ve Cinciripini, P. M. (2009). Attentional bias is associated with incentive-related physiological and subjective measures. *Experimental and Clinical Psychopharmacology*, *17*, 247–257.
- Waters, A. J. ve Feyerabend, C. (2000). Determinants and effects of attentional bias in smokers. *Psychology of Addictive Behaviors*, *14*, 111-120.
- Waters, H. ve Green, M. W. (2003). A demonstration of attentional bias, using a novel dual task paradigm, towards clinically salient material in recovering alcohol abuse patients? *Psychological Medicine*, *33*, 491-498.
- Watson, D., Clark, L. A. ve Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, *54*, 1063-1070.
- Weinberger, A. H. ve McKee, S. A. (2012). Gender differences in smoking following an implicit mood induction. *Nicotine & Tobacco Research*, *14*, 621-625.
- WHO, (2014). <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs339/en/>.
- Wiers, R. W., van Woerden, N., Smulders, F. T. Y. ve De Jong, P. J. (2002). Implicit and explicit alcohol-related cognitions in heavy and light drinkers. *Journal of Abnormal Psychology*, *111*, 648–658.
- Williams, J. M. G., Mathews, A. ve MacLeod, C. (1996). The emotional Stroop task and psychopathology. *Psychological Bulletin*, *120*, 3-24.
- Winkielman, P., Knutson, B., Paulus, M. ve Trujillo, J. L. (2007). Affective influence on judgments and decisions: Moving towards core mechanisms. *Review of General Psychology*, *11*, 179-192.
- Winkielman, P., Zajonc, R. B. ve Schwarz, N. (1997). Subliminal affective priming resists attributional interventions. *Cognition & Emotion*, *11*, 433-465.

Zack, M., Belsito, L., Scher, R., Eissenberg, T. ve Corrigan, W. A. (2001). Effects of abstinence and smoking on information processing in adolescent smokers. *Psychopharmacology*, 153, 249-257.

Zajonc, R. B. (1980). Feeling and thinking: Preferences need no inferences. *American Psychologist*, 35, 151-175.

EKLER

EK. 1. EŞİK ALTI UYARAN GRUBU İÇİN GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Değerli Katılımcı, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü'nde yürütülen bu araştırma, Yrd. Doç. Dr. Levent Şenyüz danışmanlığında, Deneysel Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Zafer Çılgın'ın yüksek lisans tez çalışmasının bir gereği olarak yapılmaktadır.

Araştırmanın amacı, sigara kullanıcısı olan ve olmayan katılımcılarda her bir renk değerlendirmesi öncesinde kısa süreli olumsuz yada nötr duygusal değerliğe sahip resim gösterilmesinin renk bilgisinin işlenmesi ve sigara kullanma isteği üzerindeki etkilerinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda katılımcılara olumsuz veya nötr resimler akabinde farklı renklerle yazılmış kelimeler sunulacaktır. Araştırma kapsamında bilgisayar ekranından sunulacak olan kelimelerin yazıldıkları renklere ilişkin davranışsal tepkiler kaydedilecektir. Araştırmada genç yetişkin bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Araştırma kapsamında uygulamalar yüksek lisans öğrenimi görmekte olan araştırmacı tarafından gerçekleştirilecektir. Bu işlemin ardından duygu durumlarını sözel olarak değerlendirecekleri bir ölçek katılımcılara sunulacak ve kendilerinden bunları eksiksiz doldurmaları istenecektir. Uygulama süresi yaklaşık olarak 30 dakikadır. Uygulama sırasında katılımcının izni doğrultusunda, kendi beyanı esas alınarak kayıtlar (yazılı bildirim) alınmaktadır. Uygulamanın ardından elde edilen kayıtlar, istatistiki analiz sonuçları katılımcının bilgileri gizli tutularak bilimsel nitelikli çalışmalarda ve eğitim amaçlı olarak kullanılabilir. Bu amaçların dışında bu kayıtlar kullanılmayacak ve başkaları ile paylaşılmayacaktır.

Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Katılımcı uygulamalar süresince herhangi bir zamanda neden bildirmeksizin kararını değiştirerek araştırmadan ayrılma hakkına sahiptir. Sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa lütfen sormaktan çekinmeyiniz!

(Katılımcının Beyanı)

Sayın Zafer Çılgın (yüksek lisans öğrencisi) tarafından Yrd. Doç. Dr. Levent ŞENYÜZ (danışmanı) danışmanlığında Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji

Bölümünde yürütülen ve katılımcısı olmam teklif edilen araştırma ile ilgili bilgiler bana aktarıldı. Bu bilgilendirmenin ardından bu araştırma faaliyetine katılımcı olarak davet edildim.

Eğer bu araştırma faaliyetine katılırsam bana ait bilgilerin gizliliğine büyük bir özen ve saygıyla yaklaşılacağına inanıyorum. Toplanan her türlü verinin eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin ihtimamla korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi. Bu araştırma süresince yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir parasal sorumluluk altına girmiyorum. Bana bir ödeme yapılmayacaktır. Ayrıca herhangi bir tazminat talebim olmayacaktır. Bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış durumdayım.

Kendi başıma belli bir düşünme süresi sonunda:

1- Yapılan görüşme kapsamında kendime ilişkin katıldığım her türlü çalışmanın ya da değerlendirmenin araştırma ve eğitim amaçlı olarak kullanılabileceğini biliyorum ve onaylıyorum.

2- Yapılan görüşme, değerlendirme ve faaliyetlere ilişkin tüm kayıtların araştırma ve eğitim amaçlı olarak kullanılabileceğini biliyorum ve onaylıyorum.

Bu konuda yapılan daveti büyük bir memnuniyet ve gönüllülük içerisinde kabul ediyorum.

Tarih: .../.../.....

Katılımcı

Araştırmacı

Adı, Soyadı:

Adı, Soyadı:

Adres:

Adres:

Tel.

Tel.

E-posta:

E-posta:

İmza:

İmza:

EK. 2. EŞİK ÜSTÜ UYARAN GRUBU İÇİN GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Değerli Katılımcı, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü'nde yürütülen bu araştırma, Yrd. Doç. Dr. Levent Şenyüz danışmanlığında, Deneysel Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Zafer Çılgın'ın yüksek lisans tez çalışmasının bir gereği olarak yapılmaktadır.

Araştırmanın amacı, sigara kullanıcısı olan ve olmayan katılımcılarda her bir renk değerlendirmesi öncesinde uzun süreli olumsuz yada nötr duygusal değeriğe sahip resim gösterilmesinin renk bilgisinin işlenmesi ve sigara kullanma isteği üzerindeki etkilerinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda katılımcılara olumsuz veya nötr resimler akabinde farklı renklerle yazılmış kelimeler sunulacaktır. Araştırma kapsamında bilgisayar ekranından sunulacak olan kelimelerin yazıldıkları renklere ilişkin davranışsal tepkiler kaydedilecektir. Araştırmada genç yetişkin bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Araştırma kapsamında uygulamalar yüksek lisans öğrenimi görmekte olan araştırmacı tarafından gerçekleştirilecektir. Bu işlemin ardından duygu durumlarını sözel olarak değerlendirecekleri bir ölçek katılımcılara sunulacak ve kendilerinden bunları eksiksiz doldurmaları istenecektir. Uygulama süresi yaklaşık olarak 30 dakikadır. Uygulama sırasında katılımcının izni doğrultusunda, kendi beyanı esas alınarak kayıtlar (yazılı bildirim) alınmaktadır. Uygulamanın ardından elde edilen kayıtlar, istatistiki analiz sonuçları katılımcının bilgileri gizli tutularak bilimsel nitelikli çalışmalarda ve eğitim amaçlı olarak kullanılabilir. Bu amaçların dışında bu kayıtlar kullanılmayacak ve başkaları ile paylaşılmayacaktır.

Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Katılımcı uygulamalar süresince herhangi bir zamanda neden bildirmeksizin kararını değiştirerek araştırmadan ayrılma hakkına sahiptir. Sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa lütfen sormaktan çekinmeyiniz!

(Katılımcının Beyanı)

Sayın Zafer Çılgın (yüksek lisans öğrencisi) tarafından Yrd. Doç Dr. Levent ŞENYÜZ (danışmanı) danışmanlığında Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümünde yürütülen ve katılımcısı olmam teklif edilen araştırma ile ilgili bilgiler bana

aktarıldı. Bu bilgilendirmenin ardından bu araştırma faaliyetine katılımcı olarak davet edildim.

Eğer bu araştırma faaliyetine katılırsam bana ait bilgilerin gizliliğine büyük bir özen ve saygıyla yaklaşılacağına inanıyorum. Toplanan her türlü verinin eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin ihtimamla korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi. Bu araştırma süresince yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir parasal sorumluluk altına girmiyorum. Bana bir ödeme yapılmayacaktır. Ayrıca herhangi bir tazminat talebim olmayacaktır. Bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış durumdayım.

Kendi başıma belli bir düşünme süresi sonunda:

1- Yapılan görüşme kapsamında kendime ilişkin katıldığım her türlü çalışmanın ya da değerlendirmenin araştırma ve eğitim amaçlı olarak kullanılabileceğini biliyorum ve onaylıyorum.

2- Yapılan görüşme, değerlendirme ve faaliyetlere ilişkin tüm kayıtların araştırma ve eğitim amaçlı olarak kullanılabileceğini biliyorum ve onaylıyorum.

Bu konuda yapılan daveti büyük bir memnuniyet ve gönüllülük içerisinde kabul ediyorum.

Tarih: .../.../.....

Katılımcı

Araştırmacı

Adı, Soyadı:

Adı, Soyadı:

Adres:

Adres:

Tel.

Tel.

E-posta:

E-posta:

İmza:

İmza:

EK. 3. DEMOGRAFİK BİLGİ TOPLAMA FORMU

Uygulama Tarihi:

Uygulama No:

Kişisel Bilgiler:

Katılım Kodu:

Cinsiyeti: Kadın Erkek Doğum Tarihi: Yaşı:

Medeni Hali: Evli Bekâr Dul Boşanmış

Kullandığınız El: Sağ Sol

Eğitim Durumu: İlkokul (0-5 yıl) Ortaokul (6-8 yıl) Lise (9-11 yıl)
 Üniversite (11+)

Ailenizin Aylık geliri: 500 TL ve alt 501 – 1000 TL 1001 – 1500 TL
 1501-3000 TL 3001-5000TL 5000TL ve üzeri

Doğduğunuz İl / İlçe...../..... Büyüdüğünüz İl /
İlçe...../.....

Belirli bir sağlık sorunuz var mı?

Hayır Evetse, nedir:

Gözlük veya lens kullanıyor musunuz? Evet Hayır

İşitmeyle ilgili sorunuz var mı? Evet Hayır

Ortopedik Özür: Var Yok

Varsa türü:

Psikolojik, psikiyatrik veya nörolojik tanı aldınız mı? Evet Hayır

Düzenli bir ilaç kullanmakta mısınız? Hayır Evetse, ilacın türü/ adı:

Bilinci kaybedecek düzeyde bir kafa travması geçirdiniz mi? Evet Hayır

Evetse, ne kadar zaman önce: Geçtiğimiz bir ay içerisinde Geçtiğimiz bir ay ile bir yıl arasında Bir yıldan çok oldu

Bilinç kaybınız ne kadar sürdü? Bir saatten az Bir günden uzun Bir saat ile bir gün arasında

Felç geçirdiniz mi? Evet Hayır

Evetse, ne kadar zaman önce? Geçtiğimiz bir ay içerisinde Geçtiğimiz bir ay ile bir yıl arasında Bir yıldan çok oldu

Alkol kullanır mısınız? Evet Hayır

Ne sıklıkta kullanmaktasınız? Nadiren Ara sıra Sık Sık sık

Yaşadığınız evde/odada sigara kullanan var mı? Evet Hayır

Hiç Sigara kullandınız mı? (Evetse devam): Evet Hayır

Halen Sigara kullanmakta mısınız? Evet Hayır

Sigaraya başlama yaşınız kaçtır?

Hiç bırakmayı denediniz mi? Evet Hayır

Denediyseniz bunun en önemli nedeni neydi:..... Denemediyseniz bunun en önemli nedeni neydi:.....

Bırakmayı ister misiniz? Evet Hayır

Bırakmayı istemekteyseniz bunun için en önemli nedeni nedir?..... Bıraktıysanız ne kadar süre önce bıraktınız?

Son altı ayda ortalama günlük sigara tüketiminiz yaklaşık kaç adettir?

Sigara bırakma ile ilgili destek / tedavi görmekte misiniz? Evet Hayır

Sigara bırakma ile ilgili herhangi bir ilaç/madde kullanıyor musunuz? Evet Hayır

Sigara bırakma ile ilgili destek / tedavi gördünüz mü? Evet Hayır

Sigara bırakma ile ilgili herhangi bir ilaç / madde kullandınız mı? Evet Hayır

Sigara kullanımına bağlı bir rahatsızlık geçirdiniz mi? Evet Hayır

Gelecekte benzer çalışmalarda yer almayı düşünür müsünüz? Evet Hayır

Evetse iletişim adresi:

EK. 4. BECK DEPRESYON ÖLÇEĞİ

Beck Depresyon Ölçeği

Hastanın Soyadı, Adı:.....

Tarih:.....

Bu form son bir (1) hafta içerisinde kendinizi nasıl hissettiğinizi araştırmaya yönelik 21 maddeden oluşmaktadır. Her maddenin karşısındaki dört cevabı dikkatlice okuduktan sonra, size en çok uyan, yani sizin durumunuzu en iyi anlatanı işaretlemeniz gerekmektedir.

<p>1 (0) Üzgün ve sıkıntılı değilim.
(1) Kendimi üzüntülü ve sıkıntılı hissediyorum.
(2) Hep üzüntülü ve sıkıntılıyım. Bundan kurtulamıyorum.
(3) O kadar üzgün ve sıkıntılıyım ki, artık dayanamıyorum.</p>	<p>12 (0) Karar verirken eskisinden fazla güçlük çekmiyorum.
(1) Eskiden olduğu kadar kolay karar veremiyorum.
(2) Eskiye kıyasla karar vermekte çok güçlük çekiyorum.
(3) Artık hiçbir konuda karar veremiyorum.</p>
<p>2 (0) Gelecek hakkında umutsuz ve karamsar değilim.
(1) Gelecek için karamsarım.
(2) Gelecekte beklediğim hiçbir şey yok.
(3) Gelecek hakkında umutsuzum ve sanki hiçbir şey düzelmeyeceğim gibi geliyor.</p>	<p>13 (0) Her zamankinden farklı göründüğümü sanmıyorum.
(1) Aynada kendime her zamankinden kötü görünüyorum.
(2) Aynaya baktığımda kendimi yaşlanmış ve çirkinleşmiş buluyorum.
(3) Kendimi çok çirkin buluyorum.</p>
<p>3 (0) Kendimi başarısız biri olarak görmüyorum.
(1) Başkalarından daha başarısız olduğumu hissediyorum.
(2) Geçmişe baktığımda başarısızlıklarla dolu olduğumu görüyorum.
(3) Kendimi tümüyle başarısız bir insan olarak görüyorum.</p>	<p>14 (0) Eskisi kadar iyi iş gücü yapabiliyorum.
(1) Her zaman yaptığım işler şimdi gözümde büyüyor.
(2) Ufacık bir iş bile kendimi çok zorlayarak yapabiliyorum.
(3) Artık hiçbir iş yapamıyorum.</p>
<p>4 (0) Herşeyden eskisi kadar zevk alıyorum.
(1) Birçok şeyden eskiden olduğu gibi zevk alamıyorum.
(2) Artık hiçbir şey bana tam anlamıyla zevk vermiyor.
(3) Herşeyden sıkılıyorum.</p>	<p>15 (0) Uyku her zamanki gibi.
(1) Eskisi gibi uyuyamıyorum.
(2) Her zamankinden 1-2 saat önce uyanıyorum ve kolay kolay tekrar uykuya dalamıyorum.
(3) Sabahları çok erken uyanıyorum ve bir daha uyuyamıyorum.</p>
<p>5 (0) Kendimi herhangi bir biçimde suçlu hissetmiyorum.
(1) Kendimi zaman zaman suçlu hissediyorum.
(2) Çoğu zaman kendimi suçlu hissediyorum.
(3) Kendimi her zaman suçlu hissediyorum.</p>	<p>16 (0) Kendimi her zamankinden yorgun hissetmiyorum.
(1) Eskiye oranla daha çabuk yoruluyorum.
(2) Her şey beni yoruyor.
(3) Kendimi hiçbir şey yapamayacak kadar yorgun ve bitkin hissediyorum.</p>
<p>6 (0) Kendimden memnunum.
(1) Kendimden pek memnun değilim.
(2) Kendime kızgınım.
(3) Kendimden nefrete ediyorum.</p>	<p>17 (0) İştahım her zamanki gibi.
(1) Eskisinden daha iştahsızım.
(2) İştahım çok azaldı.
(3) Hiçbir şey yiyemiyorum.</p>
<p>7 (0) Başkalarından daha kötü olduğumu sanmıyorum.
(1) Hatalarım ve zayıf taraflarım olduğumu düşünüyorum.
(2) Hatalarımdan dolayı kendimden utanıyorum.
(3) Herşeyi yanlış yapıyorum gibi geliyor ve hep kendimi kabahat buluyorum.</p>	<p>18 (0) Son zamanlarda zayıflamadım.
(1) Zayıflamaya çalışmadığım halde en az 2 Kg verdim.
(2) Zayıflamaya çalışmadığım halde en az 4 Kg verdim.
(3) Zayıflamaya çalışmadığım halde en az 6 Kg verdim.</p>
<p>8 (0) Kendimi öldürmek gibi düşüncülerim yok.
(1) Kimi zaman kendimi öldürmeyi düşündüğüm oluyor ama yapmıyorum.
(2) Kendimi öldürmek istedim.
(3) Fırsatını bulsam kendimi öldürürüm.</p>	<p>19 (0) Sağlıkla ilgili kaygılarım yok.
(1) Ağrılar, mide sancıları, kabızlık gibi şikayetlerim oluyor ve bunlar beni tasalandırıyor.
(2) Sağlıkla ilgili bozulmasından çok kaygılanıyorum ve kafama başka şeylere vermekte zorlanıyorum.
(3) Sağlık durumum kafama o kadar takılıyor ki, başka hiçbir şey düşünemiyorum.</p>
<p>9 (0) İçimden ağlamak geldiği pek olmuyor.
(1) Zaman zaman içimden ağlamak geliyor.
(2) Çoğu zaman ağlıyorum.
(3) Eskiden ağlayabiliyordum ama şimdi istesem de ağlayamıyorum.</p>	<p>20 (0) Sekse karşı ilginde herhangi bir değişiklik yok.
(1) Eskisine oranla sekse ilginim az.
(2) Cinsel isteğim çok azaldı.
(3) Hiç cinsel istek duymuyorum.</p>
<p>10 (0) Her zaman olduğumdan daha canı sıkın ve sinirli değilim.
(1) Eskisine oranla daha kolay canım sıkılıyor ve kızıyorum.
(2) Herşey canımı sıkıyor ve kendimi hep sinirli hissediyorum.
(3) Canımı sıkın şeylere bile artık kızamıyorum.</p>	<p>21 (0) Cezalandırılması gereken şeyler yaptığımı sanmıyorum.
(1) Yaptıklarımın dolayı cezalandırılabileceğimi düşünüyorum.
(2) Cezamı çekmeyi bekliyorum.
(3) Sanki cezamı bulmuşum gibi geliyor.</p>

Toplam BECK-D skoru:.....

EK. 5. ISHIHARA RENK KÖRLÜĞÜ TESTİ TARAMA FORMU

Adı:

Soyadı:

Cinsiyeti:

Renk Körlüğü Tarama Testi ile ilgili bu formu verilen süre içerisinde yansıda gördüklerinizi **sayı**, **renkli yollar**, **anlamsız şekil**, **siyah-beyaz görüntü** bakımından değerlendirin. Yansıda gördüklerinizi numara sırasına dikkat ederek ve her yansı için **tek işaret** koyarak (√) gösteriniz. Her yansı 4 saniye gösterilecektir.

Yansı Numarası	Görülen Sayıyı Yazınız	Renkli Yollar Görüyorsanız İşaretleyin (√)	Anlamsız Şekil Görüyorsanız İşaretleyin (√)	Siyah-Beyaz Görüyorsanız İşaretleyin (√)
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				
11				
12				
13				
14				
15				
16				
17				
18				
19				
20				
21				
22				
23				
24				
25				

Renkleri nasıl gördüğümü belirleyen bu teste kendi isteğimle katılmayı kabul ediyorum.

İmza:

EK. 6. ISHIHARA RENK KÖRLÜĞÜ TESTİ PUANLAMA FORMU

Kart Numarası	Normal İnsan	Kırmızı-Yeşil Renk Görme Bozukluğu				Tamamen Renk Körlüğü ve Eksikliği Olan Kişiler
1	12	12				12
2	8	3				X
3	6	5				X
4	29	70				X
5	57	35				X
6	5	2				X
7	3	5				X
8	15	17				X
9	74	21				X
10	2	X				X
11	6	X				X
12	97	X				X
13	45	X				X
14	5	X				X
15	7	X				X
16	16	X				X
17	73	X				X
18	X	5				X
19	X	2				X
20	X	45				X
21	X	73				X
		Protan (Kırmızı)		Deutan (Yeşil)		
		Güçlü	Hafif	Güçlü	Hafif	
22	26	6	(2) 6	2	2 (6)	
23	42	2	(4) 2	4	4 (2)	
24	35	5	(3) 5	3	3 (5)	
25	96	6	(9) 6	9	9 (6)	

X işareti kartın okunamadığını göstermektedir. Boşluklar okumanın belirsiz olduğunu göstermektedir. Parantez içindeki numaralar kişilerin bunları okuyabileceğini fakat nispeten belirsiz olduğunu göstermektedir.

EK. 7. NİKOTİN STROOP TESTİ'NDE KULLANILAN SİGARA İLİŞKİLİ VE İLİŞKİSİZ KELİMELER

İLİŞKİLİ KELİMELER	İLİŞKİSİZ KELİMELER
SİGARA	KAMERA
TÜTÜN	SABUN
NİKOTİN	KAVANOZ
KÜLLÜK	PÜSKÜL
İZMARİT	KİREMİT
PİPO	PANO
ÇAKMAK	MİSKET
NARGİLE	ŞEMSIYE
DUMAN	EKRAN
FİLTRE	PORTRE
KÜL	PUL
KİBRİT	CIMBIZ

EK. 8. FAGERSTRÖM NİKOTİN BAĞIMLILIĞI TESTİ

1. Sabahları uyandıktan ne kadar zaman sonra ilk sigaranızı içersiniz?

- 0-5 dakika içinde 6-30 dakika içinde
 31-60 dakika içinde 1 saatten sonra

2. Gün içinde en çok hangi sigarayı içmeden duramazsınız?

- Uyandıktan sonraki ilk sigarayı
 Kahvaltı ya da ilk cay/kahveden sonraki sigarayı
 Akşam yemeğinden sonraki sigarayı
 Diğer (belirtiniz):

3. Daha çok uyandıktan hemen sonraki saatlerde mi, yoksa günün geri kalan diğer saatlerinde mi sigara içersiniz?

- Daha çok uyandıktan hemen sonraki saatlerde
 Günün geri kalan saatlerinde

4. Halen, ortalama olarak, günde kaç sigara içmektedirsiniz?

- 0-10 11-20 21-30 31 ve yukarısı

5. Sigara içmenin yasak olduğu yerlerde sigara içmemek size zor gelir mi?

- Evet Hayır

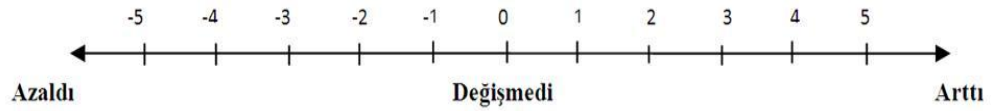
6. Günün büyük bir kısmını yatakta geçirecek kadar hasta olduğunuzda, sigara içer misiniz?

- Evet Hayır

EK. 9. SİGARA İÇME İSTEĞİ ÖLÇEĞİ (SiiÖ)

Aşağıda şu anki sigara içme isteğinizin seviyesini ölçmek amacıyla bir derecelendirme ölçeği verilmiştir. Lütfen deneysel uygulama öncesi sigara içme isteğinizi düşünerek şu anki sigara içme isteğinizin ne yönde ve ne düzeyde değiştiğini aşağıdaki ölçek üzerinde işaretleyerek belirtiniz.

Deneysel uygulama öncesine göre şu anki sigara içme düzeyinizde herhangi bir farklılaşma olmadığını düşünüyorsanız 0'ı, sigara içme düzeyinizde bir değişiklik olduğunu düşünüyorsanız aşağıda gösterilen ifadelerin önünde bulunan sayısal değeri ölçek üzerinde işaretleyerek gösteriniz.

-1) Çok az azaldı

-2) Biraz azaldı

-3) Oldukça azaldı

-4) Çok azaldı

-5) Çok fazla azaldı

1) Çok az arttı

2) Biraz arttı

3) Oldukça arttı

4) Çok arttı

5) Çok fazla arttı

EK. 10. ÇALIŞMADA KULLANILAN RESİMİN IAPS KODLARI

1) Nötr resim kodları

7211	7248	7037	7036	2440	2393	7018	2495	2396	2880
2190	2484	2308	2102	2200	7235	7061	7160	7001	5740
7224	7493	7188	7247	7033	2493	2394	2579	5471	2397
2221	8312	7830	2381	7186	7547	7058	7184	7179	5530
7560	2390	7491	7019	7182	2400	2235	7237		

2) Olumsuz resim kodları

3005.1	9413	9250	9421	9405	8485	9007	9040	2399	2458
9419	3010	2110	6570	3101	3102	9402	9423	9041	9187
6311	9325	9332	9400	8230	9252	9600	3350	3130	3220
2095	6510	3015	2120	2710	2301	2375.1	9410	9428	9253
9635.1	9425	9921	3301	2490	3225	9163	2683		

3) Olumlu resim kodları

1463	1811	2030	2045	2091	2306	2347	2511		
1610	1920	2034	2050	2158	2314	2373	4574		
1710	1999	2035	2070	2165	2332	2384	4626		
1750	2000	2040	2071	2224	2341	2395	7325		
8330	8350	8380	8496	7660	8120	8158	8200		

EK. 11. DEĞİŞİMLEME KONTROLÜ ÇALIŞMASINDA KULLANILAN RESİMLERİN IAPS'DEKİ NUMARALARI VE ÇELDIRİCİ RESİMLER

(Olumsuz Resim Kategorisi İçin)

Resim No	Çeldirici-1	Çeldirici-2	Resim No	Çeldirici-1	Çeldirici-2
2375.1			3301		
6510			6570		
9040					

(Nötr Resim Kategorisi İçin)

Resim No	Çeldirici-1	Çeldirici-2	Resim No	Çeldirici-1	Çeldirici-2
5530			7179		
7033			7211		
7036					

EK. 12. OLUMLU VE OLUMSUZ DUYGU ÖLÇEĞİ (PANAS)

Aşağıda bir takım duygu ifadeleri bulunmaktadır. Lütfen, söz konusu ifadelerin şu anda içinde bulunduğunuz duygu durumu ne derece yansıttığını yan taraftaki dereceleme ölçeğinde belirleyiniz. Bunu yaparken ifadenin yanında bulunan rakamlardan birini daire içine alınız.

Cinsiyet: Erkek:..... Kadın:.....

	Hiç yansıtmıyor	Yansıtmıyor	Pek yansıtmıyor	Ne yansıtmıyor ne yansıtmıyor	Kısmen yansıtmıyor	Yansıtmıyor	Tamamen yansıtmıyor
1. İlgili	1	2	3	4	5	6	7
2. Sıkıntılı	1	2	3	4	5	6	7
3. Heyecanlı	1	2	3	4	5	6	7
4. Mutsuz	1	2	3	4	5	6	7
5. Güçlü	1	2	3	4	5	6	7
6. Suçlu	1	2	3	4	5	6	7
7. Ürkmüş	1	2	3	4	5	6	7
8. Düşmanca	1	2	3	4	5	6	7
9. Hevesli	1	2	3	4	5	6	7
10. Gururlu	1	2	3	4	5	6	7
11. Asabi	1	2	3	4	5	6	7
12. Uyanık/Tetikte	1	2	3	4	5	6	7
13. Utanmış	1	2	3	4	5	6	7
14. İlahımlı	1	2	3	4	5	6	7
15. Sinirli	1	2	3	4	5	6	7
16. Kararlı	1	2	3	4	5	6	7
17. Dikkatli	1	2	3	4	5	6	7
18. Tedirgin	1	2	3	4	5	6	7
19. Aktif	1	2	3	4	5	6	7
20. Korkmuş	1	2	3	4	5	6	7

EK. 13. ETİK KURULU ONAYI

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 483-7962

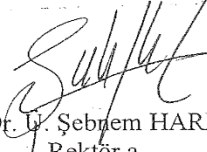
01 Aralık 2014

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

İlgi: 03.11.2014 tarih ve 5193 sayılı yazınız.

Enstitünüz Psikoloji Anabilim Dalı Deneysel Psikoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencilerinden **Zafer ÇILGIN**'ın '**Olumsuz Duygusal Yük Taşıyan Uyarıların Eşik Altı Sunumunun Sigara Kullanıcılarında Nikotin Stroop Testi Performansına Etkileri**' başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **25.11.2014** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. U. Şebnem HARPUR
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek: Tutanak

Hasan Bey

EK. 14. ORJİNALLİK RAPORU

 <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; text-align: center;"> <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p> </div>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p>
<p>Tarih: 03/07/2015</p>
<p>Tez Başlığı / Konusu: OLUMSUZ DUYGUSAL YÜK TAŞIYAN UYARANLARIN EŞİK ALTI VE EŞİK ÜSTÜ SUNUMUNUN SİGARA KULLANICILARINDA NİKOTİN STROOP TESTİ PERFORMANSINA ETKİLERİ</p> <p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 112 sayfalık kısmına ilişkin, 03/07/2015 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 3 'tür.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar hariç 4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p>
<p>03.07.2015</p> <p>Tarih ve İmza</p>
<p>Adı Soyadı: ZAFER ÇILGIN</p> <p>Öğrenci No: N12227486</p> <p>Anabilim Dalı: PSİKOLOJİ</p> <p>Programı: DENEYSEL PSİKOLOJİ</p> <p>Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>
<p>DANIŞMAN ONAYI</p> <p>UYGUNDUR.</p> <p>Yrd. Doç. Dr. Levent ŞENYÜZ</p>

